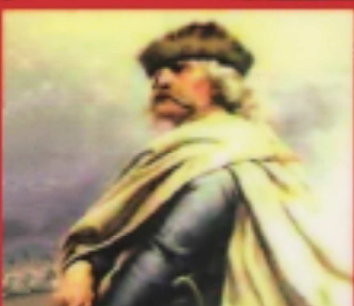

Jan Bauer

**Aleš Česal, Josef Frajs,
Roman Herzinger, Jiří Kovařík**

CO

**V UČEBNICÍCH
DĚJEPISU**

neBYLO

podruhé

Úvod

Vážení a milí čtenáři,

už podruhé se spolu setkáváme na stránkách knížky s názvem **Co v učebnicích dějepisu nebylo**. Vím, že je mezi vámi jistě mnoho takových, kteří úvody, a to jakékoliv, ze zásady nečtou. Přesto bych se, alespoň těm zbývajícím, chtěl za tento název ospravedlnit a snad ho i vysvětlit. Není to drzost a opovážlivost tvrdit, že se nyní setkáte s něčím, co vám ve škole jaksi opomněli sdělit?

Jistě je, ale musím vám hned vysvětlit, že učebnice dějepisu rozhodně nejsou a ani nemohou být nějakým zábavným počtením. Jejich pisatelé se zpravidla snaží především utřídit a náležitě rozškatulkovat děje dávno i nedávno minulé, dát jim jakýsi řád. Jenže právě v tom je ta potíž. Takto pojatá historie bývá často k uzoufání nudná a zcela nepodobná skutečné barvitě historii, která se koneckonců skládá z nikdy nekončící řady na sebe navazujících a více či méně vzrušujících příběhů. Zkuste je však přepsat do tradiční škatulkující učebnice! Ouha, vsadím se s vámi, o co chcete, že se vám to zcela pravděpodobně nepovede.

Mimochodem, vzpomenete si ještě vůbec na svoje školní léta? Co když jste učebnice dějepisu vždycky jen letmo prolistovali, aniž vás v nich cokoliv zaujalo? V takovém případě máte nyní jedinečnou příležitost vydat

se za historickým poučením takřkajíc zadními vrátky a udělat si takovou školu za školou.

Hned v úvodu vám musím prozradit jednu věc. Když jsme se spolu s pracovníky nakladatelství dohadovali o vhodném názvu této knížky, mysleli jsme také na to, aby byl co nejméně atraktivní a nejpřitažlivější. Nakonec jsme se spolehli na to, že publikace nazvaná **Co v učebnicích dějepisu nebylo** může vyvolat dojem zakázaného ovoce a snad i očekávání jakýchsi bulvárních pikanterií a skandálů. Vždyť zdaleka ne všechna historická témata se hodí k předkládání mládeži školou povinné. Už proto některé kapitoly této knížky asi nepostrádají jistou pikantní či chcete-li skandální příchutí, nicméně musím zcela upřímně za všechny autory dodat, že jsme je záměrně nevyhledávali. Spíše jsme vybírali témata většinou v učebnicích dějepisu z nejrůznějších důvodů opomíjená a přehlížená, nicméně zajímavá. Zda se nám to jako autorům podařilo, to musíte, vážení a milí čtenáři, posoudit sami.

Samozřejmě někdy bylo nutné pro osvěžení vaší paměti zopakovat o dotyčné historické době a dotyčných historických osobnostech leccos z toho, co možná už dávno víte, co vám uvízlo v hlavě z někdejších školních hodin dějepisu. Vždycky jsme se však, smím-li hovořit za všechny autory této knihy, snažili sdělit vám něco zajímavého navíc, co ještě nevíte; poodhalit roušku tajemna, jež to či ono téma stále obklopuje, případně zpochybnit autoritativní názory odborníků.

Ne každý ze zastoupených autorů přistupoval ke svým kapitolám stejným způsobem, ne každý volil stejný styl psaní. Jako pořadatel této knihy se musím přiznat, že jsem všem v tomto ohledu ponechával absolutní volnost a spoléhal na to, že jsou vesměs zkušenými spisovateli a publicisty, kteří už většinou mají za sebou nejednu vlastní knihu. Zároveň se jedná o autory, pro něž se stal zájem o historii takřkajíc životním koníčkem a zálibou. Doufám proto, že něco z jejich nadšení pro dějiny a dějepisné záhady se prostřednictvím této knihy přenese i na vás.

Však vás také čeká setkání s leckterou zajímavou historickou osobností – ať už Alexandrem Velikým, kartaginským vojevůdcem Hannibalem, Ježíšem, anglickým králem Richardem Lví srdce, Janem Amosem Komenským či geniálním hudebním skladatelem Wolfgangem Amadeem Mozartem. Ale natrefíte také na utajenou dceru českého krále Přemysla Otakara I., která byla vzývána jako světice i odsuzována jako kacířka, případně na údajnou vnučku cara Petra Velikého, záhadnou princeznu Tarakanovou. Budeme si však také povídat o čarodějnicích, svobodných zednářích či o tom, kdo spisovateli Alexandru Dumasovi posloužil jako předloha pro románového hraběte Monte Crista.

Ale víc už vám raději nebudu prozrazovat a nechám na vás, vážení a milí čtenáři, co vás v této knížce zaujme a jaké poučení a jaké zážitky vám její četba přinese. Jestli přitom zjistíte, že historie může být docela zajímavou a

někdy i napínavou záležitostí, budu tím za všechny
autory jen potěšen.

Jan Bauer

1. kapitola

Nač zemřel Alexandr Veliký

Žádný z dobyvatelů v historii lidstva se v tak krátkém čase nezmocnil tak velkého území jako on. Ani Attila, ani Čingischán, ani Napoleon Bonaparte nebo Adolf Hitler. Snad jenom Stalin a Mao Ce-tung vládli většímu území. Napodobit ho toužil Gaius Iulius Caesar i český král Přemysl Otakar II. Ne náhodou právě za panování „krále železného a zlatého“ sepsal nám neznámý český autor veršovaný epos Alexandreis. Starověký makedonský vládce je v něm vylíčen jako vzor zbožného křesťanského panovníka. Skutečný Alexandr Veliký však takovým vůbec nebyl. Úzkoprsá středověká církev by nepochybně nad ním jako pohanským vládcem zlomila hůl. Vždyť nejenže obohatil beztak početný starořecký pantheon o bohy egyptské a perské a sám se také považoval za boha. Podle legendy nebyl jeho otcem makedonský král Filippos, ale prý ho matka Olympias zplodila se staroegyptským bohem Amonem, ztotožňovaným s řeckým králem bohů, hromovládným Diem. Sám Alexandr tuto pověst s chutí přizívoval, vždyť mu tak dodávala nimbus neporazitelnosti a s ním mu zajišťovala naprostou důvěru a oddanost jeho vojáků.

V této souvislosti si připomeňme Alexandrovu výpravu do proslulé věštírny boha Amona v egyptské oáze Siwah. Tehdy teprve čtyřicetiletý dobyvatel se sem se svým doprovodem vydal přes strašnou Libyjskou poušť a cestou dokonce zabloudil. Zřejmě chybělo málo, aby účastníci výpravy zahynuli žízní, když tu znenadání vítr přihnul mraky a na písečné přesypy se snesl prudký déšť. Náhlá proměna počasí, díky níž si Řekové mohli doplnit zásoby vody, zapůsobila jako zázrak a posílila víru v Alexandrovu božskost. Aby těch překvapení nebylo málo, dvanáctý den cesty se nad výpravou objevili dva havrani, nepochybně zhmotnění průvodci bohů, kteří ji dovedli přímo do oázy Siwah.

Nenadálé zjevení olivovníků a datlových palem seskupených kolem průzračného jezírka na poutníky vyčerpané cestou vyprahlou pouští jistě silně zapůsobilo a cítili se tu jako v ráji. Jejich dojem ještě posílilo uvítání ve skutečně monumentálním chrámovém okrsku, v němž zdejší velekněz nazval Alexandra, synem Amonovým“. Z jeho hlediska to nebylo ničím neobvyklým. Alexandr byl také vládcem Egypta, tedy faraónem, a všichni faraónové, ať už na to vypadali nebo ne, byli pokládáni za syny boha Amona a boha Réa. Ale pro Řeky vychované v demokratickém prostředí městských států, kde si byli všichni svobodní lidé rovni, bylo takové oslovení jistě zcela šokující.

Alexandrova božská nadřazenost ještě více vynikla, když podle předepsaného ceremoniálu mohl do

chrámového okrsku vstoupit ve svém jistě notně zaprášeném plášti, zatímco jeho druhové a průvodci se museli převléknout do slavnostních oděvů. Do vlastního středu svatyně však už směl vejít jen Alexandr sám pouze v doprovodu velekněze. Tady pak kladl bohu Amonovi své otázky. Na co se ctižádostivý a boječtivý čtyřicetiletý mladík ptal a jakých se mu dostalo odpovědí, zůstalo zahaleno tajemstvím. Víme jen, že mu zřejmě Amon odpovídal ústy velekněze, jak bývalo ve staroegyptských věštírnách zvykem. Alexandr o tom se svými druhy nehovořil, jenom své matce Olympiadě napsal, že je s věštbou naprosto spokojen a že jí po návratu sdělí, co se od boha dozvěděl. Jenže k jejich setkání už nikdy nedošlo.

Po řadě do té doby nevídaných vojenských úspěchů se totiž ukázalo, že i Alexandr navzdory své údajné božskosti není nesmrtelný. Přitom když umíral, nebylo mu ještě ani třiatřicet let. Vrcholem jeho slavného tažení za ovládnutím tehdy známého světa bylo nepochybně dosažení řeky Hyfasis (dnes Bžás v Pákistánu), jednoho z levých přítoků Indu. Tady už se jeho vojáci začali bouřit. Vždyť za osm a půl roku překonali 18 tisíc kilometrů, přičemž většina z nich šla pěšky, a únava z celého tažení, v posledních dnech a týdnech znásobená tropickými lijáky, na ně dolehla plnou silou. Zuřící Alexandr byl nakonec nucen ustoupit a zatroubit k návratu. Nebyl by to však on, aby svou porážku nepovažoval za vítězství a nedal na nejvýchodnějším místě své cesty vztyčit dvanáct

kamenných oltářů, které měly připomínat jeho božství a slávu.

Cestou k Indickému oceánu byl Alexandr málem zabit, když mu při dobývání města bráhmanů nepřátelský šíp pronikl pancířem na prsou. Utrpěl velkou ztrátu krve a jeho život tehdy doslova visel na vlásku. Po celém vojsku se mezitím rozšířila zpráva, že zemřel. Řekové tehdy propadli zoufalství, protože nevěřili, že by se bez svého velitele mohli dostat zpátky. Podruhé se octil v nebezpečí života, když se s několika loděmi vydal prozkoumat deltu řeky Indu. V ústí do moře ho zastihl bouřlivý monzunový vítr, který hnal několikametrové vlny proti jeho křehkým kocábkám. Několik lodí dokonce ztroskotalo a on sám unikl jen tak tak. Z vděčnosti pak přinesl oběť svému „otci“ bohu Amonovi a pro jistotu také řeckému bohu moře Poseidonovi, jemuž z paluby svého velitelského plavidla hodil do vln zlatý pohár.

Do perských Sús se po mnoha dalších útrapách vrátil Alexandr v „božském“ stylu dionýsovského procesí. Podobně jako sám Dionýsos jel v čele svých vojáků na voze taženém osmi koňmi. Se svými nejbližšími přítom pil sedm dní a sedm nocí víno. Také na dalších vozech ho následovali bujaře popíjející a návrat slavící bojovníci. Ale sotva zorganizoval svoji světovou říši spojující Makedonce a Řeky s Peršany, Armény, Egyptany a dalšími národy a sahající od Balkánu až k Indu, začal

pomýšlet na další tažení. Jeho neklidná krev ho hnala do nových dobrodružství.

Na podzim roku 324 před naším letopočtem nečekaně zemřel Alexandrův přítel a milenec Héfaistión. Nejvyšší vládce doslova šlel zármutkem. Lékaře, který o Héfaistióna pečoval, dal ukřižovat; všude zakázal hrát na hudební nástroje, nařídil ostříhat mezkům a koním hřívý a ohony a strhnout cimbuří z hradeb okolních měst. Na Héfaistiónově hrobě v Babylónu přikázal zbudovat mohutný památník – vysokou věž obloženou reliéfy z ryzího zlata. Jakkoliv byl jeho žal upřímný, zneužil ho Alexandr k oslavě sebe samého. Vždyť mladík, který s ním – bohem – sdílel lože, musel být sám připomínán jako takřka polobůh.

Na jaře následujícího roku si umínil ovládnout celý Arabský poloostrov. Nechal stavět mohutné loďstvo, které mělo prozkoumat Rudé moře a Perský záliv a perspektivně spojovat námořní trasou Egypt s Babylónií a Indií. Zároveň s plánováním nového tažení se oblečen ve zlatem se třpytícím rouchu orientálního vládce oddával hýření a mohutným pitkám. Hostina střídala hostinu a jestliže si dříve Alexandr jako učenlivý žák Aristotela potrpěl na filozofické debaty u vína, teď už se svými makedonskými druhy a vojevůdci jen bujaře propíjel celé noci takřka do bezvědomí.

Začátkem června 323 před naším letopočtem byla mohutná Alexandrova armáda připravena vyrazit z Babylónu k ovládnutí Arábie. K tažení však už nedošlo.

Král musel s vysokými horečkami ulehnout. O Alexandrových posledních dnech se nám dochovala velmi podrobná zpráva zaznamenaná jeho osobním sekretářem Eumenidem z Kardie:

„Následujícího dne se král opět koupe a vykoná předepsanou oběť... Horečka ho už neopouští, povolává k sobě vojevůdce a nařizuje jim připravit všechno tak, aby mohl vyplout. Večer se koupe. Pak se cítí velmi špatně. Druhý den nařizuje, aby byl přenesen do budovy vedle lázní, aby mohl vykonat předepsanou oběť. Přestože se cítí velmi špatně, povolává k sobě nejvýznačnější vojevůdce a dává jim znovu rady pro výpravu... Následujícího dne, třebaže je sláb, vykonává předepsané oběti. Velitelům nařizuje čekat v předsíni, nižším důstojníkům před branou. Jeho stav je již velmi vážný. Dává se odnést ze zahrad (na druhý břeh Eufratu) do královského paláce. Když k němu přicházejí vojevůdcové, poznávají sice, ale nemůže už mluvit. V noci má vysokou horečku, stejně tak, příští noc a následující den... U palácových bran se shromažďují vojáci čekající na zprávy o králi. Chtějí ho vidět, chtějí se s ním rozloučit. Snad už zemřel a hetairové (makedonští šlechtici a členové královské družiny) zatajují jeho smrt před armádou.

Výkřiky davu sílí, vřava vzrůstá, ještě chvíli a vtrhnou do paláce. Hetairové, střežící vstup do královských komnat, musí ustoupit. Dveře se rozletěly. Beze zbraní a bez vrchních plástu, pouze v chitónech procházejí v

naprostém mlčení vojáci jeden za druhým kolem lože umírajícího. Sotva znatelným pohybem hlavy a víček se loučí Alexandr, kterého ještě neopustilo vědomí, s těmi, kdož za ním šli z nepatrné Makedonie až na konec světa, aby mu svou krví pomohli dobýt impérium, jaké dějiny před tím nepoznaly...“

Na otázku, komu odkáže svoji říši, prý podle dějepisce Diodora Sicilského odpověděl umírající král takto: „*Tomu nejlepšímu, protože předpokládám, že mí přátelé uspořádají velké smuteční hry.*“ Pak upadl do kómatu a při západu slunce 13. června 323 před naším letopočtem zemřel.

Otázkou, která nás bude nepochybně zajímat, je příčina Alexandrovy smrti. Vysoké horečky přičítá většina historiků malárii, na kterou pravděpodobně onemocněl už při svém indickém tažení. Patrně se k ní přidružil zápal plic, který nakonec způsobil skon velkého dobyvatele.

To však není zdaleka jediné vysvětlení Alexandrova předčasného skonu. Vyskytly se hypotézy, že zemřel na tyfus či infekci západonilským virem nebo na leukémií. Příčinou vysoké horečky by podle některých názorů mohla být i otrava. Původci této teorie mají dokonce po ruce možného pachatele Alexandrovy vraždy. Neměl by jím být nikdo menší než jeho někdejší učitel a jeden z největších řeckých filozofů Aristoteles. Prý byl rozčarován Alexandrovými diktátorskými praktikami a potlačováním svobod řeckých měst.

Potíž je však v tom, že Aristoteles se v době Alexandrový smrti prokazatelně zdržoval v Athénách a byl tedy na tisíce kilometrů daleko od Babylónu, kde král zemřel. Sami Athéňané vnímali Alexandra jako okupanta a uchvatitele, zpráva o jeho skonu vyvolala v jejich městě nelíčené nadšení a protimakedonské nálady. Jejich obětí se stal právě Aristoteles, jemuž vyčítali, že byl Alexandrovým učitelem. A tak, stejně jako před časem obvinili jiného filozofa Sokrata z bezbožnosti a donutili ho vypít číši bolehlavu, vyrukovali nyní představitelé Athén se stejným obviněním na Aristotela. Velký filozof však nečekal na výsledek soudu a raději utekl na statek své matky do Chalkidy. Tady už po roce zemřel na vleklou žaludeční chorobu.

Vraťme se však zpátky k Alexandrovi a hledejme dál příčinu jeho skonu. Britští historikové už před časem vyrukovali s tvrzením, že smrt velkého dobyvatele způsobila cirhóza jater, charakteristická nemoc notorických opilců. Samozřejmě tím vyvolali značný odpor Řeků, kteří neradi připouštějí jakékoliv znesvěcení svého národního reka. Že by byl Alexandr Veliký alkoholik? No to snad přece ne! A že dokázal prohýřit celé noci, to je spíše hodné obdivu, že? Upřímně řečeno, Alexandr, jak naznačují antičtí dějepisci, měl už vypěstovaný silný návyk na víno. Nicméně nemůžeme předpokládat, že v pouhých dvaatřiceti letech by Alexandrova játra mohla být natolik zasažena cirhózou, aby na to zemřel.

Hlava Alexandrový sochy z Pergama

Poměrně nedávno se problémem smrti slavného starověkého krále zabýval řecký lékař Georgios Nikos. Podle příznaků nemoci, tak jak je vylíčil citovaný Eumenidés z Kardie a další starověcí autoři, dospěl k závěru, že Alexandrovu smrt způsobil prudký zánět slinivky břišní. Král, když po jedné z mnoha vydatných hostin vypil velký pohár vína, pocítil prý nejdříve silnou bolest v zádech a poté dostal vysokou horečku. Doktor Nikos tvrdí, že to jsou typické projevy zánětu slinivky.

Nicméně přejídání se a nadměrná konzumace alkoholu asi nebudou jedinými příčinami Alexandrový smrti. Nemůžeme přehlédnout, že král svůj mladý organismus nejen silně přetěžoval neúměrnou námahou při válečných taženích, nýbrž také vystavoval stresu při řízení své mohutné armády a říše. Považoval se za boha a domníval se, že jako bůh, respektive Amonův či Diův syn, může všechno, že má zaručenu nesmrtelnost. Ukázalo se však, že tomu tak není.

Zajímavé okolnosti provázely i posmrtnou pouť Alexandrových ostatků. Původně měl být podle vlastního přání pohřben v oáze Siwah v chrámu boha Amona, svého údajného otce. Ale jeden z jeho vojevůdců Ptolemaios, který ovládl Egypt, ho místo toho nechal nejprve pohřbít v Memfidě a potom ve skleněné rakvi ve svém paláci v Alexandrii, městě dobyvatelem založeném a po něm pojmenovaném. Chtěl si tak zajistit právo na nástupnictví po Alexandrovi v čele jeho mohutné říše, asi

jako když Stalin prosadil vybudování Leninova mausolea, aby se tak stal jeho dědicem. Ptolemaiovi to však nevyšlo. Musel se spokojit „jen“ s bohatým Egyptem.

Další osudy Alexandrova těla se ztrácejí v mlhách dohadů. Před krátkým časem britský historik Andrew Chugg přišel s domněnkou, že tělesné pozůstatky velkého dobyvatele odpočívají v bazilice sv. Marka v Benátkách. Církev je totiž omylem považuje za ostatky svatého Marka evangelisty. K této záměně prý došlo, aby se zabránilo zničení rakve slavného dobyvatele za křesťanského povstání v Alexandrii. *„Říká se, že obě těla – Alexandrovo i Markovo – byla mumifikována a zabalena do lněného plátna a jedno z nich zmizelo ve stejnou dobu, kdy se to druhé objevilo na téměř stejném místě, totiž v blízkosti křižovatky alexandrijských silnic,“* tvrdí historik Chugg.

Podle něho patrně sám alexandrijský patriarcha rozhodl, že by bylo dobré vydávat Alexandrovy ostatky za Markovy a tím je zachránit před eventuálním zničením. O čtyři století později je pak jako světcovy pozůstatky uloupili benátské kupci a odvezli z Alexandrie do svého města, kde jsou dodnes uloženy ve známé bazilice sv. Marka. Zda se opravdu jedná o ostatky slavného dobyvatele, to by mohla prokázat zkouška DNA. Vždyť tělo Alexandrova otce krále Filippa bylo už v roce 1970 objeveno v řecké Makedonii. A pokud by svatý Marek odpočívající v benátské bazilice byl ve

skutečnosti Alexandrem Velikým, mohlo by to potvrdit právě porovnání jeho DNA s DNA jeho otce Filippa.

2. kapitola

Hannibal ante portas

Na počátku takřka všech velkých říší starověku stojí násilí, svár mezi nejbližšími příbuznými, nedodržení slavnostních úmluv a celé řeky krve. Jednu z mála výjimek v tomto pro lidstvo nepříliš lichotivém seznamu způsobů jak proniknout k moci představuje založení města, které se stalo největším konkurentem světovládného Říma – fénického (v latinské transkripci punského) Kartága. Protože většina zpráv, které se o Kartágu dochovaly, pochází z pera nepřátelsky naladěných římských autorů, je historickým paradoxem, že báji o založení někdejšího nejmocnějšího města ve Středomoří zapsal (a pravděpodobně také značně přikrášlil) jeden z nejváženějších římských básníků Vergilius ve své slavné *Aeneidě*.

Podle této pověsti město založila dcera tyrského krále Béla Elissa (řecky Dídó). Ještě před trojskou válkou se provdala za bohatého fénického šlechtice Sychaea, toho však dal zavraždit její bratr Pygmalion, aby se zmocnil jeho majetku. Dídó uprchla a se skupinou krajanů našla nový domov v dnešním severním Tunisku. Numidský

král Jarbas jí za přemrštěnou cenu prodal tolik země, kolik lze pokrýt vyčiněnou volskou kůží.

Elissa však skoupého krále přelstila: dala kůži rozřezat na tenké proužky, které svázala a ovinula jimi značné území, zahrnující budoucí město, přístav i strmou skálu, vhodnou pro stavbu nedobytného hradu. Ten pak dostal jméno Byrsa („stažená kůže“). Vznikající tyrská kolonie byla pojmenována Kart Hadašt, což ve féničtině znamenalo „Nové Město“.

Kartágo zaujímal mimořádnou strategickou polohu v místě, kde se Středozemní moře mezi severními výběžky Afriky a západní Sicílií zužuje na necelých 150 km, mohlo proto kontrolovat veškerý námořní provoz mezi východem a západem. Navíc se ocitlo v bezprostřední blízkosti vydatných ekonomických zdrojů – zlata ze Súdánu, hispánského stříbra a železa z Elby. Ovládlo gibraltarský průliv a jeho námořníci objevili cestu až k britskému pobřeží. Tyto plavby měly pro Kartagince nedozírný význam, protože je zavedly k bohatým zásobám cínu, nezbytného pro bronzovou metalurgii celého starověkého světa. Kartágo se stalo téměř monopolním dodavatelem této strategické suroviny pro všechny oblasti, ležící na pobřeží Středozemního moře. Znalost atlantských námořních tras se stala nejpřísněji střeženým státním tajemstvím, za jehož prozrazení hrozila smrt.

Dalšími zdroji kartaginského bohatství se stala zručnost fénických řemeslníků – proslulé byly jejich

zlaté, slonovinové a skleněné výrobky, především ale purpurově zbarvené látky, vyvažované na trhu dvojnásobnou váhou zlata (barvivo pro ně se získávalo složitou procedurou z těl mořských lasturnatek a výroba byla tak intenzivní, že ještě ve starověku byly ve fénické oblasti vyhubeny). Velmi výnosný byl také obchod s otroky, vzácnými dřevy a zemědělskými produkty z obrovských plantáží.

Bohatství, vojenská síla, zdatnost kartaginských obchodníků a námořníků umožnily vznik velmoci, jejíž kolonie zahrnovaly pobřeží dnešního Tuniska, Alžírsko a Maroka, severní Libyi, jižní Španělsko a západní Sicílii, Sardinii, Korsiku a Baleárské ostrovy. V početném kartaginském vojsku sloužili Libyjci a Numid'ané, a občas i silné žoldnéřské kontingenty (verbíři odváděli především vojensky zdatné Řeky). Urození kartaginští mladíci sloužili v elitní jezdecké Svaté legii, ti méně vznešení tvořili posádky v zahraničí a na lodích. Vedle silného loďstva se nejobávanější kartaginskou zbraní stalo 300 vycvičených válečných slonů (s těly chráněnými pancíři rozráželi nepřátelskou falangu, pro zvýšení úderné síly byli před bojem napájeni alkoholem a na hřbetech nesli střelecké věže pro 3 – 4 lučištníky).

Bylo jen otázkou času a vhodné záminky, kdy se expandující Řím a Kartágo srazí ve válce. Příležitost se vynořila roku 264 př. n. l., kdy Římané poskytli vojenskou podporu řeckým osadám na Sicílii a kartaginská státní rada vyhlásila Římu válku.

Sebevědomý výrok vyslanců „*Proti vůli Kartága si nikdo nesmí v moři ani ruce umýt!*“ nebyl jen planou pohrůžkou – kartaginská flotila mohla nasadit až 700 válečných lodí, poháněných plachtami a otrockými veslaři, zatímco Řím disponoval jen nevyzbrojenými obchodními loděmi.

Spoléhání na hrubou sílu se však už mnohokrát v historii vymstilo; Římané vybudovali loďstvo, které jim i přes řadu porážek vybojovalo vítězství. Kartágo za válku zaplatilo ztrátou Sicílie, Sardinie a Korsiky, muselo vydat své lodě a válečné slony a zaplatit válečnou náhradu 3 200 talentů (téměř 84 tuny stříbra). Po porážce nemohlo vyplatit najaté žoldnéře a muselo podstoupit další válku, do níž se zapojili i otroci – vzbouřenecká armáda čítala na 100 000 lidí.

Obnovy státu se ujal Hamilkar Barkas, který porazil vzbouřence, konsolidoval ekonomiku a vydal se dobývat Hispánii, kde byly objeveny vydatné žíly stříbra. Centrem získané provincie se stalo Nové Kartágo (dnešní Cartagena), odkud mělo jít vojsko, aby Římu oplatilo porážku v první punské válce. Hamilkar se naplnění svého snu nedočkal, své syny však vychoval jako nesmiřitelné nepřátele Říma a schopné vojevůdce. Nejstarší Hannibal se pak stal jedním z nejslavnějších válečníků starověku (a lidské historie vůbec).

Narodil se v době, kdy byl jeho otec pověřen velením na Sicílii. Přísné náboženské regule vyžadovaly, aby byl pro zdar válečné výpravy obětován bohům; Hamilkar však toto ustanovení obešel tím, že místo prvorozeného

syna podstrčil kněžím novorozence svého otroka. Celý Hannibalův život pak zasvětil válce, od dětství ho vychovával ve vojenských táborech a přinutil ho složit přísahu, že až do smrti zůstane nelítostným nepřítelem Říma.

Když byl Hamilkarův nástupce Hasdrubal zavražděn, vojsko v Hispánii si jako nového velitele zvolilo Hannibala, jenž od svých jednadvaceti let úspěšně velel kartaginské jízdě. Nyní měl k dispozici 120 000 pěšáků, 16 000 jezdců, 58 válečných slonů a silné loďstvo. Státní pokladna byla opět plná, zatímco Řím byl vyčerpán po tříleté válce s Galy, dosud nestačil opevnit novou severní hranici a pokoření Galové hledali příležitost k pomstě. Hannibal dobyl římské spojenecké město Saguntum, a když Řím po marné snaze sjednat nápravu vyhlásil Kartágu válku, byl už na pochodu k Alpám. Roku 218 př. n. l. začala druhá punská válka, největší, jakou Řím do přelomu letopočtu vedl, a také nejnebezpečnější, jež mohla vést k předčasnému zániku jeho říše.

Údaje o armádě, která se proti Římu vydala, se značně rozcházejí, většina historiků se však přiklání k počtům 90 000 pěšáků, 12 000 jezdců a 37 válečných slonů. Římané nebrali tuto hrozbu nijak vážně; Alpy byly považovány za bezpečnou hradbu Itálie, přes níž se nedá projít s vojskem ani v létě, jenže teď byl říjen a v horách už napadl sníh. Odmítli vzít v úvahu, že skutečně vynikající válečníci radí ke svým nejdůležitějším zbraním

prvek překvapení a rozdělili síly tak, aby část mohla napadnout přímo Kartágo a část Hispánii.

Punské vojsko překonávalo horský terén s nepředstavitelnými obtížemi. Nevedla tudy žádná cesta, neexistovaly mapy ani popisy, kterým směrem se vydat. Na vrcholech ležely závěje sněhu, úbočí hor pokrývaly neprůchodné pralesy. Navíc tu žily divoké horské kmeny, vylákané z úkrytů představou bohaté kořisti, které se neustále snažily Hannibalovo vojsko rozdělit a porazit po menších částech, napadaly opozdilce a zadní voj, v úzkých soutěskách na ně spouštěly laviny a obrovské balvany.

Římský historik Livius, žijící asi o dvě století později, zaznamenal o tomto tažení epizodu, která se dodnes traduje v učebnicích: největší balvany a neprůchodnou skálu odstranili Hannibalovi vojáci tak, že rozpálili kámen ohněm a pak jej polévali octem, takže prudkým střídáním teplot popukal. To je samozřejmě báje, třebaže nelze vyloučit, že punští „ženisté“ na některých místech skutečně museli odstraňovat led a sněhové závěje rozděláním ohňů. Také zmínky o octu si můžeme vysvětlit snadněji, než by se zdálo: latinský výraz pro ostří nástrojů nebo zbraní (*acia*) mohl být zaměněn se slovem ocet (*acitum*).

Po devíti dnech náročného výstupu dosáhla punská armáda nejvyššího bodu výpravy – zprávy o tom, který to byl, se opět značně různí. Historikové se v podstatě shodli na tom, že se jednalo o horu Malého svatého

Bernarda (2 188 metrů nad mořem), mniši ze slavného kláštera na vrcholu Velkého svatého Bernarda (2 472 m n. m.) se z pochopitelných důvodů přiklánějí ke svému sídlu; protože se však dosud jedná o silné lákadlo pro turisty, má své příznivce ještě několik dalších míst.

Zdolání Alp trvalo celé armádě patnáct dní. Boj s horaly a obtížným terénem oslabil punské vojsko na polovinu; je ale možné, že se do tohoto počtu zahrnují také posádky, které Hannibal zanechal na strategických místech pro případ, že by jeho plány nevyšly a musel se stejnou cestou zase vracet. Každopádně nyní stál v Itálii, v místech, kde ho Římané rozhodně neočekávali a kde získal mnoho spojenců mezi Galy, kteří toužili oplátit Římanům mnoho porážek z minulosti. Náčelníky kmenů si získal už dříve bohatými dary, teď pro něj navíc mluvila skutečnost, že dokázal převést armádu přes Alpy a ušetřil konzulským vojskům, unaveným spěšným přesunem z Říma, těžké porážky u řek Ticinu a Trebie. K jeho vojsku se hrnuli dobrovolníci, zlákáni vyhlídkami na pomstu a na bohatou kořist, a brzy měl k dispozici silnější vojsko než před Alpami.

Na jaře příštího roku vyrazil k jihu a znovu prokázal skvělé vojevůdcovské schopnosti, které z něj udělaly jednu z nejznámějších postav historie. Římané si vyhlédli terén pro bitvu, v níž by byly všechny výhody na jejich straně, a s důvěrou očekávali příchod punského vojska. Kartaginský vojevůdce jim připravil ošklivé překvapení tím, že znovu odmítl postupovat podle uznávaných

vojenských příruček a vydal se tou nejméně pravděpodobnou cestou přes zasněžené Apeniny a močály kolem řeky Arna, aby jim vpadl do zad. Vojsko podstoupilo možná ještě větší útrapy než při přechodu velehor – čtyři dny a tři noci se muži, koně a sloni prodírali bažinami, rozvodněnými jarním táním, a „*mohli odpočívat jen na mrtvolách padlých koní*“. Ztráty byly opět děsivé, sám Hannibal přišel o oko a na druhé málem oslepl, a ze slonů mu zbyl už jen jediný (nejstrašnější punské zbraně nenaháněly Římanům takovou hrůzu, v jakou Kartaginci doufali – slony přivedl do Itálie už roku 280 př. n. l. z přísloví známý král Pyrrhos a legionáři se s nimi naučili úspěšně bojovat).

Karta se dokonale obrátila, nyní si nejvhodnější místo k bitvě mohl vybrat Hannibal. Dal zasypat úzkou přístupovou cestu mezi Trasimenským jezerem a horami, rychle a neopatrně postupující legie obklíčil a rozdrtil.

Ve třech velkých bitvách Římané ztratili 60 000 vojáků, kteří byli zabiti nebo zajati. Aby podřídili všechny síly státu válce, jmenovali senátora Quinta Fabia diktátorem. Fabius zvolil taktiku, která Řím nakonec zachránila, třebaže nepřinášela okamžitá a oslnivá vítězství: rychlými nájezdy likvidoval menší punské oddíly a znemožňoval Kartagincům zásobování. Nejjistější způsob, jak Hannibala porazit, mu však vynesl posměch a přezdívku *Cunctator* (*Váhavec*). Jakmile jeho velení po šesti měsících skončilo (to byl zákonem

povolený limit), konzulové Paulus a Varro se vydali ušetřit Punům rozhodující porážku.

Vojska se srazila 2. srpna roku 216 př. n. 1. u Kann. Římané měli dvojnásobnou početní převahu, sebevědomý konzul Varro proto vyslal 11 000 vojáků, aby ještě před bitvou dobyli kartaginský tábor. Bitva se vyvíjela přesně podle jeho představ: zesílený střed římské sestavy zatlačil po dvou hodinách boje Kartagince až k řece Aufidu. Tím však Varro pouze naplnil Hannibalův plán, konce jeho prohnuté linie sevřely Římány v dokonalém obklíčení. Nejhorší porážka v římských dějinách znamenala 60 000 mrtvých a 10 000 zajatých legionářů.

Hannibal mohl kartaginskému senátu hrdě hlásit: od příchodu do Itálie jeho vojska pobila 200 000 nepřátel a 50 000 jich držela v zajetí. Hromadně se k němu začaly přidávat italské kmeny, žijící v područí Říma; Kartágu tak stačilo vyvinout jen malé úsilí navíc a jeho největší protivník mohl navždy zmizet z map tehdejšího světa. Došlo ale k tomu, co je v politice spíše pravidlem než výjimkou. Nejvlivnější rodiny v Kartágu se obávaly, že by po vítězství nad Římem příliš vzrostla moc klanu Barků, v dobách Hannibalova otce už tak dost značná, a než aby poslaly potřebné posily do Itálie, raději zahájily znovudobývání Sicílie.

Římská armáda se vrátila k vysmívané taktice „váhavého“ diktátora Fabia a opět zvolna rozemílala punské síly, kterým se nedokázala postavit v rozhodující bitvě. Senát zakázal šířit jakékoli poráženecké řeči,

dokonce i oplakávat padlé vojáky. Do služby byli povoláni všichni muži od sedmnácti let, ze státém vykoupených otroků a amnestovaných zločinců byly postaveny čtyři nové legie. Tito muži si mohli v bojích vysloužit svobodu, navíc by se jim v ruku Kartaginců jistě vedlo hůř než předtím – Punové měli ve zvyku obětovat zajatce, zločince a otroky svým bohům. Lidské oběti přitom byly zcela běžně předhazovány lvům, ušlapány válečnými slony, upalovány nebo pomalu a velmi bolestivě umíraly ukřižováním. Zvlášť těžkou smrt Kartaginci připravili zajatému veliteli legie Regulovi: uřízli mu oční víčka a v kleci s ostrými hřebíky ho nahého vystavili na prudké africké slunce; v nepředstavitelných mukách tak umíral dva dny.

Do roku 214 př. n. 1. Římané dokázali znovu postavit a vyzbrojit osmnáct legií. S vojsky spojenců, kteří jim dosud zachovali věrnost, mohli vyslat do boje na 200 000 mužů, což jim umožnilo obléhat vzbouřenecká města a napadnout také punské posádky na Sicílii a v Hispánii. Při dobývání sicilských Syrakús byl roku 212 př. n. 1. zabit také slavný řecký matematik Archimédes, rýsující holí v písku jakési podezřelé kruhy, zřejmě napomínající římského legionáře, aby se jich nedotýkal: „*Noli tangere circulos meos!*“

Hannibalovi nezbývalo nic jiného, než se pokusit dobýt Řím, dokud jeho armáda příliš nezeslábne. Roku 211 př. n. 1. proti městu vytáhl v naději, že se mu podaří vylákat jeho posádku k bitvě a zničit ji. Zděšení v Římě,

vyjádřené poplašným voláním: „*Hannibal ante portas!*“ (Hannibal před branami) se podle mnoha publikací změnilo v odhodlání a vojsko vyšlo před hradby, aby se s nepřítelem utkalo. Odvaha legií (podle Livia doprovázená nepříznivými věštnými úkazy) zapůsobila na Hannibala tak, že od města, k němuž se přiblížil až na 3 000 kroků, raději odtáhl. Pravda je ale trochu jiná: Římané zůstali zcela prozaicky na hradbách, nedali se vyprovokovat k boji, a Punové neměli na obléhání tak rozsáhlého města dost sil. Jejich ústup se stal bodem obratu v celé válce; na místě, kde začal, pak Římané postavili chrám zasvěcený „Obracejícímu Ochránci“.

Protože Hannibalovy prosby o posily, peníze a lodě na kartaginský senát nijak nezapůsobily, roku 207 př. n. 1. se mu z Hispánie vydal na pomoc jeho bratr Hasdrubal. Překročil Alpy v čele 50 000 mužů, ale v bitvě u řeky Metauru byl poražen. Největší zásluhu na tomto vítězství měl římský konzul Nero, který přivedl pomoc druhému konzulovi Salinatorovi – jeho vojsko urazilo vzdálenost 402 km za pouhých sedm dní! O tom, že žádná posila nedorazí, informovali Hannibala sami Římané: vystřelili uťatou Hasdrubalovu hlavu katapultem do jeho tábora, podle pověsti přímo k jeho nohám.

Přestože geniální válečník uštědřil Římanům ještě několik citelných porážek, punské síly dále ochabovaly. Když se pak legie roku 204 př. n. 1. vylodily také v Africe, kartaginský senát urychleně přivolal na pomoc svého nejlepšího válečníka, ale bylo už pozdě. Ani

zbývající síly (45 000 pěšáků, 1 000 jezdců a 80 válečných slonů) nedokázaly Římany zastavit.

Obě strany zcela vyčerpané dlouhou a těžkou válkou uzavřely roku 201 př. n. 1. mír. Kartágo se muselo vzdát zámořských provincií, rozpustit armádu, vydat syny 100 předních rodin jako rukojmí, válečné lodě a slony, a zaplatit obrovskou kontribuci 262 tun stříbra, rozvrženou na padesát let. Ta měla zaručit, že svou sílu na dlouhou dobu neobnoví.

Řím kupodivu nežádal vydání hlavního viníka války a Hannibal se stal o šest let později kartaginským suffetem. Obnovil kartaginskou ekonomiku tak rychle, že už deset let po prohrané válce nabídl Římu splacení celé kontribuce. Toto bohatství mohlo značně urychlit rekonstrukci poničené Itálie, ale Řím kartaginská nabídka vyděsila. Obnova punských sil mohla znamenat obnovení války; Kartágo bylo tudíž nutné dorazit dřív, než k tomu dojde. Vlivný senátor Marcus Porcius Cato končil každé své vystoupení slovy: „Kromě toho soudím, že Kartágo musí být zničeno!“ (*Ceterum autem censeo Carthaginem delendam esse.*)

Drtivá třetí punská válka (149 – 6 př. n. 1.) vedla k zániku města, na počátku císařské doby je však Římané obnovili, takže trosky, které se dnes ukazují turistům, pocházejí z jejich doby.

Hannibal svou přísahu splnil až do konce. Stal se vojenským poradcem syrského krále Antiocha III. a bithynského krále Prusia, bojujících proti Římu, a když

měl být vydán Římanům, raději spáchal sebevraždu jedem, který nosil v prstenu.

Války mezi Kartágem a Římem – obzvláště tu druhou, nejtěžší – můžeme považovat za jedny z prvních světových konfliktů v historii. V kulturní paměti lidstva toho po nich zůstalo víc, než jsme si obvykle schopni připustit. Dosud zcela běžně používáme rčení: „*Hannibal ante portas!*“, a Kanny, o nichž se dodnes přednáší na válečných školách, se staly synonymem pro beznadějně obklíčení (teprve v minulém století je začal poněkud vytlačovat výraz „stalingradský kotel“). Totální zničení Kartága po třetí punské válce (město bylo vypáleno, jeho trosky rozorány pluhem a zasypány solí) dalo vzniknout pojmu „místa, kde sedm let ani tráva neroste“, a stejné slávy se dočkal okřídlený výrok senátora Catona o nutnosti smést Kartágo ze zemského povrchu.

Hannibalův přechod Alp se slony vzrušuje naši představivost dodnes – nic nemůže být lepším důkazem než pouť, na niž se roku 1935, dva tisíce sto padesát tři let po svém hrdinovi, vydal americký spisovatel a dobrodruh Richard Halliburton. Překročil Alpy se slonicí, vypůjčenou v pařížské zoologické zahradě, s níž dorazil až do Turína; v „dobytí“ Říma mu zabránily jen puchýře, které se slonici Dally vytvořily na nohou. Na její obranu však musíme dodat, že Dally nebyla válečným slonem, ale zcela mírumilovným, k dlouhým pochodům nevytvářejícím zvířetem.

3. kapitola

Tajemství betlémské hvězdy

*„Narodil se Kristus pán
veselme se,
z růže kvítek vykvet nám,
radujme se...“*

Tak začíná naše patrně nejznámější vánoční koleda. Bezděky si při ní vybavíme betlém, na který jsme se v dětství chodívali dívat do kostela, případně náladový obrázek od Alše či Lady s pastýři spěchajícími k hvězdou ozářené betlémské salaši, kde právě narozeného Ježíška, uloženého v jesličkách, zahřívají svých dechem volek a oslíček. Samozřejmě tady nechyběli ani tři králové, které sem od východu přivedla ona vánoční hvězda – Kašpar, Melichar a černý Baltazar přinášející pro středoevropské dítě trochu zvláštní dary. Cožpak to zlato, to jsme ještě dokázali pochopit, ale co s kadidlem a myrhou? Cožpak to jsou nějaké dárky pro právě narozené miminko, byť božského původu?!

Ale jak to vlastně je s Ježíšovým narozením? Podle křesťanské tradice se narodil v Betlémě o půlnoci ze 24. na 25. prosince v roce 1 našeho letopočtu, případně v roce 1 před naším letopočtem. Vždyť přece náš letopočet

počítáme od Kristova narození. Jenže ouha, hned si ukážeme, že tak jednoduché to zdaleka není.

S návrhem na zavedení křesťanského letopočtu přišel až v roce 525 římský mnich skytského původu Dionýsius Exiguus (což doslova znamená Diviš Prcek). Biskup Petronius ho totiž požádal, aby sestavil velikonoční tabulky, podle nichž by se dal spolehlivě určovat termín nejvýznamnějších křesťanských svátků spojených s ukřižováním a vzkříšením Ježíše Krista. Velikonoce se přitom prakticky překrývají s židovskými svátky pesach nebo také pascha, připomínajícími odchod židů z Egypta. Bývaly slaveny při úplňku jarního židovského měsíce nisanu. Aby se však v Jeruzalémě křesťané od pravověrných Židů odlišili, zvláště proto, že původně byli takřka vesměs sami Židy, přeložili Velikonoce na první neděli po tomto úplňku. V křesťanské obci v egyptské Alexandrii se pak prosadilo pravidlo, že se velikonoční svátky mají řídit podle prvního úplňku po jarní rovnodennosti. V Římě zase platilo, že Velikonoční neděle nemá být slavena dříve než šestnáctý den po novoluní, tedy krátce po úplňku.

Zkrátka s Velikonocemi měli první křesťané velký zmatek a často se proto stávalo, že na různých místech si je připomínali v rozdílné době. Nakonec se problémem zabýval první křesťanský koncil, který císař Konstantin Veliký svolal v roce 325 do maloasijské Nikaje (dnes je to turecké město Iznik). Jeho účastníci podpořili alexandrijský princip určování termínu Velikonoc a

pověřili tamního patriarchu, aby pro každý rok vypočítal datum těchto svátků a sdělil ho pak do Říma papeži.

Ani pak však neměli křesťané s Velikonocemi zcela jasno a navíc jim dělal starosti v celé římské říši používaný juliánský kalendář zavedený Gaiem Iuliem Caesarem, počítající čas od údajného založení Říma, tedy z dnešního pohledu od roku 753 před naším letopočtem. Juliánský kalendář považoval za začátek roku 1. leden, což křesťané dlouho nebyli ochotni akceptovat, protože na tento den nepřipadal žádný pro ně významný svátek, zato v římském světě býval spojen s divokými pohanskými slavnostmi. Nakonec si církevní otcové vypomohli improvizací a spojili 1. leden se Svátkem obřezání Páně. Nicméně přesto ještě raději nějakou dobu začínali nový rok také o Velikonocích nebo i 25. prosince, tedy v den Ježíšova narození, jako tomu bylo ještě ve středověku i v zemích Koruny české.

Vraťme se však k našemu mnichovi Dionýsiovi. Při sestavování svých tabulek vycházel ze systému určování velikonočních svátků, jak ho zavedli v Alexandrii. A v Egyptě se v té době ujalo počítání roků od éry císaře Diokleciána, tedy od roku 284 našeho letopočtu. Dionýsius se však nechtěl přidržovat letopočtu odvozeného od tohoto proslulého pronásledovatele křesťanů, jehož vláda byla zvána „éra mučedníků“. Ale když ne nástupem Diokleciána na trůn, ani založením Říma, čím tedy začít dějiny světa? Jako hluboce věřící

křesťan znal skytský mnich jedinou a nezpochybnitelnou autoritu, a tou byl pochopitelně Ježíš Kristus.

Rozhodl se tedy, že bude počítat nový kalendář od data jeho narození.

Jak k němu dospěl? Podle křesťanské tradice vstal Kristus z mrtvých v neděli 25. března za panování císaře Tiberia, tedy zhruba 500 let před dobou, kdy žil náš Dionýsius. 25. březen se pro křesťany stal vůbec pozoruhodným termínem. Považovali ho totiž také za den, kdy byl stvořen svět, a rovněž za den početí Ježíše Krista. Od něho pak byl prostým přičtením devíti měsíců, doby těhotenství, odvozen 25. prosinec, den narození Páně.

Dionýsius zjistil, že podle jeho tabulek připadne nejbližší velikonoční neděle na tak významné datum, jakým byl 25. březen, v roce 563. Od něho pak odečetl 532 let, po nichž při alexandrijském vypočítávání Velikonoc připadají stejné dny v týdnu a shodné měsíční fáze opět na stejná data, a došel k roku, kdy měl být ukřižován Kristus. Vzhledem k tomu, že se tak mělo stát v jeho třiceti (v jiném výkladu však ve třiatřiceti) letech, dospěl k roku Kristova narození, tedy k roku 1.

Zůstává nám však hned několik nezodpovězených otázek. Proč Dionýsius nepočítal s tím, že Ježíš byl ukřižován ve svých třiatřiceti letech? V tradici se spíše udržuje tento věk pokládaný za takzvané Kristovy roky. I Lukášovo evangelium uvádí, že „když Ježíš sám začínal, bylo mu asi třicet let“. Připočteme-li tri roky jeho

činnosti potulného kazatele a léčitele, dojdeme ke stáří třiatřiceti let, kdy byl ukřižován. Však také katolická církev slavila v roce 1933 tisíci devítisté výročí jeho smrti. Navíc se nikde nedozvídáme, který den považoval Dionýsius za počátek roku 1. Zda to byl 25. březen, den početí Páně, nebo 1. leden, kterým začínal rok v Římě podle tradičního juliánského kalendáře.

Zkrátka a dobře nám to mnich Dionýsius při vší chvályhodné snaze spíše hodně zašmodrchal. Tím spíš, že ještě nemohl znát rok 0, který zavedl až italský matematik a astronom Giovanni Domenico Cassini koncem 17. století, tedy po gregoriánské reformě kalendáře. Cassiniho novinka přitom přinesla další problémy. Ukažme si to na malém příkladu. Kolik let uplynulo mezi 25. březnem roku 1 před naším letopočtem a mezi 25. březnem roku 1 našeho letopočtu? Prostým součtem roků 1 plus 1 dojdeme k číslu 2. Přitom správný výsledek je evidentně 1 rok.

Ale zanechme únavné a nezáživné matematiky a věnujme se raději termínu údajného Ježíšova narození. Určil ho Dionýsius správně? Hned si ukážeme, že se mýlil. Alespoň to naznačuje pečlivé čtení evangelií. Tak evangelista Matouš uvádí: „Když se Ježíš narodil v Betlémě v Judeji v době krále Heroda...“ Podobně evangelista Lukáš začíná své vypravování slovy: „Ve dnech krále Heroda...“

Z historie víme, že mohlo jít o jediného Heroda, Heroda Velikého, uznaného v roce 40 před naším

letopočtem římským senátem za krále Judeje. Herodes ovšem musel svou zemi nejdříve s pomocí Římanu dobýt a vojensky porazit svého příbuzného z rodu Hasmoneovců Antigona Matitjaše. Když konečně zvítězil, krvavě se vypořádal se svými odpůrci, zbavil sanhedrin, nejvyšší židovskou radu, politické moci a nahradil ho sobě oddanou královskou radou. Na druhé straně však dal znovu vybudovat v helénském stylu jeruzalémský Šalamounův chrám a četné paláce v přístavním městě Caesareji. Byť vládl díky přízni Římanů, byl vlastně posledním velkým židovským panovníkem a jeho vláda v řadě ohledů připomínala panování legendárního krále Šalamouna. Zemřel v roce 4 před naším letopočtem a zemi si pak rozdělili jeho tři synové.

Jestliže se tedy měl Ježíš narodit za panování krále Heroda, nemohlo to být později než v roce 4 před naším letopočtem. Zdá se dokonce pravděpodobnější, že se tak muselo stát o nějaký ten rok dřív. Chudák Dionýsius se zjevně spletl a řada biblistů a historiků náboženství se snažila jeho chybu nějak napravit. A tak se můžeme v odborné literatuře zpravidla dočíst, že Ježíš se pravděpodobně narodil někdy kolem 4 roku před naším letopočtem.

Nedostatkem toho přibližného určení data Ježíšova narození je skutečnost, že nebere ohled na další informace uváděné evangelistou Matoušem. Když se totiž král Herodes Veliký dozvěděl od tří mágů, že se v

Betlémě narodil nový král židovský, jat obavami z nečekané konkurence „*dal pobít všechny děti v Betlémě a v celém jeho okolí od dvouletých níže, podle času, který zjistil od mágů...*“ Maličký Ježíš se, jak známo, zachránil tím, že s ním po andělově varování Josef a Marie včas uprchli do Egypta. Kdyby se tedy Ježíš narodil v noci z 24. na 25. prosince roku 4 před naším letopočtem, byl by takový útěk zbytečný, protože Herodes byl už v té době po smrti. Jestliže však k Matoušem zmíněnému hrůznému masakru miminek opravdu došlo, musel se Ježíš narodit minimálně roku 5, ale spíše 6 nebo 7 před naším letopočtem.

Na celé záležitosti je zvláštní, že o ní ví právě jen zmiňovaný evangelista Matouš. Židovský historik Josephus Flavius se věnoval panování Heroda Velikého velmi podrobně, ale o žádném vraždění neviňátek v Betlémě se nezmiňuje. Herodes sice nechal popravit dva své syny, vlastní manželku a tchyni, protože je podezíral ze spiknutí, ale na druhé straně rozděloval obilí z královských sýpek chudým a dal přebudovat jeruzalémský chrám. Choval se jako typický orientální despota své doby a Židé ho asi právem uznávali jako významného panovníka, byť jim vadila jeho kolaborace s Římany.

Odkud tedy evangelista Matouš vzal celé to krvavé vraždění nemluvnat, hodné leda absolutního šílence na trůně? Kupodivu podobný motiv nacházíme ve Starém zákoně ve Druhé knize Mojžíšově. Vypráví se tu o

egyptském faraónovi, který usoudil, že „lid izraelský je početnější a zdatnější než my. Musíme s ním nakládat moudře, aby se nerozmnožil...“ Faraónova nová populační politika byla velmi razantní. Podle Starého zákona přikázal svému lidu ohledně právě narozených židovských dětí: *„Každého syna, který se jim narodí, hod'te do Nilu, každou dceru nechte na živu. „Jak známo, zachránil se Mojžíš, který byl tak roztomilým dítětem, že nešťastná matka neměla srdce ho dát utopit; raději ho tajně poslala po Nilu v košíčku a našla ho faraónova dcera. Ale to už do našeho příběhu nepatří. Spíš nám šlo o to ukázat, kde si motiv vraždění neviňátek evangelista Matouš pravděpodobně vypůjčil. Zároveň z toho pro nás vyplývá, že při posuzování textu evangelií musíme být krajně obezřetní a rozhodně je nemůžeme považovat za zcela věrohodné historické prameny.*

Jak potom ale máme najít datum Ježíšova narození? Evangelista Matouš má pro nás zvědavce ještě jedno upřesnění. Uvádí totiž doslova: *„Když se Ježíš narodil v Betlémě v Judeji v době krále Heroda, hle, mágové od východu přišli do Jeruzaléma a ptali se: Kde je ten narozený král židovský? Viděli jsme totiž hvězdu na východě a přišli jsme se mu poklonit.“*

Tahle hvězda na východě nedávala spát mnoha biblistům a historikům náboženství. Dlouho ji ztotožňovali s Halleyovou kometou, která však prošla v blízkosti naší planety už v roce 12 před naším letopočtem. Znamenalo by to tedy, že musíme datum

Ježíšova narození posunout ještě hlouběji do minulosti? Jenže poprvé se o kometě v této souvislosti zmiňuje až řecký filozof, jeden z církevních otců Origenés, který žil v letech 185 až 254 našeho letopočtu a měl tedy informace poněkud z druhé až třetí ruky. Všechna jiná vyprávění hovoří o velké hvězdě a nikoliv o „hvězdě ocasaté“, jak se za starých časů říkávalo kometě.

Kde se pak ale vzala kometa na našich lidových betlémech? Slavný italský malíř Giotto di Bondone vymaloval v roce 1303 v Padově románskou kapli Scrovegni cyklem osmatřiceti fresek, mezi nimiž nechybí ani scéna klanění tří králů. A právě tady poprvé spatříme nad betlémským výjevem hvězdu s ohonem, tedy kometu. Tvůrce dozajista inspirovala právě Halleyova kometa, kterou sám spatřil o dva roky dříve zářit na noční obloze při jejím tehdejším návratu do blízkosti Země. Inspirováni Giottem malovali či kreslili pak všichni autoři, včetně v úvodu kapitoly zmiňovaných Alše a Lady, nad betlémský chlév či jeskyni právě kometu.

Je tady ovšem ještě možnost, že se nejednalo o kometu pojmenovanou po slavném anglickém astronomovi Edmundu Halleyovi, který její dráhu v roce 1682 vypočítal. Halleyův krajan, profesor z Cambridge Colin Humphreys, publikoval v prosinci 1991 v odborném tisku článek, v němž upozornil na staré čínské záznamy o pozorování jakési další komety na jaře roku 5 před naším letopočtem. Podle nich se prý tohoto roku v březnu objevila v souhvězdí Kozoroha „hvězda s

vlasem“, čínsky „sui-hsing“ a byla na noční obloze dobře viditelná několik dní. Profesor Humphreys z toho vyvodil, že se Ježíš narodil mezi 9. březnem a 5. květnem roku 5 před naším letopočtem.

Někteří badatelé však tvrdí, že evangelista Matouš nepsal o kometě, ale výslovně se zmiňuje o hvězdě, která se objevila, tedy o nové hvězdě. Jedním z těch, kteří se problémem betlémské hvězdy zabývali, byl i významný astronom a astrolog císaře Rudolfa II. a vojevůdce Albrechta z Valdštejna Johannes Kepler. Vypočítal, že v roce 7 před naším letopočtem došlo k vzácné konjunkci planet Jupiteru a Saturnu v souhvězdí Ryb, ke které dochází jednou za 794 let. V kritickém roce 7 se však opakovala dokonce třikrát.

V této souvislosti si připomeňme, že Jupiter platil ve starověku za „královskou hvězdu“. Saturn zase dobová helénistická astrologie označovala za „hvězdu Židů“, což mohlo být spojováno s představou příchodu Mesiáše, tedy spasitele a osvoboditele Židů z římského poddanství. Souhvězdí Ryb byla hvězdopřisuzována doba konce světa. Když se tedy setkaly Jupiter a Saturn v Rybách, mohli si to astrologové vykládat, že v zemi Židů se narodil panovník epochy konce světa. Ryba je navíc i původním symbolem křesťanství. Její jednoduchou kresbu nacházíme na stěnách římských katakomb, kde se první křesťané skrývali a pořádali své tajné bohoslužby. Ryba – řecky ichtis – byla totiž také zkratkou z iniciál Iesus Christos Theou Ilias Soter, tedy Ježíš Kristus Boží

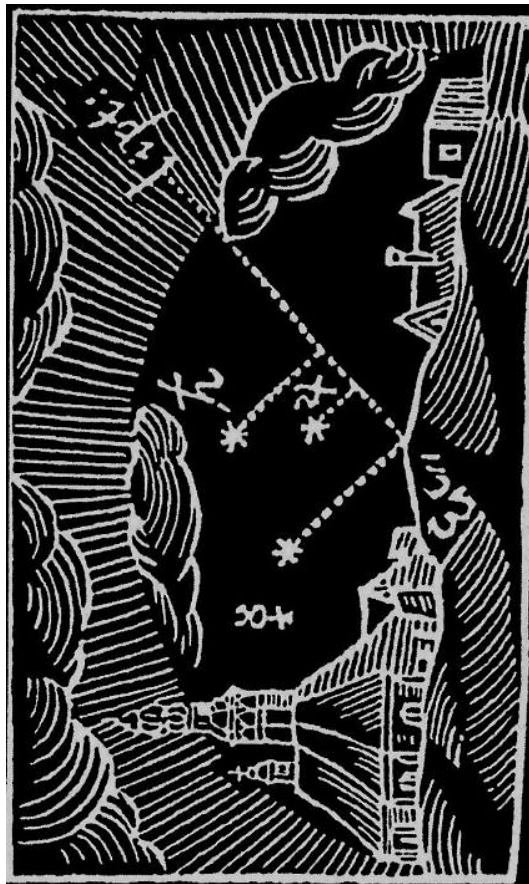
Syn Spasitel. Kříž se jako oficiální symbol křesťanství objevuje až později v době císaře Konstantina Velikého, který pod jeho znamením zvítězil v roce 312 v bitvě u Mulvijského mostu a otevřel si tak cestu na Řím.

Mohla tedy být zmíněná vzácná konjunkce Jupitera se Saturnem v Rybách považována za „betlémskou hvězdu“? Dovolíme si o tom vznést určité pochybnosti. Vždyť sám Saturn se nám na noční obloze jeví při pozorování pouhým okem jako stěží viditelná nažloutlá hvězdička. A astrologové doby, kterou se zabýváme, rozhodně neměli k dispozici žádnou optiku. Proto se přikláníme k názoru, že „hvězdou na východě“ nebyla konjunkce bílé zářícího Jupitera se slabě svítícím Saturnem, jehož velikost se mění od 0,9 do 0,1 magnitudy, tedy přibližně od první do nulté hvězdné velikosti.

Nezbývá nám proto, než se poohlédnout po dalších významných nebeských znameních z konce panování judského krále Heroda, které by nám něco napověděly o možném datu Ježíšova narození. Už Johannes Kepler vycházel z předpokladu dokonce trojkonjunkce Jupitera, Saturnu a Marsu, která už mohla být onou „betlémskou hvězdou“. Chápavý čtenář si v tomto případě pod pojmem konjunkce nejspíše představí, že tyto tři planety při pohledu ze Země vypadaly téměř jako jedno zářící a vše ostatní zastiňující těleso. A to už mohlo být považováno za onu hvězdu, která přivedla mágy od východu do Betléma k malému Ježíškovi. Že zmíněné

konjunkci, respektive trojkonjunkci, byla tehdy věnována zcela mimořádná pozornost, svědčí i zlomek klínopisné tabulky z přelomu let 7 a 6 před naším letopočtem pocházející z babylónského města Sipparu. Ve sbírkách

berlínského muzea ho už v roce 1925 našel německý archeolog Paul Schnabel a opakovaně zde přečetl text o

„Jupiteru v Rybách „.

Pozoruhodná konjunkce planet v době Ježíšova narození na středověké rytině

Astronom a také astrolog Johannes Kepler na základě vypočítané konjunkce Jupiteru a Saturnu sestavil spekulativní horoskop Ježíše Krista. Vyšel v něm z toho,

že Ježíš se narodil 25. února roku 7 před naším letopočtem ve 14 hodin v Betlémě v Judeji. Ve skutečnosti mělo ke konjunkci dojít 16. března a pak znovu 3. října a 5. prosince. Každý večer zazářily obě planety na východní obloze a patrně vedly mágy, zřejmě astrology a nikoliv krále, jak dnes přežívá v křesťanské tradici, k Betlému. Lidé té doby byli přesvědčeni, že zároveň s narozením člověka se narodí i jeho hvězda. Silně zářící těleso na východní obloze mohlo vyvolat dojem, že se narodil někdo zvláště významný.

Pokud vás zaráží, že mágové měli putovat od východu k západu, nejspíše z Babylónie či Persie, a přitom Jupiter a Saturn svítily na východní obloze, měli by tedy putovat opačným směrem, uvědomte si, že s otáčením Země putovaly i tyto dvě planety, vlastně „nová betlémská hvězda“. Večer se objevila na východě, nocí se pohybovala po meridiánu a ráno se ocitla na západě. Mágové tak při své pouti sledovali její nebeskou dráhu.

Podle některých biblistů inspirovala evangelistu Matouše k vytvoření postav mágů jedna skutečná událost. V roce 66 našeho letopočtu navštívil císaře Nera v Římě arménský král Tiridates, aby mu vzdal hold a přinesl bohaté dary. Jejich orientální nádhera včetně zlatem se lesknoucích obleků královského průvodu doprovázeného exotickými velbloudy doslova nadchla obyčejné Římány. Stal se tak Tiridates evangelistovi Matoušovi mimoděk předlohou pro mágy z východu? Kdybychom celou záležitost posuzovali podle figurek z českých lidových

betlémů, tak nepochybně ano. Jenže Matouš je v popisu mágů až příliš lakonický a skromný. Jeho větu „otevřeli mu své poklady a obětovali mu dary: zlato, kadidlo a myrhu“, nemůžeme při nejlepší vůli pokládat za popis nádherného průvodu arménského krále a jeho jistě velkorysých a luxusních prezentů císaři.

Mágové, mudrci, nebo v naší tradiční vánoční a dodejme také novoroční představě králové, nebyli vždy jen tři. Jejich počet různě kolísal a v apokryfních syrských a arménských textech jich bylo dokonce dvanáct. Nakonec podle třech darů – zlata, kadidla a myrhy, pozdější autoři usoudili, že byli tři; poprvé o nich jako o trojici píše až ve 3. století už zmiňovaný církevní otec Origenés. Ostatně trojku považovali Židé, stejně tak jako Řekové a Římané, za magické číslo. Připomeňme si například křesťanskou trojici boží nebo u řeckého matematika a filozofa Pythagora tři body určující rovinu. Dary, které mágové přinesli Ježíšovi, měly hluboce symbolický význam. Zlato bylo považováno za znak královské hodnosti, kadidlo se používalo a dodnes používá při náboženských obřadech a modlitbách a konečně myrha, aromatická pryskyřice z keřů druhu Commiphora, připomínala Ježíšovu budoucí oběť. Právě myrhou bylo nabalzamováno jeho tělo po sejmutí z kříže.

Podle jednoho z výkladů symbolizovala trojice mágů vlastně tři zdroje astrologie – tedy astrologii perskou, chaldejskou čili babylónskou a konečně egyptskou. Teprve v 6. století zmiňoval letopisec Cesarius z Arles,

že se nejednalo mudrce, ale o východní krále a přibližně ze stejné doby pochází příběh, podle něhož byli později v Persii pokřtěni apoštolem svatým Tomášem.

Jejich jména – Kašpar, Melichar a Baltazar – prý poprvé uvedl jakýsi alexandrijský spis z roku 600, ale poté zase údajně upadla v zapomnění. A tak naše tři krále či mágy pojmenoval až ve 12. století kancléř pařížské univerzity Petr Comestor. Ne zvolil jména jen tak obyčejná. Kašpar (Caspar) je perského původu a znamená „strážce pokladu“, Melichar (Melchior) je hebrejské jméno ve významu „král světla“ a Baltazar (Balt – hasar) pochází dokonce z Babylónu a značí „ochraňuj život králi“.

Později byli tři králové svatořečeni s tím, že budou slaveni 6. ledna. Jejich ostatky se neznámo jak objevily v Konstantinopoli (dnešním Istanbulu), odkud je křižáci odvezli do severoitalského Milána. Když císař Fridrich I. Barbarossa s pomocí českého krále Vladislava II. Milán dobyl, odvezl si je spolu s bohatou kořistí do Kolína nad Rýnem, kde jsou dosud uchovávány ve zdejší katedrále za oltářem. Zda se však opravdu jedná o kosti mudrců či králů, kteří se přišli do Betléma poklonit právě narozenému Ježíškovi, nemůžeme potvrdit. Ostatky světců bývaly ve středověku vyhledávaným a ceněným artiklem a tak není divu, že se s nimi směle kupčilo a docházelo přitom k lecjakému podvodu. Vždyť i náš Karel IV. přechovával na Karlštejně lebku krokodýla naivně označovanou za lebku draka zabitého sv. Jiřím.

A pokud jde o „černého vzadu“, poměrně dlouho v naší trojici chyběl. Objevuje se až někdy ve 14. století a přitom ještě tmavší pleť byla původně přisouzena Kašparovi. Teprve ještě později se mouřenínem stal Baltazar.

Je zvláštní, že evangelista Matouš se nijak nešfffí o tom, proč se vlastně Ježíš v Betlémě narodil. Na rozdíl od něj Lukáš, druhý evangelista, který nám zanechal zprávu o narození Ježíše, sice nic neví o nové hvězdě, zato zná důvod, proč se právě Betlém stal Ježíšovým rodištěm: „V oněch dnech vyšel rozkaz od císaře Augusta, aby byl sepsán všechen svět. (Tento soupis byl první a stal se za vladařství Quriniova v Sýrii.) I šli všichni dát se zapsat, každý do svého města,“ vypravuje Lukáš a pokračuje: „Odebral se také Josef z Galileje, z města Nazaretu, do Judeje, do města Davidova, aby se dal zapsati s Marií, svou snoubenkou. Byla těhotná. Když tam byli, přiblížil se jí den porodu. I porodila svého prvorozeného syna, zavinula jej do plének a položila do jeslí, protože v útulku nebylo místa.“

Zdá se, že tentokrát máme k dispozici docela konkrétní historický moment, a tím je sčítání obyvatelstva za Octaviana Augusta. Qurinius, římský místodržící v Sýrii a po odvolání Herodova syna Archelaa z funkce etnarchy také v Judeji, skutečně nařídil na císařův příkaz takový soupis uskutečnit, ale nešlo o pouhé sčítání obyvatel, nýbrž o sepsání jejich veškerého majetku kvůli vyměření daní. A hlavně, stalo se to až v

letech 6 a 7 našeho letopočtu. Že by se Ježíš narodil přece jen později a veškerá argumentace opírající se o rok Herodova úmrtí a konjunkci Jupitera a Saturnu by tak padla? Jak potom přišel Lukáš k tvrzení, že měl být „sepsán všechen svět“?

Naštěstí máme ještě další termíny. Octavianus Augustus nařídil v době své vlády sčítání lidu v celé římské říši celkem třikrát. Poprvé v roce 27 před naším letopočtem, kdy se stal císařem, pak v roce 8 před naším letopočtem a v roce 14 našeho letopočtu. Nám se ze všech termínů určitě nejvíc zamlouvá ten prostřední. Když si uvědomíme, že římská říše byla rozlehlá a od vydání příkazu k jeho splnění musel při tehdejších komunikačních možnostech uběhnout nějaký čas, docházíme k závěru, že v Palestině se klidně mohlo sčítání obyvatelstva uskutečnit v roce 7 nebo 6 před naším letopočtem. Dospěli jsme tehdy k termínu, který nám po všech předchozích nepřímých důkazech jako doba údajného Ježíšova narození vcelku vyhovuje.

K zaregistrování obyvatel byla určena vybraná okrsková místa, kam se měli lidé dostavit. Proto, ač se nám to vzhledem ke vzdálenosti Josefova bydliště Nazaretu v Galileji a Betléma v Judeji zdá sebezpodivnější, musel se s těhotnou Marií trmácet pěkný kus cesty. Jméno místodržícího Qurinia se však do Lukášova vypravování dostalo jen náhodou. Evangelista si zřejmě popletl dvoje sčítání. Zato my máme další podpůrný argument pro termín Ježíšova narození – rok 7

před naším letopočtem i vysvětlení, proč spatřil světlo světa právě v Betlémě.

Když už tady hovoříme o Betlémě, připomeňme si, že toto město na západním břehu Mrtvého moře se hebrejsky jmenuje Bét-lechem, což česky vlastně znamená Dům bohyně Lachmu. Když pak Židé přijali víru v jednoho boha, chápali název města jako Dům chleba (lechem je hebrejsky chléb). Do dějin vstoupil Betlém dávno před narozením Ježíše jako rodiště židovského krále Davida, z jehož rodokmenu odvozoval svůj původ i Ježíšův pěstoun a nevlastní otec Josef. Mělo se tak naplnit staré proroctví, že z rodu Davidova vzejde nový vůdce izraelského lidu.

Dnes zcela samozřejmě pokládáme za den Ježíšova narození 25. prosinec. Jenže tak samozřejmě to zase není. Vždyť třeba Johannes Kepler, jak už víme, předpokládal, že Ježíš Kristus se narodil 25. února. Ponořme se však ještě hlouběji do minulosti. Kolem roku 194 připomínal významný církevní autor Klemens Alexandrijský ve svém spise *Stromata* hádky, které ohledně Ježíšových narozenin mezi křesťany panovaly. Jedni je stanovili na 25. května, jiní zase na 19. nebo na 20. dubna. Sám Klemens po složitých výpočtech dospěl ke dni 2. listopadu. Římský biskup Hyppolitus se počátkem 3. století zase přiklonil k datu 2. ledna. Až Augustinus Aurelius, biskup z Hipponu v severní Africe, nám známý jako svatý Augustin (354 – 430) určil jako den Ježíšova narození 25. prosinec. A další z církevních otců Jan

Zlatoušlý ve svém kázání v Antiochii v roce 386 prohlásil, že Syn boží se narodil v noci z 24. na 25. prosince.

Klanění tří králů, jak ho známe z četných náboženských vyobrazení

K tomu datu dospěly obě církevní autority, jak už jsem se v úvodu kapitoly zmínil, přičtením devíti měsíců, doby normálního těhotenství, k datu 25. března, ke svátku početí Panny Marie. Ale pak zde byl ještě další, patrně ještě závažnější důvod. 25. prosince totiž Římané slavili narození neporazitelného slunce, *Dies natalis Solis Invicti*, zimní slunovrat. Od této chvíle se den začal opět prodlužovat a to byl důvod k nespoutanému veselí, divokým slavnostem saturnáliím, bohatým hostinám a výměně dárečků. V ten den byly úřady i školy zavřené a dokonce i otrokům bylo dovoleno se bavit a vyvádět. Anonymní církevní autor ze Sýrie nám ze 4. století zanechal zcela pragmatické přiznání přesunu Ježíšových narozenin: „Zvykem pohanů bylo oslavovat 25. prosince narození slunce a během těchto oslav zapalovali světla. Těchto slavností a svátků se účastnili i křesťané. Proto si někteří představení církve všimli, že křesťané projevují náchylnost k těmto oslavám a rozhodli, že v tento den je třeba oslavovat Boží narození...“ Ještě v 5. století si však papež Lev I. Veliký ve svém pastýřském listu stěžoval, že *„jsou mezi námi tací, kteří si myslí, že slavnosti je třeba světit ani ne z důvodu Kristova narození jako z důvodu východu nového slunce... Protože tito dřív než vstoupí do baziliky svatého apoštola Petra, zastaví se na schodech, obrátí se a pokorně sklánějí hlavu směrem ke slunečnímu kotouči“*.

Křesťané nebyli první, kdo spojil svůj náboženský svátek se zavedenými obřady k zimnímu slunovratu.

Když byl zvláštní shodou náhod v roce 218 římskými legionáři povolán císařem teprve čtrnáctiletý chlapec a zároveň kněz syrského slunečního boha Elagabalus (známý také jako Heliogabalus), zavedl na 25. prosince oslavy narození všehotvůrce a boha světla Mithry. Elagabalus byl evidentně sexuálně patologickým případem, vydržoval si celý harém milenců, od nichž si dával líbit neuvěřitelné věci, a nakonec ho jeho vlastní vojáci zabili, pro posměch všem jím na háku smýkali po ulicích Říma a pak ho vhodili do řeky Tibery. Jím zavedený kult boha Mithry, odvozený od perského zoroastrijského náboženství, však přetrval a představoval ve své době vážnou konkurenci křesťanství.

Nejvyšší bůh Mithra je svým způsobem Ježíšovým předchůdcem. Býval označován jako bůh vítězství světla nad tmou, duch pravdy a spravedlnosti a také spasitel a vykupitel člověčenstva, což je doslovný překlad jeho perského jména. Staré římské oltářní reliéfy zpodobňovaly Mithru, jak zabíjí obětního býka a vykupuje tak lidstvu věčný život a spásu. Někdy přitom míval na sobě římskou zbroj a jeho gesto, s nímž vráží do býčího těla meč, nápadně připomínalo obdobné gesto svatého Jiří zabíjejícího draka. Možná právě v této obětní scéně bychom mohli hledat základy tradice zápasů s býky, které jsou dodnes populární ve Španělsku, dříve římské provincii Hispánii.

Mithra byl také synem božím, přesněji řečeno synem nejvyššího boha zoroastrismu Ahury Mazdy, zvaného

také Moudrý pán nebo Stvořitel. Nepřipomíná vám to něco? Co takhle Bůh otec a Bůh syn, jak je zná křesťanské náboženství? Těch podobností je však víc. Zoroastrismus znal nebe a peklo, poslední soud i postavy andělů, tedy vesměs rekvizity později křesťanstvím převzaté. Za jeho duchovního otce bývá považován perský mudrc Zarathuštra, který se narodil někdy kolem roku 600 před naším letopočtem. Mimochodem, přibližně v téže době žil v severní Indii Siddhárta Gautáma – Buddha a v Číně zakladatel taoismu Lao-c`. Není to zvláštní nakupení zakladatelů významných náboženství do jednoho časového úseku?

V době panování krále Dareia I. (521 – 486 před naším letopočtem) se zoroastrismus stal v Persii státním náboženstvím. Římané ho potom v transformované podobě jako mithraismus roznesli po celé své říši. Dokonce až v severní Anglii blízko Hadriánova valu objevili archeologové Mithrovy oltáře. Vyznavači tohoto náboženství očekávali, že Mithra jako Mesiáš sestoupí z nebes, aby v posledním strašném zápase porazil vládce temnot Angromainya a uvrhl jej i s jeho vojsky do pekel. Poté budou vzkříšeni mrtví a předvoláni k poslednímu soudu. Po rozsouzení všech nastane Mithrova tisíciletá éra míru. Zdá se, že autor Janova zjevení čili Apokalypsy měl odkud opisovat. Vždyť mithraismus byl už v 6. století před naším letopočtem rozšířen v celé Mezopotámii, od 2. století před naším letopočtem pak i v Sýrii a v Malé Asii.

Blízký východ se v té době stal jakýmsi kadlubem různých náboženství, stětal se tu judaismus s mithraismem a také s kulty egyptskými, babylonskými, řeckými, římskými a dalšími. Křesťanství z nich nepovstalo jen jako pouhá židovská sekta, ale jako duchovní proud ovlivněný mnoha různými směry. Sám Mithra se podle některých legend narodil v jeskyni jako Ježíš, porodila ho panna jako Ježíše, první se o tom dozvěděli pastýři stejně jako v Lukášově evangeliu a přišli se mu poklonit mágové a darovali mu zlato, kadidlo a myrhu jako v Matoušově evangeliu. Zkrátka těch podobností je až příliš, než aby byly jenom náhodné. Zato však pouhá shoda okolností se postarala o to, že se křesťanství nakonec prosadilo, kdežto mithraismus upadl v zapomnění. Byť jak Ježíšovy, tak Mithrovy narozeniny se svého času slavily ve stejný den za zimního slunovratu.

4. kapitola

Hříšní králové sodomští

Katolická církev nepřála a vlastně dodnes nepřeje vzájemné náklonnosti lidí stejného pohlaví. Podle výkladu církevních otců byl sex žádoucí pouze za účelem zplodění potomstva. Všechno ostatní bylo považováno za hřích a vášeň a rozkoš pak za ďábelský svod a mámení. Ponurý evropský středověk zapomněl na zlatou dobu antického Řecka, kde spartský zákonodárce Lykurgos prohlásil, že *„Nikdo nemůže být řádným občanem, když nemá v posteli přítele“* z spisovatel Lukiános mu přizvukoval myšlenkou: *„Manželství je sice nutné, protože udržuje život, ale láska k chlapcům je výsadou moudrých, neboť u žen je nemyslitelná dokonalá ctnost.“*

Zálibu ve sličných mladících dokonalých těl měli takřka všichni antičtí myslitelé od Sokrata až k Aristotelovi a proslulá Platónova škola Akademia, podle níž se nazývají dnešní vědecké instituce, byla ve skutečnosti spíše gay klubem. Ještě o nejslavnějším římském vojevůdci a státníkovi Gaiu Iuliu Caesarovi se pro jeho sexuální náruživost uštěpačně říkávalo, že je *„manželkou všech mužů a manželem všech žen“*.

Leč křesťanství, navzdory tomu, že jeden z jeho zakladatelů apoštol sv. Pavel byl zřejmě gay, označilo

homosexualitu za sodomii a postavilo jí naroveň pohlavního styku se zvířaty. Přitom sodomie byla smrtelným hříchem, který se trestával upálením na hranici. Nedivte se tomu příliš. Vždyť ještě v osvíceném 19. století se populární britský spisovatel a dramatik Oscar Wilde ocitl kvůli své homosexualitě ve vězení. Nijak mu přitom nepomohla ani jeho literární proslulost. A český básník Julius Zeyer, jinak muž hluboce věřící, svoji sexuální odlišnost přísně tajil, takže malířka Zdenka Braunerová nemohla pochopit, že se s ní, muži tak obletovanou dámou, odmítl oženit.

V našem značně liberálním 21. století se můžeme jen dohadovat, který ze známých středověkých panovníků středověku byl ve skutečnosti gayem. O nikom to nevíme s jistotou, protože doboví letopisci, i kdyby to náhodou sami věděli, by z oprávněných obav toto téma obcházeli obloukem. Podezření z homosexuality padá především na známý rytířský idol, proslulého anglického krále Richarda I. Lví srdce. Navzdory autorům mnoha historických románů byl velice špatným a zcela nezodpovědným panovníkem. Zajímal se především o válečná dobrodružství a za deset let svého panování strávil v Anglii pouhých šest měsíců. Jeho ostrovní království pro něj představovalo především pokladnici na financování křížových výprav. Peněz se mu stále nedostávalo a když ho na zpáteční cestě ze Svaté země zajal císař Jindřich VI., musela se na jeho výkupné skládat celá Anglie.

Je zvláštní, že tento symbol pravého rytířství byl zcela nevšímavý k ženám a ani se nám nedochovala žádná legenda o nějakém jeho milostném románku. Když už bylo Richardovi čtyřiatřicet, matka Eleonora Akvitánská ho oženila s Berengarií Navarrskou, princeznou z bezvýznamného pyrenejského království Navarra. Svatba se neodehrála v Anglii, nýbrž na Kypru během Richardovy cesty na křížovou výpravu do Svaté země. Anglický král se na ni vyšňořil do růžového vojenského kabátce protkaného vyšitými stříbrnými půlměsíci a na hlavu si nasadil šarlatovou čapku s volavčími péry. Svě nevěstě se však příliš nevěnoval a celá svatební slavnost byla sice oslnivá, ale evidentně pouze formální. Však také Richard s Berengarií prakticky nežil a nezanechal žádného potomka. Anglii po něm, jak známo, zdědil jeho nepřítel vydařený mladší bratr Jan Bezzemek.

Ale ještě před Richardovou svatbou se za jeho pobytu na Sicílii odehrála zvláštní událost, kterou zaznamenali četní kronikáři. Někdy v únoru 1191 se anglický král objevil navzdory panující zimě s nepokrytou hlavou a obnaženým trupem před jedním chrámem v Messině, poklekl na kamennou dlažbu a vykonal veřejnou zpověď. Podle svědectví kronikářů se vyznal z „*hříchů proti přírodě*“, aniž je však dále rozváděl, někteří se však zmiňují o „*sodomii*“. Jak už jsme si pověděli, tak bývalo ve středověku označováno nejen obcování se zvířaty, ale i sex mezi osobami stejného pohlaví.

Anglický král Richard Lvi srdce na vyobrazení z jedné kroniky ze 14. století

Neznáme žádné bližší podrobnosti a ani není divu. Středověk zahnal homosexualitu do těch nejtemnějších koutů a kronikáři, vesměs osoby duchovního stavu, si netroufali o něčem takovém utrousit byť sebenepatrnější zmínku. Ostatně i Richardova veřejná zpověď svědčí nejspíše o jeho obdivuhodné statečnosti, byť při ní nepřiznal nic konkrétního.

Na anglickém trůnu seděli i další homosexuální panovníci. Neblahé proslulosti dosáhl Eduard II., který byl korunován v roce 1307. Kronikář Jean Froissart o něm napsal, že „*byl slabý, nemoudrý a zbabělý*“. Známý francouzský spisovatel André Maurois ho zase ve svých Dějinách Anglie charakterizoval touto větou: „*Byl to zvláštní člověk, statný i zženštilý zároveň.*“

Eduard II. se obklopil mladými důvěrníky neurozeného původu, mezi nimiž favorizoval zejména jistého Gaskoňce Petra Gavestona. Kvůli němu dokonce opustil svoji manželku Izabelu Francouzskou, dceru francouzského krále Filipa Sličného, údajně jednu z nejkrásnějších žen té doby. Rozzlobená královna si pak našla milence sira Rogera Mortimera a spolu se pokoušeli krále svrhnout. Když se angličtí baroni vraždou zbavili Gavestona, vybral si Eduard II. nového favorita, jistého Huga Spencera, kterému světil veškerou moc v království. Hugo vládl velmi nevybíravým způsobem a ve snaze potlačit jakoukoliv opozici přemluvil krále, aby

dal dvaadvacet předních anglických šlechticů zatknout a popravít.

Nakonec se Izabele a Mortimerovi podařilo s pomocí vojska henegavského hraběte Jana I. v roce 1327 krále svrhnout a dosadit místo něj jeho šestnáctiletého syna Eduarda III., budoucího vítěze bitvy u Kresčaku. Eduard II. se pak ocitl ve vězení na hradě Berkley, kde později zašel hrůznou smrtí – stráže ho nabodly na rozžhavené železo.

Potupné smrti nakonec neušel ani sir Mortimer. Eduard III. se totiž brzy osamostatnil, nechal milence své matky zajmout a popravít a ona sama pro „hříšný vztah“ skončila v trvalém vyhnanství na jednom odlehlém hradě. Snad ji mohlo být útěchou, že syn – král ji zde čas od času navštívil.

Homosexuální byl pravděpodobně i další anglický panovník Richard II., vrstevník Václava IV. a dokonce manžel jeho sestry Anny. Také on se podobně jako Eduard II. obklopil svými oblíbenci, vesměs pocházejícími z řad nižší šlechty, a musel čelit nespokojeným lordům, tedy vyšší šlechtě. Vzhledem k příbuzenskému vztahu si s Václavem dopisoval a dokonce ho do Anglie zval. Lucemburk se však při své známé nechuti k dlouhým cestám raději omluvil. Richard II. si pak alespoň vyžádal jezdeckého koně z tehdy proslulého českého chovu, pro něhož si do Prahy poslal svého dvořana Sithilla.

Už v letech 1386 až 1388 se však anglický král střetl s opozicí lordů, musel se podrobit a na čas podřídit kuratele svých strýců. Přitom osm z jeho oblíbenců bylo parlamentem odsouzeno k smrti. Královna Anna Česká dokonce na kolenou prosila jednoho z Richardových strýců Tomáše Woodstocka, vévodu z Gloucestru, o život pro odsouzeného Simona de Burley, někdejšího králova vychovatele. Pořídila jen do té míry, že de Burley nebyl vláčen koňmi po londýnských ulicích a pak oběšen, ale „jenom“ sťat. Přesné příčiny vzpoury proti králi nejsou dostatečně zřejmé. Kronikáři obecně hovoří pouze o tom, že Eduard podléhal špatnému vlivu některých svých rádců a důvěrníků. Na čas byl pak nucen se podřídit a vládnout pod dozorem lordů. Jenže ani to ho nepoučilo.

Dvanáctileté manželství Richarda II. s Annou Českou zůstalo bezdětné. Po její předčasné smrti se sice panovník znovu oženil s francouzskou princeznou Isabelou, ale ani s ní nezplodil potomka. To samozřejmě vyvolávalo už u současníků lecjaké podezření. Podle některých letopisců prý Richard II. jako údajný ctitel kultu sv. Eduarda Vyznavače složil slib čistoty a zřekl se sexu. Kronikář Thomas Walshingham však naznačil, že měl až nápadně vřelý vztah k některým svým důvěrníkům. Byla to opravdu jeho snaha o despotickou vládu a posílení královské autority, která ho nakonec připravila o trůn? Vždyť Richard II. býval původně označován za mírného a tolerantního panovníka. Nebyla proto skutečnou příčinou jeho sesazení v tehdejší době nežádoucí sexuální

orientace? Jisté je, že dopadl tuze špatně. Po svržení z trůnu byl uvězněn na hradě Pontecraft, kde prý v únoru roku 1400 zemřel hladu.

Stín podezření z homosexuality padá i na už zmiňovaného českého krále Václava IV., který, jak napsal německý historik Leopold von Ranke, „začal vládnout jako dítě a v dospělosti vládl jako dítě“. Zvláštní je už jeho někdy velmi zjevný odpor k ženám a také jeho údajná neplodnost. Připomeňme si, že z žádného ze svých dvou manželství nám nezanechal potomka. Jeho první žena Johana Bavorská tragicky zemřela 31. prosince 1386 na Karlštejně na následky pokousání velkým loveckým psem. Václava se královnina smrt nijak nedotkla a v době jejího pohřbu si klidně odjel na hrad Žebrák. Stejně tak chyběl na korunovaci své druhé ženy Žofie. Něco takového je s předpokládaným normálním chováním královského chotě jen těžko slučitelné.

Václavovu druhou choť, Žofii Bavorskou, přivedl na pražský dvůr jako půvabné, teprve třináctileté děvčátko, její strýc Fridrich Wittelsbašský. Zřejmě tak učinil zcela záměrně. Už před tím totiž selhal jeden pokus ožení odvodělého panovníka s princeznou Janou, dcerou aragonského krále Jana I. Třebaže kronikář Václav Hájek z Libočan v souvislosti s prý záletným králem zaznamenal pověst o jeho milence lazebnici Zuzaně, mohlo být ve skutečnosti všechno trochu jinak.

Václav IV. se od mládí obklopoval nejrůznějšími milci, přítelíčky a důvěrníky z řad nižší šlechty a dokonce i měšťanstva, jako byli Jíra z Roztok, Těma z Koldic, Jan Čúch ze Zásady, Štěpán z Opočna či Zikmund Huler. Proč se král stýkal právě s nimi a nevybíral si raději představitele vyšší šlechty, z nichž si tak udělal nepřátele na život a na smrt?

Původem nemajetní zeman jako Jíra z Roztok a měšťanští synkové nevalných mravních zásad jako Zikmund Huler si za pochlebování panovníkovi, přípravu divokých honů a bujarých pitek kupovali královu přízeň, královské úřady a nemálo se přitom na úkor království obohacovali. Náboženský myslitel a sám drobný zeman Tomáš Štítný ze Štítného na ně nepřímou kriticky narážel a zároveň nabádal Václava IV., aby změnil svůj vztah vůči nim: *„Počestná jest také králi nemieti obyčeje s chaternými a s lehkými lidmi, aby nezlehčil úmysl jeho.* „Nemohli být tito panovníkovi důvěrníci, na nichž přes všechny problémy lpěl, také jeho milenci?

A proč se Václav uchýloval do odlehlých loveckých hradů a příliš se nezdržoval v Praze? Bylo to jen proto, že měl údajně zálibu v samotě a rád lovil? Co když skutečným důvodem těchto útěků byla potřeba přísného soukromí, v němž by se mohl se svými milenci oddat svým přirozeným sklonnám. A co pověsti o tom, jak se anonymně pouze v doprovodu kata toulával po pražských krčmách? Nevyhledával přitom ve skutečnosti stejně sexuálně orientované mladé muže? Mnohé se zdá

naznačovat rovněž Václavova záliba v módním oblékání výstředních barev. Rád nosíval úzké nohavice, každou jiné barvy, a krátké přiléhavé kabátce z drahých látek. Však byl současníky považován za osobnost, která udává tón dobové elegance. Dokonce bychom mohli tvrdit, že se oblékal jako gayové, kteří se sebe rádi upozorňují poslední módou jasných barev. Podobně je podezřelý i královo časté střídání nálad a prudké záchvaty hněvu odpovídající spíše chování hysterické ženské anebo stresovaného homosexuála.

Augustinián Ondřej z Řezna o Václavovi IV. napsal, že „*jej učinila proslulým špatná pověst...*“. A pražský kanovník Pavel Židek k tomu o panovníkovi dodal, že „*panny, paní bral bezděky, a když mu bylo učiněno, aby nemohl roditi, kázal před sebou milostníkom hřešiti, vzdali by se jemu zachtělo*“. Podle Židka byl tedy Václav voyeur, tedy vzrušoval se pohledem na souložení jiných lidí, protože sám nebyl schopen normálního pohlavního styku. Kanovník to opsal důvtipným výrazem – „*když mu bylo učiněno, aby nemohl roditi*“. Možná chtěl tímto způsobem překonat zálibu ve stejném pohlaví a zbavit se homosexuální orientace. Vždyť, jak už jsem se zmínil, homosexualita bývala ve středověku považována za ten nejtěžší zločin a králi by přes vysoké postavení a dynastický původ mohlo prozrazení jeho odlišnosti způsobit vážné obtíže. Ostatně kdo ví, zda k prozrazení opravdu nedošlo. Potom by jeho dvojí zajetí a věznění,

stejně tak sesazení z říšského trůnu a zbavení titulu římského krále mělo zcela jiné vysvětlení.

Příchod renesance uvolnil okovy, jimiž gotika spoutala smyslnost a sexualitu. Náboženský reformátor Martin Luther dokonce vážně radil manželům:

*„Dvakrát týdne se svou paní
oddávej se milování:
stočtyňkrát v roční době
neuškodí jí ni tobě.“*

Ještě Lutherovu předchůdci mravokárnému Janu Husovi by nad takovým veršováním vstávaly vlasy hrůzou na hlavě. Čas oponou trhnul a Lutherovým současníkům už to opovážlivé a pohoršlivé nepřipadalo.

Na přetřes se v té době přitom nedostávala jen láska mezi mužem a ženou, ale i mezi osobami stejného pohlaví. Homosexuální sklony měl zřejmě náboženský myslitel a humanista Erasmus Rotterdamský, malíř a vynálezce Leonardo da Vinci či další z renesančních géniů sochař, malíř a básník Michelangelo Buonarroti. Mezi stejně založené muže zcela zjevně patřil i Jindřich III., poslední francouzský král z rodu Valois.

Jeho cesta na trůn byla poněkud složitější. Jako v pořadí třetí syn francouzského krále Jindřicha II. a Kateřiny Medicejské neměl doma příliš velké šance na uplatnění, a proto nepohrdl polskou korunou. V roce

1573 skutečně usedl na trůn na krakovském královském hradě Wawelu, ale dlouho tady nepobyl.

Když v následujícím roce nečekaně zemřel jeho starší bratr Karel IX. a rázem se tak uprázdnil francouzský trůn, Jindřich III. práskl Polákům do bot. Aby se vyhnul jakýmkoliv komplikacím a složitým jednáním s polskými stavy, utekl v noci z 18. na 19. června 1574 z Wawelu a jeho francouzští dvořané za ním ještě stačili strhnout dřevěný most. Jeden z polských aristokratů, kteří krále pronásledovali, do noci latinsky volal: „*Proč prcháš, Nejjasnější majestáte?*“ Ze tmy se mu však ozval jen Jindřichův pobavený smích a v dálce se ztrácející klapot koňských kopyt.

Na účet Poláků, kterým utekl král, se tehdy bavila celá Evropa. Přisadil si i rožmberský kronikář Václav Břežan, který si zlomyslně zaveršoval: „*Poláci užralí, krále ztratili,*“

Jaký však byl Jindřich III., který opustil polský trůn, aby usedl na trůn v rodné Francii? Popravdě řečeno, pro žádnou z obou zemí, kde kraloval, nebyl právě velkou výhodou. Nápadně vysoký a hubený panovník zženštilého chování, ověšený šperky a přehnaně napařfémovaný, neustále obklopený houfem svých mladých milenců, odpuzoval už svým zjevem. Zvláště když se rozneslo, že se na některé dvorské slavnosti obléká jako žena. Však se mu také už v mládí začalo přezdívát „*princ sodomský*“.

Protože jeho manželství s Luisou Lotrinskou zůstalo bezdětné, což vzhledem k jeho sexuální orientaci

nepřekvapuje, měl po něm podle nástupnického práva nastoupit na trůn jeho vzdálený bratranec Jindřich Navarrský z rodu Bourbonů. Bohužel tento druhý Jindřich byl vůdcem francouzských protestantů – hugenotů a to byl velký problém. Francouzští katolíci se zděsili představy, že by se hugenot ucházel o královskou korunu, a spustili hlasitý pokřik. Do jejich čela se postavil třetí Jindřich, bojovný vévoda de Guise, podle šrámy poznamenané tváře nazývaný „Zjizvený“. Král mu sice v roce 1588 zakázal přístup do Paříže, ale vévoda de Guise sem přesto přišel a byl nadšeně přivítán všemi obyvateli. Když Jindřich III. poslal do ulic vojáky, vyrostly všude barikády a celé město zfanatizované katolickými mnichy se postavilo na odpor. „Zjizvený“ vyzval k pochodu na královské sídlo Louvre a panovníkovi se jen se štěstím podařilo uprchnout do Blois.

Zdálo se, že celá Francie je proti svému králi Jindřichovi III., ale ten zatím tajně chystal tvrdou odvetu za své ponížení. V prosinci 1588 pozval Jindřicha de Guise k jednání do zámku Blois a tady ho dal svými mladými ke všemu odhodlanými milenci zavraždit. Den na to byl probodnut halapartnou i vévodův bratr kardinál Ludvík de Guise.

Po zprávě o smrti „Zjizveného“ se vzbouřila celá Paříž. Vybičováno plamennými projevy katolických kněží z kazatelen, zapálilo procesí sta tisíc lidí svíčky s provoláním: „*Takto Bůh sežehne rod Valois!*“ Král zatím

nelenil, spojil se s Jindřichem Navarrským a spolu s jeho hugenotským vojskem oblehl Paříž. Jenže ke všemu odhodlaný dominikánský mnich Jacques Clement poslechl naléhavé výzvy kazatelů k odstranění krále – vraha, do záhybů své sutany ukryl dýku a vydal se do ležení obléhatelů. Pod záminkou, že přináší důležité špionážní zprávy, se 2. srpna 1589 domohl přijetí u Jindřicha III. a bodl ho do břicha. Teprve poté se na něj vrhly strážce a mnicha na místě ubily. Umírající panovník stačil ještě říci Jindřichovi Navarrskému, aby se ujal francouzského trůnu. Přitom ho požádal o přestoupení na katolickou víru: *„Nerozhodnete-li se , a nezměníte-li náboženství, narazíte na množství překážek. Důtklivě vás k tomu vybízím...“*

Dalšího francouzského krále s nápadnými homosexuálními sklony Ludvíka XIII. jistě dobře znají všichni čtenáři Dumasových Tří mušketýrů. Historik a spisovatel Georges Bordonove o něm v tomto ohledu tvrdí, že *„kdyby v něm byl nějaký podobný sklon, jeho morální a náboženské zásady by mu bránily dopustit se čehokoliv, co by připomínalo hřích nebo mohlo poškodit královskou důstojnost“*. Jenže známé skutečnosti hovoří o něčem zcela jiném. Ludvík XIII. měl nápadně špičatý nos, příliš velkou hlavu, v mládí trochu koktal a nosil až na ramena dlouhé vlnité tmavě hnědé vlasy, které si tvrdohlavě odmítal dát ostříhat. Ve snaze ho napodobovat začala francouzská šlechta používat nápadně velké paruky a zavedla tak módu, která se brzy rozšířila do celé

Evropy. Podle jiné verze vyvolala módu paruk pandemie syfilidy. Nemocným totiž v důsledku této pohlavní choroby předčasně vypadávaly vlasy, a proto se snažili zakrýt tento tělesný nedostatek právě parukami.

Ludvíka od malička trápily časté záchvaty slabosti, trpěl chronickým zánětem tenkého střeva, který královští lékaři léčili, jak bylo v té době zvykem, pouštěním žilou, silnými dávkami projímadel a klystýry. Takových klystýrů musel následník trůnu absolvovat do roka i 215! Kromě těchto zcela nevhodně léčených zdravotních potíží byl opožděný ve vývoji a holit se začal dokonce až v třiatvaceti letech. Kvůli zakrytí tohoto nedostatku údajně nikdo u francouzského dvora nesměl v té době nosit vousy. Také v tomto případě udala Paříž tón evropské módě a všude začali být „in“, řečeno dnešní terminologií, muži s hladkými tvářemi.

V pouhých čtrnácti letech Ludvíka oženili se stejně starou dcerou španělského krále Filipa III. Annou, nazývanou pro svůj habsburský původ Rakouská. Při svatební noci zůstaly s novomanželky v ložnici dvě porodní báby, které pak měly potvrdit, zda bylo manželství naplněno. Tak se to od nich žádalo a tak to také řekly. Ve skutečnosti se oba čtrnáctiletí novomanželé vzájemně ani nedotkli. Ludvík měl k ženám vyslovený odpor, Anny se bál a prchal od ní, jak mohl nejdál.

Čím více se Ludvík stranil své manželky, tím více vyhledával společnost mladých mužů a nikterak mu

nevadilo, že to byl třeba jen komorník, kočí nebo lovci. A tak se stal jeho oblíbencem jistý Charles Albert de Luynes, původně vrchní sokolník u královského dvora. Učinil z něho svého favorita, nehnul se od něho ani na minutu a dokonce si ho nastěhoval i do své ložnice, kde spolu spali. Chudák Anna Rakouská byla ráda, když svého manžela potkala alespoň občas u oběda. Zato Luynes se během několika měsíců stal generálním guvernérem Normandie, pak vévodou, pairem a nakonec obdržel nejvyšší francouzský šlechtický titul, Ludvík ho jmenoval connetablem.

Tak vznešený mladík samozřejmě potřeboval i příslušně vznešenou nevěstu, a tak mu vybrali osmnáctiletou princeznu Marii z rodu Rohanů, původně bretonských knížat. Na svůj věk to byla pěkná mrcha. Když viděla, jak je Ludvík XIII. na jejím manželovi závislý, chtěla toho co nejvíce využít. Mladý král se snažil udržet si jejím prostřednictvím lásku jejího manžela de Luynese, a proto ji zahrnoval dary a také ji jmenoval nejvyšší hofmistryní dvora své ženy, odkud vyhnal všechny španělské dvorní dámy a komorné. Královna Anna se rázem ocitla v Paříži zcela sama bez jediné věrné tváře a zoufale psala svému otci Filipovi III.: *Jsem nejopuštěnější a nejnešťastnější žena na světě.*“

Španělský král na to nijak nereagoval, protože potřeboval udržet přátelské vztahy s Francií. Zahraniční politika jeho země byla jistě důležitější než manželské štěstí jeho dcery. A pokud Anně odpověděl, především ji

kladl na srdce, aby se snažila otěhotnět a dala manželovi požadovaného syna a následníka trůnu. To přece byl její prvořadný úkol jako královny! Jenže to se Filipovi III. z Madridu snadno psalo, ale v Paříži už podstatně hůře provádělo. Vždyť Ludvík před Annou stále prchal a na návštěvu v její ložnici neměl ani pomyšlení.

Do snah povzbudit králův zájem o sex s vlastní manželkou se svérázným způsobem zapojila i jeho nevlastní mladší sestra Marie Kristina. Když se vdávala za Viktora Amadea, dědičného prince savojského, pozvali mladého panovníka i s Luynesem do své ložnice, aby byli přítomni jejich svatební noci. Kristina přítom doufala, že jejich názorný příklad povzbudí bratrův sexuální apetit a touhu po vlastní ženě. Jenže ani tato erotická reality show se u Ludvíka nesetkala s žádoucí reakcí. Odmítl po „představení“ odejít do královniny ložnice a dokonce se prý rozplakal.

Jenže i Luynesovi se začalo Ludvíkovo chování zajídat. Na rozdíl od krále byl zjevně heterosexuálně orientován a poměr s ním udržoval jen vyloženě z prospěchářských důvodů. Když nemohl být s manželkou Marií ani chvíli sám a neustále se mu Ludvík lepil na paty, vzal ho jednou v noci do náruče a odnesl do královniny ložnice. Zde už na něj čekali sluhové, kteří krále svlékli a v noční košili ho vstřčili k Anně do postele. V ložnici zůstala s mladým královským párem pouze komorná, která druhý den vypověděla, že Ludvík

XIII. „se dvakrát snažil“. Patrně teprve tehdy přišla Anna o své panenství.

Zdá se, že po této události se vskutku zvýšil králův zájem o královnu. Dokonce po nějakém čase Anna opravdu otěhotněla. Jenže pak došlo nečekanému neštěstí. Královna rozpustila dováděla s Marií de Luynes a dvorní dámou de Verneuil a klouzaly se po dlouhých chodbách královského zámku Louvru. Anna však na naleštěných parketách upadla a potratila. Když se o tom dozvěděl Ludvík, zuřil. Obě dámy vypověděl od dvora a královnu začal trvale nenávidět. Neustále se jí snažil ztrpčovat život, nařídil prohlížet její korespondenci a hlídat ji na každém kroku. Marie de Luynes se ovšem uměla králi vlichotit do přízně a brzy se ke dvoru zase vrátila. Na Ludvíkově nenávisti vůči Anně se však tím nic nezměnilo.

V prosinci 1620 králův favorit de Luynes nečekaně onemocněl na spálu a zemřel. Král hledal útěchu u své matky Marie Medicejské, vdově po Jindřichu IV. A právě tato stárnoucí žena tehdy přivedla ke dvoru jako nového státního tajemníka Armanda Jeana du Plessis, vévodu de Richelieu, zatím jen luconského biskupa a od roku 1622 kardinála. Zdá se, že tento mimořádně obratný politik a intrikán si povšiml půvabů Anny Rakouské a začal se o ni potajmu ucházet. Když ho však odmítla, udělala si z něho svého největšího nepřítele.

V únoru 1623 došlo v Louvru při divadelním představení k mimořádnému skandálu. Henri de

Montmorency, půvabný a poněkud naivní mladík, o němž bylo známo, že patří ke ctitelům královny, vystoupil v jakémisi antickém kostýmu s apoteózou vládce bohů Jupitera. Svůj monolog uzavřel přáním: *Jeden jediný den bych chtěl být Jupiterem a vládnout místo něj.* „Po té se nápadně hluboce uklonil před Annou Rakouskou a odešel za závěsy. Ludvík tuto narážku okamžitě pochopil a zrudl. Jakkoliv sám byl vůči Anně naladěm vyloženě nepřátelsky, nesnášel, když se jí kdokoliv dvořil. Ne nadarmo ho jeden francouzský šlechtic Gedeon Tallemant des Reaux charakterizoval slovy: *Je to podivný milenec, neumí milovat, umí jen být žárlivý.*“

Montmorencyho monolog měl osudovou dohru. Král ho nechal vyhnat ode dvora a nařídil, že žádný muž nesmí vstoupit do královniných komnat. Jedinou výjimkou byly situace, kdy tu byl zároveň přítomen i on sám. Montmorency se pak uchýlil na své statky a v kapli svého zámku se za svitu svíček modlíval před obrazem své zbožňované Anny Rakouské. Zvěsti o jeho podivném chování nezůstaly utajeny. Dozvěděl se o nich kardinál Richelieu a nechal obvinít platonického ctitele královny z protikrálovského spiknutí. Jednalo se přitom o obvinění zcela účelově vykonstruované. Pro Montmorencyho však mělo tragické následky. Zatímco vévodovým údajným spoluspiklencům se nic nestalo, on sám byl ve zmanipulovaném procesu odsouzen k smrti a sťat.

Teprve třidvacet let po svatbě se 5. září 1638 Ludvíkovi XIII. a Anně Rakouské narodil první potomek,

budoucí král Ludvík XIV., slavný „Roi Soleil“, tedy „král Slunce“, jak se mu později přezdívalo. Oběma rodičům bylo sedmatřicet a zrození potomka bylo považováno téměř za zázrak. Vždyť tehdy se dokonce soudilo, že žena v takovém věku už nemůže mít děti. Vzhledem k nevšimavosti ba odporu, který choval Ludvík XIII. ke své choti, se pochopitelně vyrojily pověsti, že Ludvík XIV. je ve skutečnosti nemanželským synem a že tedy vlastně ani nepochází z rodu Bourbonů. Mnozí přitom poukazovali na nápadnou podobnost Ludvíka XIV. s kardinálem Julesem Mazarinem, který později nahradil zemřelého Richelieua ve funkci prvního ministra. Mohl být tento někdejší papežský diplomat, údajně vzhledem připomínající vévodu z Buckinghamu, otcem budoucího krále Francie? Mohl být Mazarin milencem Anny Rakouské?

Historická a spisovatelka Thea Leitnerová podobné domněnky rozhodně popírá. V kapitole věnované Anně Rakouské v knize *Prodané dcery Habsburků* doslova píše: *„Naprostou směšnost této teze ovšem dokazuje skutečnost, že Anna byla v době početí dítěte nejlépe strážnou zajatkyň ve Francii a že Mazarin se v roce 1637 nacházel v Itálii.“* Vincent Cronin, anglický životopisec Ludvíka XIV., velmi podrobně popsal, jak mohlo dojít k tomu, že spíše homosexuálně orientovaný Ludvík XIII. vůbec dokázal zplodit potomka a to ještě s vlastní manželkou, kterou z hloubi duše nesnášel.

Den před svátkem sv. Mikuláše, 5. prosince 1637, se král zastavil v ženském klášteře salesiánek v pařížské ulici St. Antoine. Přijel sem navštívit slečnu Louisu de La Fayette, bývalou dvorní dámu své manželky. Ač jinak dával přednost „hošanům“, požádal před časem tuto rozkošnou bytůstku, aby se stala jeho milenkou. Velmi zbožná dívenka se však vyděsila a raději se uchýlila do kláštera. Zamilovaný král ji alespoň navštěvoval v klášterní hovorně, sedával před mříží, kterou byl od ní nenávratně oddělen a otevíral jí zákoutí své vládnutím unavené duše.

Když pak po třech hodinách opouštěl klášter, strhl se prudký déšť, v němž nebylo ani pomyšlení na to pokračovat v cestě na králův oblíbený zámek Saint-Maur, vzdálený asi deset kilometrů na jihovýchod od Paříže. Kapitán gardistů Guitaut, který patřil k Ludvíkovu doprovodu, navrhl, aby přenocovali v blízkém Louvru. Král ale namítl, že je pozdě a královna se už zřejmě odebrala na lože. Guitaut, jemuž se zjevně nechtělo trmácet v prudkém dešti, dále naléhal, až panovník souhlasil.

Ve skutečnosti Anna Rakouská ještě nevečeřela. Když se nečekaně objevil Ludvík, nechala okamžitě nosit na stůl a oba spolu mlčky pojedli. Všichni dvořané byli pak nemálo překvapeni, když král následoval svoji choť do ložnice. Anna dokonce nařídila, aby na její postel položili podhlavník, protože Ludvík měl podhlavníky v oblíbě. A tak po mnoha letech kvůli prudkému dešti,

kteřý zatím zaplavoval nedlážděné ulice Paříže, král strávil s královnou noc.

Už 30. ledna následujícího roku se objevila v nedávno založených francouzských novinách Gazette zpráva o tom, že „*všichni princové, šlechtici a významní lidé přišli do Saint-Germain blahopřát Jejich Veličenstvům k naději na radostnou událost...*“ Královna otěhotněla. Ludvík XIII. byl náhle šťastím bez sebe. Když 22. dubna 1638 královna pocítila, že se dítě poprvé pohnulo, uspořádal nad Paříží mohutný ohňostroj.

Dne 5. září 1638 se královně Anně narodil zdravý chlapec, který vážil takřka čtyři a půl kila a byl pokřtěn jménem Ludvík. Děla na pařížských hradbách vypálila slavnostní salvy a král, který právě obědval, opustil stůl a spěchal okamžitě do ložnice, kde celý rozradostněný svou manželku políbil, „*ač to nebylo jeho zvykem*“, jak napsal jeden ze svědků. Šest dní pak Pařížané slavili narození následníka trůnu děkovnými bohoslužbami, vystřely z mušket a děl a tancem ve slavnostně osvětlených ulicích. Malý Ludvík měl mimořádnou chuť k jídlu a během prvních šesti měsíců se u něho vystřídalo sedm kojných. „*Když nemají dost mléka, kouše je do bradavek*“, zaznamenal královský lékař Dionis.

Sám král se však brzy přestal o syna zajímat. Byl totiž právě zamilován do osmnáctiletého Henri Coiffieho de Ruzé, markýze Cinq-Marse, andělsky půvabného mladíčka, kterého mu obstaral kardinál Richelieu. Zahrnoval ho zlatými šperky a penězi a starostlivě

sledoval každé hnutí jeho tváře. Jakmile se markýz s tváří cherubína trochu zaškaredil, hned mu celý zoufalý líbal ruce a rozčileně přitom koktal: „Miláčku, co je ti? Co pro tebe mohu udělat?“ Cinq-Mars brzy nemohl svého zbožňovatele ani vystát a odmítal docházet každou noc do panovníkovy ložnice. Když už si nevěděl jinak rady, namluvil králi, že jeden syn k zajištění následnictví nestačí. Ludvík XIII. ho poslechl, a tak andělskému Cinq-Marsovi vděčí Francie za to, že Anna Rakouská porodila dva roky po prvním synovi dalšího mužského potomka, který dostal jméno Filip.

Soudobý francouzský spisovatel Tallemant des Réaux zanechal o Cinq-Marsovi následující svědectví: *Řekli jsme, jak šileně ho král miloval. Fontrailles vyprávěl, že jednou v Saint-Germain nečekaně vstoupil do pokoje pana Cinq-Marse a překvapilo ho, jak se nechává natírat od hlavy k patě jasmínovým olejem.*

Když si lehal do postele, řekl mu nejistým hlasem: ‚Takhle je to lepší.‘ Chvilíčku na to někdo zaklepal, přišel král. Zdá se, jak řekl syn nebožtíka Lhuilliera, jemuž to vyprávěli, že se natíral olejem před zápasem. Vyprávěli mi také, že na nějaké cestě si král šel lehnout už v sedm hodin. Byl značně odstrojený, sotvaže měl noční čepičku. Dva velcí psi skočili na postel, celou ji rozhrabali a začali krále olizovat. Poslal pana de Cinq-Marse, aby se svlékl, a on se vrátil vyzdobený jako nevěsta. – ‚Lehni si, lehni si,‘ řekl mu král netrpělivě. Vyhnal psy ven, ale nenechal znovu ustlat postel, a jeho milec ještě nebyl

uvnitř, a on už mu líbal ruce. Když shledal, že pan de Cinq-Mars na jeho velké zanícení příliš neodpovídá, neboť je srdcem jinde, řekl mu: „Ale co je ti, drahý příteli? Co chceš? Jsi tak smutný. Nierte (jednalo se o králova prvního komorníka), zeptej se, co ho zlobí; řekni mi, viděl jsi takovou přízeň?“ Nechával Cinq-Marse špehovat, aby věděl, jestli tajně někam nechodí...“

Nakonec však králův milenec markýz Cinq-Mars dopadl tuze špatně. Pro údajné spiknutí proti svému někdejšímu protektorovi kardinálu Richelieuovi byl odsouzen k smrti a popraven. Kat nebyl příliš zručný a usekl mu hlavu teprve druhou ranou. Ludvíka XIII. jeho konec nijak nevzrušil.

Jak si při jeho popravě nevzpomenout na obdobný konec oblíbence českého krále Václava IV., arogantního hochštaplera měšťanského původu Zikmunda Hulera! Také jemu nechal panovník bez mrknutí oka pro údajné podvody setnout hlavu. Chtělo by se hořce si povzdechnout: A taková to byla velká láska...

5. kapitola

Nechtěná svěťice

Všichni známe úsloví „*To se může stát i v lepších rodinách.*“ Míní se tím nějaký prohřešek proti společenskému bontonu či přímo skandál. Čím je nějaká rodina proslulejší, tím je víc na očích a případný trapas se dá hůře ututlat. Ovšem na druhou stranu čím mocnější rodina, tím účinnějšími tutlacími metodami disponuje. Vládnoucí rody většinou bývají na očích a ví se o nich, v mezích historických možností, mnohem víc, než o rodinách nějakého bezzemka. O to je zajímavější, když třeba po několika staletích vyplují na povrch fakta, o nichž nikdo nic netušil. Jeden dobře utajený skandál souvisí i s rodinou českého krále Přemysla Otakara I.

Vedle Přemysla Otakara II. a Karla IV. patří k nejvýznamnějším českým vládcům Přemysl Otakar I. Právě za jeho dlouhé vlády (1197 – 1230) dochází ke stabilizaci českého státu, v jehož čele se rychle střídala knížata, jež se po svém vypuzení do ciziny stávala hračkou v rukou české šlechty i německých císařů štaufské dynastie. Vláda Přemysla Otakara I. přináší klid a prosperitu. Přemysl Otakar I. dosáhl mnoha výsad, z nichž uznání královského titulu dědičně pro další

pokolení, zakotvené v tzv. Zlaté bule sicilské (1212), patří k těm nejvýznamnějším.

Přemysl I. nebyl pouze výborným vládcem, ale také velice zdatným otcem. Se svými dvěma manželkami Adlétou Míšeňskou a Konstancí Uherskou zplodil hezkou řádku dětí: Vratislava (1208 – 1225), Markétu (+ 1213), Božislavu, Hedviku, Vratislava (+1220), Juditu, Annu (+1265), Anežku (umírá v mládí), Václava I. (+1253), Vladislava (1207 – 1227), Přemysla (1209 – 1239). Blaženu (Vilemínu) (1210 – 1281) a Anežku (1211 – 1282).

To se mu to dělala dynastická politika, řeknete si možná. Ale ta nás zajímat nebude. Zastavíme se u dvou Přemyslových dcer.

Anežku Přemyslovnu, abatyši od sv. Františka, příliš představovat nemusím. Byla dcerou Přemysla a Konstancie. V roce 1189 ji papež svatořečil, a tak přibyla k patronům české země. Historiky bývá označována za nejvýznamnější ženu českých dějin 13. století. Podporovala řád minoritů i klarisek. Později založila Řád křížovníků s červenou hvězdou. Po vzoru svaté Kláry toužila po svatosti. Měla se stát manželkou německého císaře a snad i anglického krále. Stala se vzorem i pro další českou šlechtičnu a pozdější světici Zdislavu z Lemberka.

I o rok starší Anežčina sestra Blažena (Vilemína, Guilemina – původně zvaná Felix, Šťastná) se svým způsobem zapsala do církevních dějin. Podle pramenů,

kteřé máme k dispozici, žila i se svým synkem v Miláně a ví se, že její matka byla Konstancie a otec nosil královskou korunu. Nejpikantnější na tom je, že veškeré informace pocházejí z dokumentů Svaté inkvizice.

V Miláně se kolem Blaženy či Vilemíny, chcete-li, soustředil kruh obdivovatelů a zbožňovatelů. Hovořilo se o její svatosti. Když zemřela, byla pohřbena v cisterciáckém opatství v Chiaravalle. Zde byla svými učedníky uctívána i po smrti a dokonce se z nich zformovala sekta vilemitů. Což se samozřejmě nelíbilo inkvizici, která zavedla s vilemity proces. Jen díky tomu však o existenci Vilemíny vůbec něco víme.

Její bližší osudy jsou nám ale neznámy. A tak se historik Josef Žemlička ptá: *„Kdy a proč opustila Viléma domovinu? Byla vydána za některé knížátko v alpských zemích, nebo za nějaký těžký prohřešek musela opustit Čechy a k jejímu jménu se nesměl hlásit nikdo z královského rodu? Utajil by se před kronikáři a letopisci takový lákavý příběh? Či snad neznámá žena, která již ve zralém věku přišla do nábožensky citlivého milánského prostředí, využila svých znalostí o Přemyslovcích a své okolí si podmaňovala tajemnými náznaky svého urozeného původu? Jen na dvoře korutanských vévodů by se dala zvědět nejedna pozornost.“*

Možná, že právě onen Vilemínin syn byl oním důvodem, proč o ní všichni mlčí. Syn některého šlechtice, který jí zapudil, nebo hůř, člověka prostého původu? Kdo ví.

Škoda, že příběh tajemné Vilemíny nebyl znám francouzskému romanopisci Alexandru Dumasovi či Walteru Scottovi. Myslím, že by z námětu vytěžili dobrodružný příběh plný uskoků a intrik...

Zkusme ale posbírat informace o ženě, která byla natolik nechtěnou světicí, že musely být spáleny na hranici i její dávno odpočívající kosti.

V září roku 1300 byl z kazatelny kostela sv. Šimona vyhlášen výsledek inkvizičního řízení nad sektou vilemitů, jejíž členové byli podle tehdejšího práva odevzdáni světské spravedlnosti – což znamenalo jistou smrt. Poté co byli kacíři na náměstí zaživa upáleni, běželi horliví vykonavatelé rozsudku do kláštera v Chiaravalle, kde vykopali zbytky Vilemíniny mrtvoly a také tyto ostatky veřejně spálili. Tím byla vilemitská sekta rozmetána.

Z inkvizičních dokumentů víme, že se Vilemína přiznávala k tomu, že je dcerou českého krále. I se svým synem žila velmi prostě. Kdo byl jejím manželem, se nevědělo. Do Milána přišla někdy před rokem 1262 a záhy proslula dobročinností a lidumilností. Její příznivci se u ní v domě shromažďovali k náboženským rozpravám. Ještě větší proslulosti tato dobrá žena nabyla, když uzdravila Beltrama z Ferna a Alberta Novata. Miloval ji veškerý milánský lid.

V klášteře, jemuž odkázala svůj majetek a kde si přála spočinout, měl sestru a dceru i Ondřej Saramita vzdělaný měšťan, který se stal zakladatelem sekty

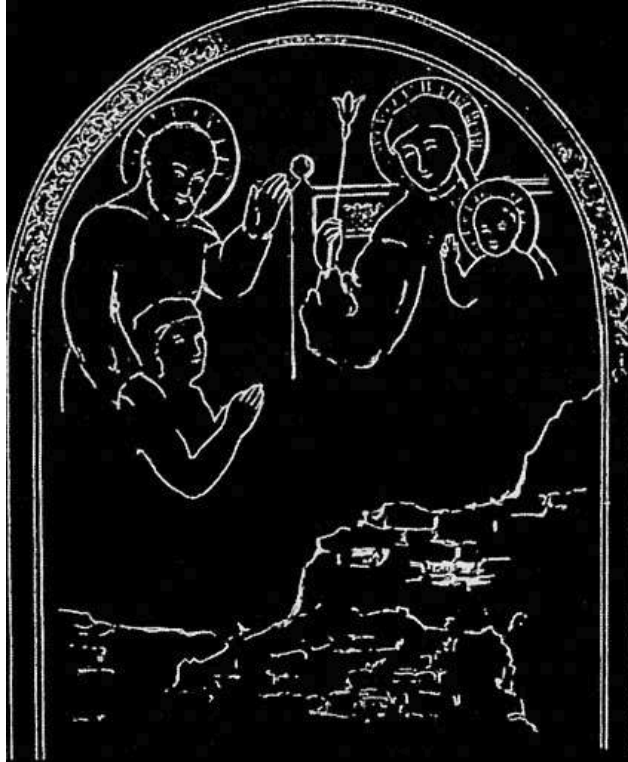
vilemitů. Ještě za Vilemínina života Saramita o této pozoruhodné ženě rozhlašoval, že je svatá, což mu Vilemína zakazovala.

Když Vilemína 24. srpna 1281 zemřela, odjel Saramita do Prahy, aby informoval příbuzné o její smrti. Snad doufal, že tím podpoří její svatořečení. Ovšem v rozháraných Čechách v té době, po tragické smrti Přemysla Otakara II. na Moravském poli, vládl poručník Václava II. Ota Braniborský a nikdo o novou světici nejevil zájem. Ostatně snad jedině v Praze věděli, proč královská dcera žila inkognito v Miláně, a rozhodně nikdo nechtěl s novou sveticí uvádět na scénu oživený skandál starý několik desítek let. A tak není divu, že Saramitova mise byla neúspěšná.

Před tím, než byla Vilemínina mrtvola pohřbena v chiaravallském klášteře nedaleko Milána, byla omyta svčenenou vodou, vínem a namazána vonnými mastmi a oleji. Tekutina z koupele svatého těla prý okamžitě uzdravovala nemocné. A to nebyly jediné zázraky, které po své smrti činila. Prý uzdravila i dívky z rodu Oldegardi, které se modlily u jejího hrobu a vzývaly ji.

Úcta ke svaté se záhy rozšířila po Miláně i blízkém okolí. Na jejím hrobě byl vystavěn oltář, k němuž se hrnuly davy poutníků. Její památka byla uctívána tři dny v roce: na den sv. Bartoloměje, ve výroční den úmrtí a na letnice. V tyto dny se její přívrženci – vilemité – shromažďovali v úborech hnědé barvy. Mniši z kláštera v Chiaravalle jim dávali víno a chléb. Po obřadech slavili

hodokvas. Zprávy z mnohem pozdějších dob hovoří dokonce o orgích ne nepodobných těm, které provozovala v Čechách sekta adamitů. Zřejmě se však jedná o snahu vilemity očernit, jak prokázala řada

badatelů, včetně otce českého dějepisu Františka Palackého.

Kresba zachycuje jediné známé vyobrazení Blaženy– Vilemíny na fresce ze hřbitova kláštera Chiaravalle u Milána. Vilemína klečí v popředí a modlí se k Panně Marii s Ježíškem. Za ní stojí sv. Bernard.

Nejhorlivější z Vilemíniných stoupenců, Ondřej Saramita, dokonce sestavil i základní články víry sekty vilemitů:

„Viléma je duch svatý v ženské podobě, počatá Konstancií, českou královnou.

Anděl Rafael zvěstoval Konstancii početí sv. Duchem na svatodušní hod, o němž se příštího roku Vilemína narodila.

Vilemína je pravý Bůh a pravý člověk v ženské postavě, přišla na svět, aby spasila veškeré lidstvo.

Musela jako Kristus zemřít podle své lidské podstaty, nikoli podle podstaty božské.

Vilemína je třetí osoba nejsvětější Trojice, vtělená v člověka ženského pohlaví, jako byl Kristus vtělen v muže.

Proto je pravý Bůh ženského pohlaví.

Má na sobě pět ran stejně jako Kristus.

Vstane jako Kristus z mrtvých, vstoupí na nebe a snese se jako Duch svatý na svoje učedníky.

Jako Kristus zanechal za svého následníka zástupce sv. Petra, tak Vilemína zanechala sestru Maifredu de Pirovano ze řádu humiliatů za svou náměstkyni na zemi.

Ta bude konat vždy obřady nad hrobem Vilemíny, jako papež, nástupce sv. Petra, nad hrobem sv. Petra.

Má založit novou ženskou hierarchii.

Papež a kardinálové pominou.

Maifreda bude sídlit, kázat a konat obřady v hlavním chrámě v Miláně.

Sestra Maifreda sestaví nové evangelium, které bude pokaždé začínat: Za onoho času řekl Duch svatý učedníkům svým.

K Vilemínině hrobu, ať se putuje jako ke Kristovu do Jeruzaléma.“

Není divu, že toto nové vyznání víry, které chtělo zrušit papeže a celou církev, bylo tvrdě odsouzeno inkvizicí.

Církev se proti takovým „reformám“ ostře ohradila a kárala mnichy, jeptišky i světské vilemity.

Inkvizitor Maifredus de Dovaria proti vilemitským kacířům vystoupil už v roce 1283. Vilemité po tomto útoku své bludy odvolali a slíbili, že se vzdají svých pošetilých obřadů, nových evangelií, schůzek i hodů apoštolské lásky.

Už o letnicích roku 1299 se však sešli znovu a za hojné účasti věřících chystali oslavu Ducha Svatého, který se vtělil do ženské bytosti, Vilemíny. „Papežka“ Maifreda se oděla rouchem, které věrně kopírovalo papežský šat, a jak podotýká historik Čeněk Zíbrt „konala pitvorné obřady“. Se strojenou důstojností jí ministrovaly Fiorbella a Agnese. Saramita v povznesené náladě kázal nové Evangelium svaté Vilemíny. Vilemité pokorně líbali ruce a nohy papežce Maifredě, která žehnala věřícím, jimž podávala hostie, na nichž ulpěl dotek Vilemínina hrobu. Sbor zpíval sedm litanií složených Garbagnatim

na Vilemíninu počest. Kazatelé Marchisio da Vedano, Lombardo Graziadeo, Alessandro a Martino Strabone prorokovali zmrtvýchvstání Vilemíny, která se objeví ozářená ohnivými blesky a provázena hromobitím, jak líčí Zjevení sv. Jana neboli Apokalypsa.

Není divu, že takové náboženské třeštění nebylo inkvizicí po chuti a výše uvedená pouť byla poslední. O obřadech se dozvěděly církevní i světské úřady; ochotných informátorů se přece najde dost v každé době, a celá aféra skončila rozmetáním sekty a spálením ostatků Vilemíniny, která v tom byla zcela nevinně. A jak víme, žádné uctívání své osoby si nepřála.

Ještě dlouho po zásahu inkvizice byli mniši chiaravallského kláštera podezřelí z vilemitského kacířství. Na výsleších mnichů se podílel inkvizitor Guido. Inkvizice byla řádně vedenou institucí, a tak máme dokumenty i o pokračování případu Vilemína.

Guido položil mnichu Marchisiovi di Secchioví následující otázky:

„Znal jste Vilemínu, kde jste ji poznal, věřil jste, že je Duch Svatý, osvěcoval jste její hrob, mluvil jste, že byl nespravedlivý rozsudek od inkvizice nad ní pronesen?“

Mnich se nezalekl a jak je z inkvizičního protokolu patrné, mužně odpovídal:

„Znal jsem tu ženu, protože bydlela v Miláně v domě, našemu klášteru příslušném. Věřil jsem, že byla rozená Češka z rodu královského, protože sama tak tvrdila. Avšak jak bych mohl věřit, že Vilemína jest Duch Svatý,

když ona sama na mou otázku o tom výslovně odvětila, že jest obyčejná ženská a bídný červ, ba velice se hněvala na Saramitu (Souhlasně Maifreda až do poslední hodinky hájila nevinnost Vilemíny, jak prý odmítala důvěru lidí, kteří přicházeli pro pomoc a útěchu slovy: *I jdětež, já přece nejsem Bůh.*).

Rozsvěcoval jsem svíce na jejím hrobě proto, že je přinášeli její ctitelé. Nevím, zdali jsem se tím provinil, když i podle církevních obřadů pohřebních postavují svíce vedle rakve s nebožtíkem. Přiznávám, že jsem řekl a zde znovu opakuji, že, jestli Vilemína v nebi, váš soud slávě její neuškodí...“

Jelikož inkvizitor neodpověděl, nebo nemáme jeho reakci zaznamenanou, těmito slovy končí veškeré dokumenty, které máme o Vilemíně k dispozici.

Otázka tajemné české princezny samozřejmě vzrušovala i nejednoho českého badatele. František Palacký bránil Vilemínu a vilemity a nevěřil, že vykonávali nějaké orgie podobné adamitským hodům lásky. Také vystupoval proti tomu, aby byla Vilemína považována za Saramitovu milenku.

Církevní soud Vilemíninu památku víceméně očistil a v soudních aktech se dokonce vyskytuje sousloví „princezna česká – svatá Vilemína“. Nebýt hamižnosti a touhy po slávě Ondřeje Saramity, měli bychom možná další svatou. Místo toho zde máme dvě sestry královského rodu, z nichž jedna zakládá církevní řád a dosahuje poct a druhá, z jejíhož odkazu nechtěně vzniká

podivná sekta, umírá nepoznána v cizině a její kosti končí
na hranici inkvizice.

6. kapitola

„Nenecháš čarodějníci naživu!“

Náhodnému návštěvníkovi středověké Evropy by se mohlo zdát, že tento světadíl zachvátila epidemie, epidemie zvaná čarodějnictví. Někteří muži a ženy se sdružovali do podivné sekty, v jejímž rámci provozovali rouhačské rituály a zabývali se černou magií. Pravidelně se za ďáblova předsednictví scházivali na shromážděních zvaných sabat. Kromě vzývání satana byl ráz těchto setkání ryze sexuální a nezašel si s těmi nejodvážnějšími sexuálními praktikami dneška. Homosexualita a sodomie byly pouhým začátkem. Sabaty se v určené dny odehrávaly za předem stanovených pravidel, která parodovala římsko katolickou liturgii. Běžně zde docházelo k znesvěcování hostie a k týrání beránka jakožto symbolu Krista. Svou věrnost ďáblu čarodějníci a čarodějnice demonstrovali tak, že mu líbali ruce a nohy a ti nevěrnější dokonce i zadek. Čarodějnice se běžně dovedly přeměňovat v různá zvířata, a tak škodily lidem. Alespoň to tak tvrdila oficiální propaganda.

Když už se zdálo, že čarodějnické spiknutí dosahuje hrozivých rozměrů, rozhodl se papež, jakožto nejvyšší církevní představitel a náměstek boží na zemi, že rázně zakročí. Oním papežem byl Inocenc VIII. a tím rázným

činem byla bula „Summis desiderantes affectibus“, vydaná 5. prosince 1484 v Římě.

V bule (neboli papežské listině opatřené kovovou pečetí – bulou) stálo, že se papež s hlubokým zármutkem dozvěděl, že v některých částech Německa mnoho osob obojího pohlaví zapomnělo na spasení a odpadlo od katolické víry. Tito lidé souloží s ďábly v mužské i ženské podobě, maří ženám porody i porody zvířecích mláďat, ničí plody a úrodu, na lidi i dobytek posílají strašlivé útrapy, způsobují neplodnost a impotenci. Rouhají se a zapírají svátost křtu a všelijak jinak slouží největšímu nepříteli člověka – ďablovi.

Bula dále potvrzuje autoritu dvou inkvizitorů Jindřicha Institorise a Jakuba Sprengera a vyzývá představitele církve, aby čarodějnictví co nejrazantněji potírali. Navíc nemá být brán zřetel na to, zda jde o chudáka, či privilegovaného šlechtice nebo duchovního.

Bula neřestného papeže – měl několik dětí a porušoval celibát – odstartovala skutečný hon na čarodějnice. V rámci objektivitě však musíme podotknout, že této bule předcházelo minimálně 35 výnosů postihujících čarodějnictví. Jenže právě bula „Summis desiderantes...“ dosáhla největšího ohlasu.

Bezprostředním ohlasem této buly se stala nejstrašnější kniha lidských dějin – Kladiivo na čarodějnice. Strašlivá ani tak obsahem (z dnešního pohledu jde spíše o zajímavé a místy úsměvné čtení), jako spíše účelem; šlo o manuál pro inkvizitory, kterým

měla pomoci odhalit a potrestat čarodějnice. „Kladivo“ vyšlo v roce 1487 ve Štrasburku. A šlo o skutečný bestseller, vždyť mezi lety 1487 až 1669 tato kniha vyšla celkem devětadvacetkrát.

Autoři knihy jsou jako svědomití bojovníci proti čarodějnictví zmiňováni už v Inocencově bule. Jindřich Institoris, doktor teologie, inkvizitor a převor dominikánského konventu v Schlettstadtu (Dolní Sasko), se narodil roku 1430. Trnem v oku mu byli jak husité, tak i členové Jednoty bratrské. Za zmínku stojí skutečnost, že jej papež Sixtus IV. nechal stíhat pro zpronevěru peněz z odpustků. Z dobových pramenů navíc vyplývá, že šlo o nadmíru zdatného intrikána. O šest let mladší spoluautor Kladiva na čarodějnice Jakub Sprenger se narodil v Basileji. Do dominikánského řádu vstoupil ještě jako chlapec.

Obsáhlý spis je rozdělen do tří dílů. První dva přesvědčují čtenáře o působení ďábla a o čarodějnických rejdech, třetí díl je návodem k vedení inkvizičního procesu s osobami podezřelými z čarodějnictví. Jednu mravoučnou čarodějnickou historku autoři Kladiva situovali i do Čech (překlad Jitka Lenková):

„V době papeže Pia II. jeden z nás inkvizitorů učinil následující zkušenost ještě než vstoupil do svého úřadu v inkvizici. Jistý Čech z města Kadaně přivedl svého syna, laického kněze, do Říma, aby byl vysvobozen, protože byl posedlý. Stalo se, že jeden z nás inkvizitorů byl v refektáři

a usedli se mnou ke stejnému stolu. Pozdravili jsme se a rozmlouvali spolu jak, je obvyklé, a otec vzdychal a prosil všemohoucího Boha, aby se jeho cesta ukázala být úspěšnou. Pociťoval jsem k němu velkou lítost a začal jsem se ptát, co je důvodem jeho cesty a jeho zármutku. Potom v doslechu svého syna, který seděl vedle mě u stolu, odpověděl: „Ba! Mám syna posedlého děblem a s velkými obtížemi a výdaji jsem ho přivedl sem, aby byl vysvobozen. „A když jsem se zeptal, kde je ten syn, ukázal mi, že sedí vedle mě. Maličko jsem se poděsil a podíval jsem se na něj pozorněji a protože jedl s takovou skromností a zbožně odpovídal na všechny otázky, začal jsem pochybovat o tom, že by byl posedlý a že ho spíše posedl nějaký neduh. Potom syn sám vyprávěl, co se stalo a jak dlouho je posedlý a řekl: Jistá čarodějnice na mě poslala děbla. Neboť jsem jí vytýkal něco ohledně církevní kázně, a když jsem ji káral poněkud silněji, protože byla ve vzdorovité náladě, řekla, že po několika málo dnech se mi stane to, co se mi stalo. A děbel, který mě posedl, mi řekl, že to kouzlo ta čarodějnice dala pod jistý strom a že dokud nebude odstraněno, tak nebudu osvobozen, ale neřekla mi, který strom to je.“

Ani pak bych býval jeho slovům nevěřil, kdyby mi najednou o této věci neřekl ještě další skutečnosti. Neboť když jsem se ho ptal na délku intervalů, během nichž může užívat vlastní rozum, které byly delší, než je u posedlých obvyklé, tak odpověděl: Jsem zbaven možnosti užívat svůj rozum, když si přeji rozjímat o svatých

místech, věcech anebo navštívit svatá místa. Neboť ďábel mi zvláště řekl a to slovy, která vyřkl mými vlastními ústy, že protože je velmi uražen mými kázáními, které jsem až dosud měl k lidu, mi žádným způsobem nedovolí kázat.“ Neboť podle jeho otce byl kazatelem plným milosti a všemi milovaný. Já však, inkvizitor, jsem chtěl důkazy, a tak jsem ho po dva týdny bral na různá svatá místa a zvláště do kostela sv. Panny Praxedesy, kde je část mramorového sloupu, k němuž byl přivázán náš Spasitel, když byl bičován, a na místo, kde byl ukřižován Petr apoštol, a na všech těchto místech vydával příšerný křik, když byl vymítán a poté co kladl malý odpor, ďábel řekl, že chce vyjít. A jak jsme řekli dříve, celým svým chováním zůstal ten muž střízlivým knězem bez jakékoli výstřednosti, s výjimkou toho, když došlo k nějakému vymítání, a to když bylo skončeno a z krku mu sňata štola, nejevil žádné známky šílenství anebo nějakého nepřiměřeného chování.

Když však, míjel nějaký kostel a poklekl, aby uctil slavnou Pannu, ďábel mu vytáhl jazyk daleko z úst a když byl tázán, zda by se tohoto nemohl zdržet, odpověděl: „Nemohu si pomoci, neboť on užívá mé údy a orgány, můj krk, můj jazyk a mé plíce kdykoliv se mu zachce a tím způsobuje, že mluvím nebo vykřikuji a slyším ta slova, jako kdyby je sám řekl, ale jsem zcela nechopen tomu zabránit a když se snažím zabrat do modlitby, napadá mě ještě hruběji a vytahuje mi jazyk ven. A v chrámu sv. Petra byl sloup přinesený z Šalamounova chrámu, jehož

silou byli mnozí posedlí ďáblem vysvobozeni, protože blízko něj stál Kristus, když se modlil v chrámu, on však nemohl být osvobozen ani tam, neboť Bůh si z nějaké skryté příčiny vyhradil pro jeho vysvobození jiný způsob. Neboť i když tak u sloupu zůstal zavřený celý den, po různých exorcismech, které na něm byly vykonávány, a po velkém sběhu lidí, kteří se kolem něj shromáždili, když se ho ptali, na které straně sloupu Kristus stál, kousal do sloupu a křičel:

„Tady stál! Tady stál!“ A nakonec řekl: „Nevyjdu.“ A když byl tázán proč, odpověděl italsky (i když ubohý kněz tomu jazyku nerozuměl). Oni provádějí takové a takové věci a jmenoval ty nejhorší hříchy chlípnosti. A potom se mě kněz zeptal, co znamenají ta italská slova, která vyšla z mých úst? A když jsem mu to řekl, odpověděl: „Slyšel jsem slova, ale nemohl jsem jim rozumět.“ Nakonec se ukázalo, že tato ďábelská posedlost byla druhu, o níž promlouval Spasitel v chrámu pravíc: „Z tohoto druhu posedlosti nelze vysvobodit modlitbou a půstem.“ Neboť ctihodný biskup, který byl zbaven zraku Turky, ho vzal zbožně do své péče a čtyřicetidenním půstem o chlebu a modlitbami a exorcismem ho nakonec prostřednictvím Božím vysvobodil a odeslal ho rozradostněného zpět do jeho domu.“

Historika o českém knězi z Kadaně názorně ilustruje způsob uvažování autorů Kladiva na čarodějnice, i základní znaky toho, čemu se říká posednutí ďáblem –

nepříčetnost, vulgární výrazy, používání jazyka, který dotyčný prokazatelně neovládá.

Zrození Antikrista na starém vyobrazení

I když od vydání *Kladiva na čarodějnice* uběhla pěkná řádka let, výše uvedená znamení dosud platí za příznaky posedlosti.

Inkvizitorům se do rukou dostal dokonalý manuál, papež vše posvětil, a tak se čarodějnické procesy mohly naplno rozvinout.

Protokoly s výsledky čarodějnic vykazují na první pohled překvapivé podobnosti. Snad by se i mohlo zdát, že skutečně existovala nějaká sekta provádějící podobné rituály. Zkušenosti s monstrprocesy z 50. let 20. století připravené s nemenší pečlivostí nás poučují o manipulaci s vyslychanými, zvláště má-li vyšetřovatel – inkvizitor – tak podrobný návod, jakým je *Kladivo na čarodějnice*. V tom případě se dozví to, co se chce dozvědět. I z těchto důvodů byla sugestivní filmová adaptace románu *Kladivo na čarodějnice* Václava Kaplického zavřena do trezoru zakázaných filmů.

Věřilo se, že se ďábel může s čarodějnicemi stýkat i mimo sabbat a dokonce s nimi i souložit. Pokud šlo o muže ve spolku s ďáblem, pak se mu zjevil ženský démon zvaný succubus. Při souloži mu odebral semeno, které pak zase vložil do ženy jako incubus. Církevní autority zajímalo, zda může z takového nepřirozeného spojení vzejít dítě. Na základě historických příkladů docházejí k závěru, že ano. Vždyť už v první knize Mojžíšově se mluví o spojení lidských dcer se syny božími, z čehož vzniklo pokolení obrů. Stejně tak

docházelo ke spojení se satyry a fauny a Galové zase znali demony zvané dusiové.

„Ženu obviněnou z čarodějnictví čekala smrt na hranici“.

Hlavním démonem odpovědným za smilstvo však má být Asmodeus. Jak ale takové d'ábelské dítě vlastně vypadalo? Věřilo se, že ze spojení čarodějnice a d'ábla se narodí dítě, které má podobu červa, někde se takovému tvorů říkalo skřítek nebo „dobré dítě“. S těmito „červy“ pak čarodějnice mohly páchat všelijaké nepravosti, sesílat nemoci a zlo. Většinou čarodějnice červa položila někam do domu nebo ho někde zakopala. Kdo v tom domě bydlel, tak onemocněl. Červi zalezli lidem do paží, rukou

i dalších částí těla a trýznili je. V této souvislosti mě napadá, zda nemohl být za ďábelské dítko pokládán některý cizopasník, kupříkladu svalovec? Ve Wernigerode se v roce 1583 spojily dvě ženy se samotným Luciferem a měly s ním děti, které byly z části běložluté a z části černé.

Incubus však nenavštěvoval pouze čarodějnice, mnohdy s ním přicházely do styku i ženy bez magických ambicí. To byl i případ jedné vdovy, která čarodějnici požádala, aby jí zprostředkovala ještě jedno setkání se jejím milovaným zemřelým. Čarodějnice jí poradila, aby odešla domů, zavřela pevně okna i dveře a oblékla se do svých svatebních šatů, posadila se ke stolu a zavolala svého zemřelého manžela.

Řekla jí však, že na to zavolání nepříjde. Má vzít proto ze skříně poslední kabát, který nosil, políbit ho a říci: „Tvoje škoda, že nepřicházíš.“ Pak čarodějnice dala ženě ještě víno, které měla vypít (narkotikum?). Muž se vdově opravdu zjevil a slíbil, že za ní bude docházet každou nedělní noc.

Je zřejmé, že valná většina čarodějnických kejklů a hříchů nějakým způsobem souvisí se sexem. A není jistě náhoda, že silné vlny čarodějnických procesů probíhají v obdobích, kdy ženy strádají doma bez mužů – viz třeba dlouhou třicetiletou válku. S tím souvisí i otázka čarodějnických masť a letů na sabat.

Čarodějnická setkání – sabaty – se měla odehrávat v určité dny na určitých místech. Takovým významným

datem v čarodějnickém diáři byla noc na prvního května, tzv. Valpuržina noc. Abatyše kláštera v Heidenheimu Valpurga, která zemřela roku 780, je považována za ochránkyni proti čarám. První květnová noc bývá považována za poslední okamžik v roce, kdy mohou temné mocnosti nějak výrazněji uškodit. Jde o období, které znamenalo určitý předěl už u našich pohanských předků, o skutečný konec temného zimního období a počátek nejsvětější a nejteplejší části roku. V minulosti byl za místo sabatu považován německý Brocken nebo u nás třeba Petrovy kameny na Jesenicku a Třístoličník na Šumavě.

Čarodějnice a čarodějové na určené místo sabatu létali vzduchem za pomoci tzv. čarodějnické masti. Návodů na tento kouzelný prostředek se zachovalo několik. Pokud je porovnáte, tak zjistíte, že nezastupitelnou složkou čarodějnické masti je nějaká bylina s narkotickými a afrodiziakálními účinky, nejčastěji durman nebo blín. Mast se vtírala zejména pod paže, do krajiny srdeční, na spánky, do konečníku a hluboko do vagíny. Narkotikem obluzená čarodějnice si pak sedala na násadu koštěte nebo vidlí a masturbovala, pak upadla do hlubokého spánku, v němž mohla zažít vidinu letu na sabat.

Už středověcí autoři dobře věděli, že se let na sabat odehrává pouze ve fantazii zúčastněných. Takové pozorování učinil i osobní lékař papeže Julia III. Ondřej de Laguna (1499 – 1560) roku 1545, v době, kdy léčil

vévodu de Guise. V ten čas byli v okolí Nantes zatčeni muž a žena podezřelí z čarodějnictví. Byl u nich objeven hrnec se zelenou mastí. Laguna zjistil, že mast obsahuje výtažky z rulíku, mandragory, blínu, bolehlavu a dalších narkotických rostlin. Jelikož žena tamního kata trpěla nespavostí, experimentátor de Laguna nelenil a nechal jí natřít údy čarodějnou mastí. Žena upadla do spánku, který trval 36 hodin. Když ji násilím probudili, stěžovala si, že se právě nacházela v objetí krásného mladého muže. I někteří moderní experimentátoři si vyrobili čarodějnickou mast podle středověkého návodu a natřeli si s ní inkriminované tělesné partie. Potvrzují, že se u nich dostavovaly vize letu. V jednom případě experimentátor dokonce „přistál“ na nějakém vršku s pagodovitou stavbou a mluvil k nějakému shromáždění jako kněz.

Jak jsme se zmínili, čarodějnické procesy zasáhly celou Evropu, výjimkou nebyly ani české země. Za nejstarší čarodějnický proces v Čechách, který skončil smrtí, je považován případ Markyty, manželky náchodského drába, která měla roku 1540 očarovat pachatele loupeže Martina Berana. Pravděpodobně nejznámější a nejrozsáhlejší hon na čarodějnice se odehrál na Losinsku a Šumpersku v letech 1678 – 1696. Iniciátorem zdejších procesů byl sadistický nedovzdělaný právník Jindřich František z Edelstadtu, jejich nejznámější obětí pak odvážný a nevinný římskokatolický kněz Kryštof Alois Lautner.

7. kapitola

Otazníky kolem učitele národů

Těžko bychom asi našli jinou osobnost českých dějin, jejíž životní osudy a činy jsou tak dokonale zpracovány, jako je Učitel národů Jan Amos Komenský. Vždyť existuje i samostatný vědní obor zaměřený na Komenského – komeniologie. A přesto v jeho životě existují nezmapovaná bílá místa a skutečnosti, které se do dějepisných prací jednoduše nevešly, ale jsou natolik zvláštní a zajímavé, že je škoda je pominout.

Je znám jako pedagog, filozof, pansofista, Učitel národů, biskup Jednoty bratrské. Jeden z největších myslitelů všech dob. Génius, který se narodil do doby plné náboženského útisku, a asi právě proto usiloval o náboženský smír, univerzální jazyk a harmonii mezi národy. Vzdělání považoval za základní nástroj přeměny lidské společnosti. A nebyl věru špatným pedagogem, vždyť podle Komenského učebnice se latinsky naučila i švédská královna Kristina.

Ve druhé polovině 16. století nacházíme jako držitele zákupní usedlosti v Komni fojtova syna Staňka. Jeho mladší bratr Martin se už psal, podle vsi, z níž pocházel, Komenský. Sám se však usadil v Uherském Brodě. Je to

otec Jana Amose Komenského. Jan se narodil 28. března 1592.

Komenští byli zámožným rodem, patřily jim četné polnosti i vinice. Zároveň byli uznáváni i jako opory českobratrské církve. V okolí Brodu působila Menší stránka, radikální sekta vyvolených, která se držela stranou všech světských věcí. Na počátku 17. století byla už zpola zapomenuta. Zřejmě v upomínku na jejího někdejšího předáka získal Jan své druhé jméno Amos.

Jeho otec Martin umírá v roce 1604. V době svého skonu byl brodským měšťanem, majitelem domu na rynku a dvora na předměstí a členem pivovarnického cechu. Stejného roku zemřela i matka Jana Amose Komenského, Anna.

Po smrti obou rodičů byl Komenský vychováván svou tetou Zuzanou Nohálovou ve Strážnici. Zde chodil do školy. Když v květnu 1605 Bočkayovi povstanci Strážnici přepadli a vypálili, mladý Jan utekl k poručníkům do Nivnice. Zřejmě proto se Komenský na univerzitních studiích do matriky celkem jedenáctkrát podepisuje jako Nivnicensis, Nivnicenus či Nivanus. Do univerzitních matrik studenti uváděli svá rodiště, a proto se někteří badatelé domnívají, že Komenského rodištěm je Nivnice. Ovšem, aby bylo vše ještě zamotanější, je Komenský od roku 1644 označován jako Hunnobrodensis, tedy z Uherského Brodu. Jak podotýká profesor Josef Polišenský, matriky ze 17. století nejsou k dispozici. Sám Jan se hlásil jak k Nivnici, tak k Brodu. Je

pravděpodobné, že jeho otec Martin dostal příjmení Komenský právě proto, že už bydlel jinde.

V roce 1608 se Komenský stává studentem bratrské školy v Přerově. Vedl ji nástupce Jana Blahoslava biskup Jednoty bratrské Jan Lanecius (Lánecký). Ten si brzy všiml nadaného žáka, který byl o tři roky starší než jeho spolužáci, do školy přišel poměrně pozdě, a přesto vše brzy dohnal a stal se premiantem.

V roce 1611 odchází Komenský i se skupinou krajanů studovat do německého Herbornu. Zde fungovala proslulá Nassavská akademie neboli Johanneum, kterou založil roku 1584 Jan Nassavský, bratr Viléma I. Oranžského. Komenský zde strávil léta 1611 – 1613. Získal tu nejen základy univerzitní vzdělanosti, ale také víru v blížící se apokalypsu. Chiliasmem bylo prostředí akademie prodchnuto. Snad právě tady se zrodil Komenského pozdější zájem o nejrůznější proroky a vizionáře.

V Nassavské akademii Komenský nedosáhl univerzitní hodnosti, nýbrž v roce 1613 zamířil do Heidelbergu, sídla falckých kurfiřtů, kde se zapsal na teologickou fakultu. Nepobyl zde příliš dlouho a roku 1614 se vrátil zpátky na Moravu.

Komenský byl celkem třikrát ženat. Poprvé s Magdalenou Vizovskou (+1622), podruhé s Marií Dorotou Cyrillovou (+27. 8. 1648) a potřetí s Johankou Gajusovou. Dvě děti z prvního manželství umírají spolu s matkou roku 1622 na mor.

Třetí Komenského manželství bylo bezdětné. Základ celému rodu trvajícimu až do dnešních dnů položil tedy Komenského druhý sňatek s Marií Dorotou. Z tohoto spojení se roku 1628 narodila dcera Alžběta, která si vzala 19. 10. 1649 Petra Hrnčíře (lat. Figuluse) Jabloňského. Právě rod Figulusů se stal přímým nositelem Komenského krve (i když po přeslici) a jeho rodokmen sahá od Komenského až do dnešních dnů. Není třeba zdůrazňovat, že po mnoha peripetiích se Komenského rod rozptýlil po celém světě.

Po více než třech stech letech se Komenského potomci navrátili do Prahy. Po první světové válce z Jižní Afriky do nově vzniklého Československa přijíždí i se svou devítiletou dcerkou Gertou (*1912 Rooiberg, Jižní Afrika, +1997 USA) Jiří Viktor Figulus (1858 – 1927).

J. Viktor Figulus odešel ve 22 letech z pruského Slezska do Jižní Afriky, kde byl střídavě farmářem, obchodníkem i hledačem diamantů. Měli bychom poznamenat, že než se do Jižní Afriky dostal, tak dvakrát ztroskotal... V době búrských válek bojoval v hodnosti kapitána na straně Búrů, byl zraněn a upadl do zajetí. Po vypuknutí první světové války se přihlásil do britské armády, ale byl pro pokročilý věk odmítnut, a tak zapřel deset let. Po válce navázal styky s českou kolonií v Jižní Africe, stal se osobním přítelem T. G. Masaryka a do republiky přijel v podstatě na jeho pozvání a na pozvání České národní rady. Dosud se traduje historka o společné cestě J. V. Figuluse a T. G. M. Když spolu diskutovali na

palubě lodi plovoucí z Kapského Města, spadl Figulusovi do moře cvikr. Prezident Masaryk mu věnoval svůj, jenž byl donedávna uchováván jako vzácná rodinná památka.

V ČSR působil jako odborník konzultant na ministerstvu obchodu. V roce 1927 umírá na zápal plic. Mladička Gerta Figulusová zůstává najednou úplně sama.

Po nějakou dobu je vychovávána v penzionátu a pod dohledem Alice Masarykové. Kolem osmnáctého roku se prostřednictvím Jednoty česko-bratrské seznamuje s rodinou Kallikových, která ji přijala takřka za vlastní (hluboká náboženská víra a protestantismus jsou charakteristickými rysy celého Komenského pokolení.) V roce 1939 uzavírá sňatek s Ferdinandem Kallikem (1912-1984), architektem a malířem.

V roce 1948 manželé Gerta a Ferdinand Kallikovi opouštějí vlast a odjíždějí za Gertinou matkou do Johannesburgu; po její smrti odjíždějí do Kanady a konečně zakotvují v Kalifornii, kde žije rodina dosud. V USA Ferdinand Kallik uspořádal několik úspěšných výstav svých obrazů. V architektuře vynikl návrhy na stavby reprezentačních budov a zařízení – hotely v Las Vegas atd.

Hlavou rodiny je dnes jejich syn Jan Kallik, bankovní expert a vlastně poslední česky mluvící Komenského potomek. Posledním mužským potomkem je jeho syn Peter Kallik.

Kromě pouta pokrevního existuje i jiné, které celý rod Komenského spojuje. Jde o rodinnou památku, která je

obestřena určitým tajemstvím – prsten, který Jan Amos Komenský daroval své dceři Alžbětě jako svatební dar v roce 1649.

Prsten Alžběta opatrovala až do konce svého života, kdy jej předala synovi Samuelovi. 250 let dostával prsten vždy nejmladší syn Figulusova rodu. Po první světové válce jej zdědil již zmíněný Jiří Viktor Figulus, otec Gerty. Byl posledním mužským potomkem Komenského rodu, a tak měl na tuto vzácnou památku nárok. Nejprve však musel podepsat prohlášení, že se jej nevzdá ani ve stavu největší nouze. Slib dodržel a prsten neprodal ani miliardáři Morganovi, který chtěl využít Figulusovy finanční tísně.

Po svém otci prsten zdědila paní Gerta Figulusová Kalliková. V roce 1958 s ním u příležitosti 300. výročí vydání Komenského pedagogických spisů *Didactica opera omnia* přijela do Prahy. Bylo na ni naléháno, aby prsten svěřila do péče státu, či alespoň nechala zhotovit jeho kopii. Když už bylo vše k výrobě kopie připraveno v Kremnici, paní Gerta, která se obávala záměny, náhle odcestovala z republiky.

Později paní Gerta nechtěla podávat o prstenu žádné informace, ani při své návštěvě Prahy v roce 1992. Po její smrti měl prsten patřit Janu Kallikovi, žijícímu v Kalifornii. Synovi ho nikdy nepředala a zatím se nepodařilo zjistit, kde se prsten nachází. V podstatě ani nevíme, jak vzácný prsten vypadá.

Jan Amos Komenský na rytině z jeho díla *Didactica opera omnia*

Měl by být zhotoven z bílého kovu, snad stříbra či platiny. Podle nejromantičtějšího a nejvlastenečtějšího popisu je na prstenu královská korunka, lipové lístky a diamanty. A to se zdá nevěrohodné, neboť lípa se jako symbol případné české státnosti objevuje až v 19. století. Podle jiného popisu prsten symbolizuje dvěma většími diamanty manželský pár a několika menšími děti, nad nimiž bdí v podobě pohyblivého diamantu boží oko. Tento popis se zdá být mnohem věrohodnějším v případě, že šlo o svatební dar.

Zatím poslední popis, který se mi podařilo získat, hovoří o prstenu s lebkou. Ani to není nepravděpodobné, neboť lebka se objevuje jako mystický symbol nejen v křesťanství, ale dokonce i v několika tajných společnostech, s nimiž je Komenský spojován (rosekruciáni, zednáři apod.). Jelikož kromě Komenského potomků prsten nikdo neviděl, a ti jeho podobu úzkostlivě tají, musíme zůstat pouze u konstatování, že prsten existuje.

A tak nám veliký Učitel národů zanechal kromě mnoha pedagogických a filosofických děl i jedno malé tajemství. Pro nás je výzvou, abychom se blíže podívali na Komenského trochu jinak. Tušili jste například, že měl velmi blízko k alchymii?

I když panování Rudolfa II. znamenalo vrcholný rozkvět alchymistických nauk v Praze, zaznamenáváme i v pozdější době některé pokusy odhalit tajemství alchymie. Do temných vod „alchemických“ zaplul i

pansofista a Učitel národů J. A. Komenský. Nemělo by nás to příliš překvapit. Časté spekulace spojují J. A. Komenského s tajuplným rosekruciánským bratrstvem, jehož členové údajně alchymii holdovali. Ostatně s alchymii a rosekruciány se setkáme ještě několikrát, zejména na císařském dvoře Rudolfa II.

Je nepopíratelné, že se Komenský stýkal s osobnostmi, které měly k rosekruciánství minimálně blízko. Za svého pobytu v Heidelbergu se kupříkladu přátelil s Johannem Valentinem Andreaem, který je autorem knihy Chymická svatba Christiana Rozenkreutze. Stejnému muži se připisuje i autorství tzv. rosekruciánských manifestů, jimiž tato tajná společnost veřejně oznámila svou existenci.

Ve spise, který nese podtitul *„Světlé vymalování, kterak, v tomto světě a věcech všechněch nic není než matení a motání, kolotání a lopotování, mámení a šalba a bída a tesknost a naposledy omrzení všeho a zoufání; ale kdož doma sedě s jediným Pánem Bohem se uzavírá, ten sám k pravému a plnému myslí uspokojení a radosti že přichází“*, neboli v Labyrintu světa a ráji srdce hlavní hrdina navštíví i alchymisty. Poutník spatří, jak se snaží vyrábět zlato i kámen mudrců – lapis, který je podstatou všech živých bytostí (mezi něž alchymisté počítali i kovy).

„Takž já žádostivě sobě chodím, na všechno pohlédaje, co a jak se tu daří, a vidím, že se jim

nevšechněm jednostně daří. Některý udělal příliš studený oheň, nedovařilo se mu. Jiný měl příliš prudký, rozpukly se mu nádoby, a cosi vydmýchalo ven. On pravil, že mu azoth vyletěl, a plakal. Jiný přelévaje, rozlil aneb zle stemperoval. Jiný sobě vyčadil oči, nemohl ke kalcinování a fixací dohledati, aneb napustě je sobě kouřem, než je zase protřel, azoth mu vtom uletěl. Někteří také dýmů se nalkajíc mřeli. A nejvíc jich bylo, kterýmž uhlí v měšci nestávalo; musili jinam vypůjčovat běhali; v tom vystydlo a všechno v nic přišlo. A ta příhoda velmi byla tu častá a téměř ustavičná. Neb žádného mezi sebe leč s plným měšcem nepouštěli, každému však velmi rychle jaksi vypráhl, že v něm nic nezůstalo, a on aneb operací tak nechati, aneb o výpůjčku běhati musil.“..

Scéna jak vystřižená z filmu Pekařův císař (nebo Císařův pekař), nemyslíte? Komenský se na honbu za kamenem mudrců dívá střízlivě, ba ironicky. Jenže zná dobře alchymickou teorii (snad i praxi?) a při vysvětlování podstaty světa se uchyluje k alchymickým termínům a teoriím. Zná dokonale Paracelsovo učení. A tak se ve spise Physicae synopsis z roku 1633 dočítáme, že viditelný svět spočívá na třech principech: hmotě (materia), duchu (spiritus) a světle (ohni, lux). Látkotvornými kvalitami těles však jsou: rtuť (mercurius, tekutost), síra (sulfur, olejovitost) a sůl (sal, pevnost). Ze tří principů a tří kvalit se odvozují druhy věcí, a to nejprve čtyři živly: ether, vzduch, voda a země.

Zajímavý a zcela alchymistický je Komenského výklad tzv. skryté kvality: *Skrytá kvalita je síla působící na jiné tělo, kterou je možno postihnouti toliko v jejím účinku.* (Má snad Komenský na mysli hypnózu, mesmerismus? – pozn. aut.) Těchto skrytých kvalit je nesmírné množství a jsou rozptýleny v celé přírodě. Mají původ v jedinečném, každému stvoření zvláště daném duchu, neboť stejně jako hmota světa přijala nesčíselné formy, tak rozličně se projevuje i jeden a tentýž duch světa v nekonečném počtu kvalit. Až se zdá, že se poučkou o skryté kvalitě dostáváme do oblasti, kterou bychom dnešní terminologií mohli označit psychotronika.

Komenský byl muž geniálního intelektu a všestranných zájmů. Tušili jste například, že se pokoušel vyřešit i problém perpetuuu mobile? Jde zkrátka o takového českého Leonarda da Vinciho, jemuž pouze krutý vír náboženských válek znemožnil neomezeně stoupat k výšinám.

Komenský rád používal některé jasně alchymistické termíny: Boží laboratoř, destilační nádoba přírody, filozofické vejce, kalcinace, srážení, mikrokosmos, makrokosmos. Přesto ale jen těžko můžeme Komenského označit za alchymistu. Domnívám se, že mnohem blíže než k tyglíkům, křivulím a roztopené píce měl J. A. Komenský k odnoži alchymie nazývané duchovní nebo mystická. Tento druh mystiky používá alchymistická přirovnání a terminologii, ale aplikuje je na fyzické a duševní pochody lidského těla. Laboratoří je tělo

samotného alchymisty, které se mystickými cvičeními přetváří, stejně jako olovo ve zlato.

Komenský se před světem hmotným, kde jej stíhá jedno neštěstí za druhým, uzavírá do světa ducha. Z pohledu výše uvedených faktů nás ani nepřekvapí, že v Labyrintu světa a ráji srdce následuje za Poutníkovou návštěvou alchymistů kapitola 13. s názvem Poutník se na Rose-Crucios dívá...

Komenský coby poutník v Labyrintu... shrnuje to, co se o rosekruciánech říkalo. Ale nechrne promluvit Poutníka:

„A hned tu na placu uslyším trouby zvuk, po němž ohledná se vidím jezdícího na koni a svolávajícího filosofy. Kterž když se stádně odevšad valili, začal jim pěti jazyky o nedokonalosti svobodných umění a celé filosofie vypravovali, a kterak někteří slavní od Boha na to vzbuzení muži takové všechny nedostatky již vyšetřili a doplnili a moudrost lidskou na ten stupeň, na kterémž v ráji před pádem byla, přivedli. Zlato dělali, že mezi sta kusy nejmenší u nich jest, protože celá příroda jim nahá již odkrytá jest; kterému tvorů formu odníti aneb dáti chtějí, že mohou dle libosti. Jazyky všech národů, že umějí, co se po všem okršlku zemsém i na novém světě děje, všechno vědí a s sebou i vzdálení jsouce, by na tisíc mil bylo, rozmlouvati umějí. Kámen, že mají, s ním všelijaké nemoci dokonale hojí a dlouhověkost dávají. Neb Hugo Alverda, jejich praepositus, že již 562 let stárí

jest a kolegové jeho ne mnoho niž. A ač po tolik set let se tajili, sami toliko (sedm jich) v napravování filosofie pracující, nyní však, poněvadž již k dokonalosti vše přivedeno, nad to vědí, že všem u světa reformací nastává, déle již tajiti se nechtějí; nýbrž zjevně se ohlašující s jedním každým drahými tajemstvími svými se sděliti hotovi jsou, kohož by jen hodného seznali. Ohlásili se jim kdo v jakémkoli jazyku a národu, žeť jich všecko dojde, a žádný bez laskavé odpovědi zanechán nebude. Pakli kdo nehodný bude, kterýž by z lakomství toliko neb ze všetečnosti dojiti jich žádostiv byl, ten že se nedoptá nic.“

Podle teorie Frances A. Yatesové měli události vedoucí k bělohorské bitvě na svědomí rosekruciáni. Yatesová se zamýšlí nad situací, která panovala v 17. století v Evropě, a zdůrazňuje střet mezi katolickým pojetím světa a alternativními filosofiemi, zejména protestantskými konfesemi. Nemohla samozřejmě pominout ani postavu českého „zimního krále“ Fridricha Falckého.

Právě „zimní král“ je v její důkladné práci popisován jako panovník – protestant, odpůrce katolictví, který sympatizuje s alchymii a rosekruciánskou filozofií. Díky těmto zájmům se kolem jeho dvora shromáždila řada lidí vycházejících z protestantsko – rosekruciánského podhoubí. Yatesová dokonce tvrdí, že vláda „zimního krále“ v Čechách vznikla na základě rosekruciánského

záměru, k němuž dal popud už anglický učenec a alchymista John Dee.

Fridrichova anglická manželka i anglický původ zmíněného alchymisty nás mohou přivést k poněkud smělé otázce, zda právě z Albionu nepocházely plány na transformaci střední Evropy. Ovšem laxní přístup anglického krále Jakuba Stuarta k dění ve střední Evropě přispívá spíše k pochybnostem. Jak se později prokázalo, John Dee byl nejen alchymista, ale také špion Jejího Veličenstva Alžběty a vytvářel zpravodajskou síť po celé Evropě.

Nic podrobnějšího o tom sice nevíme, ale právě on mohl připravit půdu pro rosekruciánské spiknutí. Asi i díky jeho aktivitám vzniká hnutí, které chce z Čech vytvořit baštu protikatolické reakce. Kdo má Čechy, má celou Evropu, říkalo se. Spoléhali se na to, že císař Rudolf II. tíhl k tajným vědám, jenže obecná situace ještě nebyla zralá, navíc byl císař pod vlivem španělských Habsburků, nejsilnějších pilířů katolické církve.

Vhodný okamžik nastal ještě za života císaře Matyáše. Zdánlivě nicotný spor o dva evangelické kostely (v Broumově a v severočeském Hrobu) uvedl do pohybu lavinu, která vyústila v takzvané české stavovské povstání. Dne 23. května 1618 jsou vyhozeni z okna Pražského hradu císařovi místodržící. Začíná povstání. Pak 20. března 1619 umírá Matyáš. Již v roce 1617 byl sice zvolen jeho nástupcem Ferdinand (II.), ale protestantští šlechtici tuto volbu neuznávají a do čela

státu dosazují Fridricha Falckého. Pečlivě připravená akce, jejíž někteří účastníci doufali, že v Čechách vzniká ideální stát, postavený na rosekruciánských ideálech. Jedním z nich byl i budoucí Učitel národů Jan Amos

Komenský.

Český král Fridrich Falcký, dobová rytina

O vztahu J. A. Komenského (1592 – 1670) k rosekruciánskému hnutí jsme už něco naznačili. Jisté je, že v jeho díle se rosekruciánské ideály objevují. Navíc je považován za duchovního otce konstituce další tajné organizace – svobodných zednářů, kteří na R+C přímo navazují. Dochovala se i korespondence mezi J. A. Komenským a Johannem Valentinem Andreae, pravděpodobným autorem rosekruciánských manifestů a dílem také duchovním otcem rosekruciánského hnutí. Johann Valentin Andreae působil v Heidelbergu, Komenský zde v letech 1613 – 14 studoval, a dá se předpokládat, že se tito ideově si blízcí muži setkali. A ještě jedna zajímavost: Heidelberg byl sídelním městem falckého kurfiřta Fridricha – našeho „zimního krále“. Z toho vyplývá, že minimálně přes J. A. Komenského byly Čechy napojeny na rosekruciány a na okolí Fridricha Falckého. Možná, že i Komenský byl jedním z těch, kdo připravili Fridrichovi cestu k české koruně, ty další bychom bezpochyby našli mezi popravenými na Staroměstském náměstí.

Frances A. Yatesová se v objevené knize Rozenkruciánské osvětlení zamýšlí nad možnými vztahy Komenského a údajných rosekruciánů. Pokud toto bratrstvo existovalo, pak k němu Komenský patřil. J. A. Komenský patřil k reformním evropským kruhům, které vkládaly naděje do „zimního krále“ Fridricha Falckého.

Bílá hora byla nejen slavnou prohrou v dějinách českého národa, znamenala i konec snah, které měly zlomit moc katolických Habsburků a snad vytvořit i utopický stát, který se vyskytuje v rosekruciánských spisech.

Komenský, z něhož Bílá hora udělala exulanta, nepřestával doufat v návrat „zimního krále“. Tuto víru pomáhala přiživovat i četná proroctví, která se v Evropě začala objevovat.

Tak se při rozmluvě se Žerotínovým učitelem Gseliem Komenský dozvěděl, že ve Šprotavě v Hlohovském knížectví žije jistý jirchář jménem Krištof Kotter. Ten prý mívá občas vidění od Boha, v nichž zří budoucnost. Komenský se skutečně do Šprotavy rozjel a pobyl zde celých 16 dní. Využil pohostinství svého starého známého z doby herbornských studií, evangelického faráře Mencia. Ten mu zvěsti o vizionáři potvrdil.

Kotter byl člověk prostý, ale dokonalý znalec Písma svatého. V blouznivém vytržení a biblickou rétorikou začal Komenskému líčit brzký obrat k lepšímu nejen pro něj, ale i pro jeho „stádo“. Komenského rozervané srdce zaplesalo a nabylo přesvědčení, že před ním stojí opravdový prorok. Od té doby se Komenský rád setkával s nejrůznějšími proroky a věstkyněmi a znovu a znovu podléhal jejich šalbám. Dr. Jaroslav Kosina se zamýšlel nad faktem, jak mohl tak osvícený a střízlivě uvažující muž podlehnout podobnému klamu:

„Mohlo by nám nyní připadat velmi podivným, že muž tak osvícený, jakým byl Komenský, který v mnohé příčině daleko předstihoval zatemnělý svůj věk, mohl uvěřit řečem lidí blouznivých, duševně chorých, ano někdy i docela zřejmých podvodníků. Přece však můžeme něco uvést ne-li na omluvu, aspoň na vysvětlenou. I velicí mužové často podléhají chybě obecně lidské, jíž jen málokterý smrtelník se dovede zhostit docela, že totiž rádi věří tomu, co si přejí. A co si mohlo to šlechetné srdce přát víc než obrat ve prospěch své vlasti, své církve, své rodiny? Na to byl Jan Amos Komenský tak ryzí poctivec, že nebyl schopen lži ani podvodu v žertu, natožpak jednalo-li se o věci tak vážné. Stejnou poctivost, kterou se honosil sám, předpokládal i u dalších, tak se stávalo, že jeho důvěru často zneužívali lidé, kteří si ji nezasluhovali. Komenský, který sám nikdy neošálil nikoho, zhusta býval šálen jinými. Ostatně trest za svou lehkověrnost si Komenský odpykal ještě za živa. Nemohlo být pro něj krutějšího trestu, že se postupem času přesvědčoval znovu a znovu, jak se jeho naděje i přes utěšlivá slova proroků obracejí vniveč.“

Kotterovými vizemi byl Komenský natolik zaujatý, že je ihned přeložil do češtiny a napsal k nim předmluvu, v níž přiznává šprotavskému proroku božskou inspiraci. Komenský Kotterovy vize zprvu nechtěl vydat tiskem, šlo mu jen o poskytnutí útěchy nešťastným krajanům. Zajel tedy s prococtvím do krajanské kolonie v Berlíně. Tam se vize o lepší budoucnosti začala šířit rychlostí

blesku. Vyhnaní Češi si Kotterova vidění opisovali a předávali. Po roce byla kniha Kotterových zjevení dokonce vydána tiskem, ovšem bez vědomí a souhlasu Komenského.

Při cestě z Berlína zajel Komenský do Šprotavy ještě jednou. Jako by byl k vizionáři přitahován nějakou magickou silou. Kotterův věhlas brzy pronikl i do Čech a čeští bratři uvažovali, že si vizionáře pozvou. Zvěst o zázračném proroku pronikla až k uším nejpovolanějším, do Holandska k českému králi Fridrichu Falckému. I vyhnaný „zimní král“ zatoužil spatřit proroka ohlašujícího jeho novou slávu. Tato myšlenka se zamlouvala i představeným českobratrské církve. Nechali tedy Komenského překlad krásně opsat a vyzdobit a pověřili Ladislava ze Žerotína, aby proroctví odevzdal Fridrichu Falckému. Jenže určený posel se roznemohl, a tak se do Berlína a pak do Haagu vydává sám Komenský, aby proroctví odevzdal „zimnímu králi“ osobně.

Jenže události se začaly vyvíjet v neprospěch českých nekatolíků, a tudíž i proti Kotterovým vizím. Prorok sám byl označen za podvodníka a jeho šprotavští spoluobčané jej chtěli dokonce i vyhnat. Leč Komenský stále věřil. Dokonce si jich vážil ještě v době, kdy už byl Fridrich Falcký dávno mrtvý a Kotterova proroctví zařadil v roce 1657 do svazku Světlo v temnotách (*Lux in tenebris*).

Jedno z Kotterových proroctví věnované Fridrichu Falckému zní následovně:

„Fridrich, rýnský palatýn, je Bohem korunovaný král.

Fridrich, rýnský palatýn, král český, Bohem korunovaný, největší král všech králů, jenž roku 1620 upadl v nebezpečí, avšak... znovu se dočká návratu bývalé a ještě větší slávy.“

Kotter sám věřil, že dostává proroctví prostřednictvím andělů, kteří se mu zjeví a pak se stanou opět neviditelnými.

Na ilustracích ke Kotterovým vizím můžeme anděly spatřit jako mladé muže, Fridrich sám je ztvárněn jako lev. V jedné z Kotterových vizí se Fridrich objevuje jako podivný lev se čtyřmi hlavami. Jindy zase Kotter spatřil lvy, kteří bojují s císařským orlem; dvouocasého lva objímajícího Fridricha nebo Fridricha jako lva stojícího na měsíci a obklopeného šesti lvy. Na jedné z nejzvláštějších ilustrací vyhotovených ke Kotterovým proroctvím sedí pokojně sám Kotter ve stínu stromu v doprovodu dvou andělů a hledí na vítězně pózujícího lva obklopeného jasnou září. Za ním jiný lev zuřivě útočí na hada.

V průběhu svého života Komenský zjistil, že se Kotterovy vize nenaplnily, přesto jim věřil. Doufal snad v návrat nového „zimního krále“? To už se asi nedozvíme.

8. kapitola

Co nám ukradli Švédové

Za dob udatných Vikingů či také Normanů – mužů ze severu – se před jejich skandinávskými loďstvy třásla celá Evropa. Ovládli pobřeží Baltského moře a opanovali britské ostrovy, proti proudu velkých řek pronikali do Ruska a založili zde první státy, napadali Konstantinopol a Malou Asii, odkud se dostali až do Íránu. Pirátským výpravám neunikla francouzská, portugalská a španělská pobřeží, Itálie ani severní Afrika. Kolonizovali Island, Grónsko a kolem roku 1000 také severní Ameriku, kterou objevili pět set let před Kolumbem.

Značné bojové kvality normanských (vikinských) kmenů se staly překážkou sjednocení Skandinávie pod jednou vládou, které by mohlo mít pro zbytek Evropy závažné důsledky, přesto však v určitých obdobích žily Dánsko, Švédsko a Norsko v proměnlivých uniích. Vedoucí postavení v nich si nárokovalo Dánsko, roku 1611 se však ujal vlády nad Švédskem mimořádně nadaný a energický král Gustav II. Adolf, pevně rozhodnutý získat své zemi postavení severské velmoci, ovládající Baltské moře.

Prvním krokem k tomuto cíli se stalo přebudování švédské armády ve vysoce profesionální nástroj, schopný

porážet početnější, avšak ne právě ukázněná evropská vojska, rekrutující se většinou z málo spolehlivých žoldnéřů. Postavil armádu na národní základy – zákonem stanovená odvodní povinnost do ní každoročně přiváděla nové brance, podrobené kvalitnímu výcviku. Ti pak byli zařazeni do stálých jednotek, v nichž se nováčci mohli dále zdokonalovat pod dohledem veteránů.

Jako první zavedl ve své armádě jednotné uniformy a hodnostní označení, což mělo značný vliv na upevnění morálky, a rovněž se postaral o nejkvalitnější zbraně. Nová konstrukce muškety odlehčila základní zbraň na polovinu, pro rychlejší střelbu zavedl pevné nábojnice s pečlivě odměřenou dávkou prachu. Zprofesionalizoval dělostřelectvo, k němuž se do té doby najímali civilisté – kováři a zbrojíři – dal vyrábět lehčí děla standardních ráží a zavedl koncepci jejich soustředěné palby, ovládající bojiště. Rychlejší kadence, větší přesnost a střelba drtivými salvami umožnily vznik menších, pohyblivějších a snadněji ovladatelných jednotek; dosavadní pěší formace („španělské čtverce“) nahradil Gustavův liniový systém, který se s menšími obměnami udržel až do 1. světové války.

Mnoha dalšími inovacemi (mušketyři po salvě nabíjeli na místě a vpřed postoupily řady s nabitými zbraněmi, čímž se na soupeře valila clona nepřetržité palby, vojsko dostalo dalekohledy a pohybovalo se v odborně zmapovaném terénu) přetvořil švédskou armádu

v nejdokonalejší válečný nástroj své doby, jenž zapůsobil na bojištích třicetileté války jako zjevení.

Švédové se do ní zapojili roku 1630 po porážce Dánska a protestantských armád na severu Německa. Habsburský císař Ferdinand II. tehdy jmenoval svého nejúspěšnějšího generála Albrechta z Valdštejna admirálem Baltského a Severního moře a pověřil ho úkolem vybudovat válečnou flotilu, schopnou porazit námořní síly protestantských států. Tak závažné porušení evropské rovnováhy sil se nelíbilo jedné ani druhé straně katolicko-protestantského konfliktu. Říšští kurfiřti císaře donutili Valdštejna propustit, teprve po splnění této podmínky byli ochotni zvolit jeho syna Ferdinanda III. římským králem a příštím císařem. Největší strateg evropské politiky, proslulý francouzský kardinál Richelieu, se zase zavázal, že bude Švédsku po šest let vyplácet milion livrů ročně, bude-li v Německu udržovat proti císaři vojsko o 36 000 mužích.

S protestantskými spojenci představovala moderní švédská armáda pro císaře smrtelnou hrozbu, stále si však nedokázal představit, že by mohla porazit mohutné vojsko, které mu vybudoval na bojišti jen průměrný velitel, zato však geniální válečný podnikatel Valdštejn.

Přelomovým okamžikem celé třicetileté války se stalo dobytí a vypálení města Magdeburku roku 1631, při němž přišlo o život 25 000 obyvatel (více, než v největší bitvě na obou stranách). Masakr, uskutečněný špatně zásobovanou císařskou armádou, znamenal

psychologický obrat, po němž většina protestantských knížat, dosud se snažících udržet stranou konfliktu, vstoupila do války po boku Švédska. Král Gustav se stal „božím válečníkem“, který měl potrestat původce tohoto zločinu, svá vojska mu dali k dispozici například braniborský a saský kurfiřt.

S touto posilou a nejlepší armádou své doby se zdál švédský postup nezadržitelný. V dubnu 1631 dobyli Švédové Frankfurt, odrazili dva velké útoky císařské armády a v září ji spolu se spojenci téměř rozdrtili v bitvě u Breitenfeldu. Císař přišel skoro o polovinu vojska a kompletní dělostřelecký park, spojenci pak rychle dobyli celé severozápadní Německo. Na konci roku už jejich armáda čítala 80 000 mužů; problémy se zásobováním vyřešila jednoduše tím, že saské vojsko vyrazilo přezimovat do Čech a obsadilo a vydrancovalo Prahu.

V dubnu 1632 porazila švédská armáda císařská a katolická vojska u Rainu – mezi padlými byl i vrchní velitel generál Tilly – a Švédové opět ukořistili většinu děl. Dva dny po bitvě pak obsadili Mnichov a ovládli skoro celé Bavorsko. V téměř bezvýchodné situaci povolal císař opět Albrechta z Valdštejna a vybavil ho rozsáhlými pravomocemi, které z něj udělaly prakticky říšského místokrále. Sašové před jeho rychle vybudovaným vojskem vyklidili Čechy, na rozloučenou však nezapomněli opět vyrabovat Prahu.

Švédové spoléhali na poměrně malou, vysoce pohyblivou a údernou armádu, avšak Valdštejnova

koncepte byla právě opačná. Budoval mohutné síly, pokud možno dobře zásobované vším, co potřebovaly, které by soupeře rozdrtily pouhou přesilou. Jakmile svůj sbor spojil s armádou Maxmiliána Bavorského, dosáhl nad Švédy trojnásobné převahy; obě strany proto jen opatrně manévrovaly a čekaly na taktickou chybu protivníka. Desetitisícová vojska do podzimu vyjedla Bavorsko a zamířila na sever do Saska.

Obě armády se začaly připravovat na zimu, početnější Valdštejnovo vojsko muselo vysílat větší množství oddílů jako doprovod zásobovacích kolon, k ochraně týlu a vymáhání proviantu. V listopadu se tak síly protivníků téměř vyrovnaly a švédský král okamžitě zaútočil.

Bitva u Lützeny se stala nejkrvavějším střetnutím celé války, padlo v ní přes 22 000 mužů. Ve chvíli, kdy se osud císařských ocitl na vážkách, dal Valdštejn zapálit celé město, dýmová clona měla přesně střelejícím švédským dělostřelcům znemožnit míření. Ve zmatku, který následoval, padl i Gustav Adolf, když se pokoušel znovu sešikovat vojsko. V čele svých jezdců byl smrtelně zraněn také významný císařský generál Pappenheim, jehož pluk dodnes žije v příslovích.

Obě strany si po bitvě připisovaly vítězství – císařské vojsko sice utrpělo větší ztráty, ale smrti švédského krále se dalo lépe využít propagandisticky – faktem však je, že oslabený Valdštejn odtáhl na přezimování do Čech. Císařské vojsko, složené převážně ze žoldnéřů, si tam

počínalo naprosto stejně jako loňské zimy nepřítel; loupeže, rabování a znásilňování se staly jen úvodem hladomoru po rozkradení všech zásob.

Po smrti „božího válečníka“ Gustava Adolfa se stala královnou jeho šestiletá dcera Kristina, za níž vládl jako regent švédský kancléř hrabě Axel Oxenstierna. Ten se rozhodl pokračovat ve válce a stal se vůdcem tzv. heilbronského spolku hornoněmeckých protestantských knížat. Spolek získal další podporu z Francie (za podmínky, že bez Richelieuova souhlasu neuzavřou jeho účastníci mír).

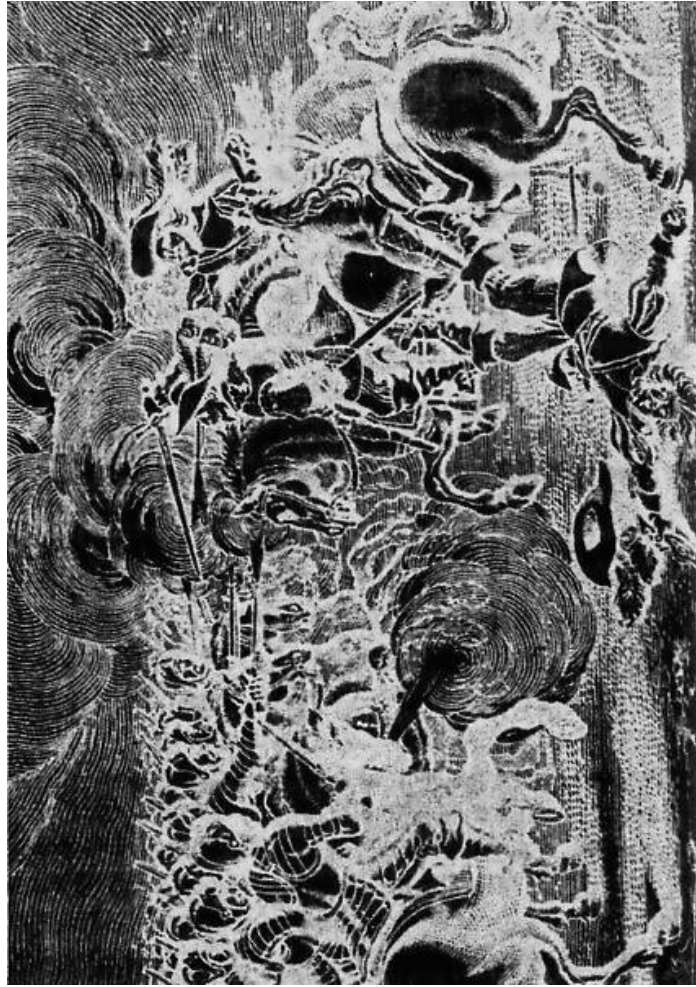
Svého hlavního válečného cíle – udržet nadvládu nad Baltským mořem, považovaným za „švédské jezero“ – už Švédové dosáhli, přesto se jim z válečného pole ještě nechtělo. V této fázi války se zaměřili na zisk co nejbohatší kořisti; neměli v plánu nic menšího, než dobytí Vídně. V tom jim měl pomoci císařský generalissimus Valdštejn, stále rozhněvaný na císaře pro své sesazení. Čeští protestanti, bojující ve švédském vojsku, mu za tuto zradu nabídli nejvyšší možnou odměnu: po porážce císaře se měl stát českým králem.

Jednání trvala od ledna do října 1633, po celou tuto dobu zůstávalo Valdštejnovo vojsko nečinně v táboře. Po mnoha císařových urgencích konečně porazilo švédský sbor ve Slezsku, vedený českým emigrantem hrabětem Thurnem, nejzapálenějším vůdcem stavovského povstání z roku 1618. Valdštejn Thurna a další odbojné emigranty zajal, naprosto nečekaně je však vzápětí propustil (celým

národem oplakávaní čeští pánové, popravení v červnu 1621 na Staroměstském náměstí v Praze, byli ve srovnání s nimi pouze „malé ryby“).

Neschopnost definitivně se rozhodnout pro jednu nebo druhou stranu stála Valdštejna o čtyři měsíce později život, jeho nečinnost však oběma stranám konfliktu umožnila trochu nabrat dech a reorganizovat síly. Přestávky využilo lépe císařské vojsko, k němuž mezitím dorazily španělské posily. Podařilo se mu dobýt Řezno a Donauwörth a v září 1634 oblehlo město Nördlingen. To bylo pro protestantskou koalici natolik důležité, že se Švédové bez ohledu na habsburskou převahu rozhodli okamžitě zaútočit.

Na císařské straně stála přesila, na švédské mnohem větší zkušenost, přesto však celou bitvu rozhodly dvě nečekané náhody, jaké někdy dovedou změnit chod dějin. Ve chvíli, kdy švédští veteráni na jednom křídle zdolali císařské zákopy a zmocnili se děl, vybuchlo právě dobyté skladiště prachu, a v nastalém zmatku se rychleji vzpamatovali žoldnéři na císařské straně. Na druhém křídle se Švédové chystali vypálit první salvu, dobře vycvičená španělská pěchota poklekla a střely jí neškodně proletěly nad hlavami. Španělská salva pak zasáhla nabíjející vojsko v nejzranitelnějším okamžiku, a císařská a španělská přesila dílo zkázy dokonala. Protestantské vojsko v bitvě ztratilo 12 000 mužů a švédská převaha na bojišti se od této chvíle stala už jen minulostí.

Smrt švédského krále Gustava Adolfa v bitvě U Lützen

Ve chvíli, kdy kancléř Oxenstierna uvažoval o uzavření příměří, mu Francie poslala na výpomoc 12 000 vojáků a půl milionu zlatých livrů na pokračování ve válce. Ještě víc však na něj zapůsobil příklad Saska: za uzavření míru mu císař Ferdinand II. velkomyslně odstoupil české korunní země Horní a Dolní Lužici, které se už do svazku českého státu nikdy nevrátily. Jestliže císař tak ochotně rozdával „z cizího“, čím by zaplatil za mír se silnějším Švédskem?

Švédové si už svou územní daň vybrali, mělo se jí stát Západní Pomořansko se Štětínem a některé dánské a německé ostrovy, které by jim zaručily kontrolu nad jižními břehy Baltského moře. Ale i ve státech zbědovaných dlouhou válkou se stále ještě dala získat nějaká kořist, armáda se přesouvala z jednoho místa na druhé podle toho, kde mohla sehnat potravu, a rabovala dosud nedotčená města. Častým cílem těchto loupežných výprav se staly české země, vypleněné Švédy roku 1634, 1639, 1642 a 1645.

Toho roku Švédové porazili poslední větší císařské vojsko u Jankova na Benešovsku a znovu se pokusili táhnout na Vídeň. Rakouské mocnářství tehdy zachránila jen rozhodná obrana Brna, na níž celé tažení ztroskotalo. Až do uzavření míru o tři roky později se pak Švédové pohybovali po Českém království (některé pevnosti na Moravě udrželi až do roku 1650). Jejich někdejší kázeň

vzala už dávno za své – třebaže měli nařízeno, aby se k obyvatelstvu chovali jako osvoboditelé, při pátrání po ukrytých cennostech a zásobách zcela běžně mučili, lámali lidi v kolech, probíjeli jim nohy a ruce hřebíky, znásilňovali a poté své oběti zabíjeli a při odchodu vesnice i města zapalovali. Jejich specialitou se stalo podávání „švédského nápoje“: vyhlédnutého nešťastníka povalili na zem a spoutali, lili mu do hrdla trychtýři močůvku a šlapali po něm, „*aby se do něj té dobroty vešlo víc*“. Lvím podílem se zasloužili o to, že se počet obyvatel království snížil v průběhu třicetileté války o třetinu.

Stejně jako druhá světová, i tato válka začala a skončila v Praze, kde švédská vojska obsadila v červenci 1648 Hradčany a Malou Stranu a pokusila se dobýt i zbytek města, bráněný pouze špatně vyzbrojenými obyvateli. Rozhodný nápor nejlepší evropské armády je mohl snadno smést, u vědomí, že válka už brzy skončí, však měli Švédové jiné, mnohem „důležitější“ starosti.

Silné oddíly se rozjely po okolí, aby ještě na poslední chvíli pobraly, co se dalo. Tak byl vyrabován Tábor, Český Krumlov, Děčín a další města. V Praze a na dalších místech Švédové zajali nejvyšší královské úředníky, arcibiskupa, přední šlechtice i zámožnější měšťany, za jejichž propuštění požadovali obrovské výkupné. O řádění zásobovacích oddílů a band zběhů na venkově se dochovalo jen málo zpráv z jednoduchého

důvodu: Švédové všechny svědky svých nájezdů nemilosrdně pobili a usedlosti vypálili.

Studenti a měšťané báji Staré Město pražské proti Švédům v roce 1648. ilustrace Karla Svobody z časopisu Světozor, ročník 1877.

Kořist z dobytých čtvrtí Prahy překonávala všechny představy: generál Königsmark se dal slyšet, že zde ukořistil víc, než švédská armáda za celou válku. Dal odvézt rukopisy a mnoho dalších cenností ze strahovského a břevnovského kláštera; především ale vše, co ještě zbylo ze slavných hradčanských sbírek císaře Rudolfa II. – vzácné obrazy, sochy, koberce a gobelíny, cenné zbraně, předměty ze zlata, slonoviny a perletě, drahokamy i jedinečné kuriozity. České korunovační klenoty, uložené ve svatovítské katedrále, se zachovaly jenom proto, že je dal císař Ferdinand III. roku 1646 prozíravě převézt do Vídně.

Pražská kořist byla tak velká, že Švédové na její přepravu neměli dost vozů: většinu jí převezli na vorech po Vltavě a Labi do Hamburku a odtud loděmi do Stockholmu. Královna Kristina pak mnoho nenahraditelných kulturních pokladů velkomyslně rozdala panovnickým rodinám po celé Evropě, nebo je jednoduše rozprodala.

Hořkost našich předků nad rozkradením vzácných památek musela být značná; tak silná, že ji po mnoha generacích pocítujeme dodnes – často vyplouvá na povrch například při mezistátních hokejových zápasech. Kdykoli naše národní reprezentace porazí mužstvo Švédska, vždy se ozvou hlasy, vydávající vítězství za malou odvetu za tehdejší švédské řádění v Praze.

Třebaže jedním z oficiálních švédských válečných cílů byla obnova náboženské svobody v českém

království, při jednání o míru roku 1648 protestantské státy na všechny své sliby zapomněly, obětovaly je vyhlídce na ukončení devastující války a udržení vlastních územních zisků. Nikoli poprvé a nikoli naposledy se tak naše země staly jakýmsi výkupným za mír.

Získem nových území Švédsko upevnilo kontrolu nad Baltem a Francie se proboujvala dále k Rýnu, Nizozemí a Švýcarsko získaly samostatnost, říšská knížectví svobodu v náboženských otázkách a amnestii na činy, spáchané během války. Habsburská říše si udržela velmocenské postavení a napříště se nikdo nesměl vměšovat do jejích „vnitřních záležitostí“. Jediným poraženým tak zůstal český stát. Stal se „na věčné časy“ součástí habsburské monarchie, v níž bylo zakázáno vyznávat protestantské náboženství. Není snad ani nutné zdůrazňovat, že se náboženství často stalo jen záminkou pro to, oč šlo především: konfiskovanými majetky „českých zrádců“ měli být odměněni císařovi nejvěrnější, a okamžitá kořist měla naplnit prázdnou státní pokladnu. Pod záminkou trestu za odboj pak musely české země až do rozpadu monarchie o 270 let později odvádět Vídni nejvyšší daně a prakticky financovat chod celé říše.

Avšak ani Švédsko se ze svého velmocenského postavení netěšilo příliš dlouho. První známky úpadku se začaly objevovat brzy po smrti skvělého válečníka Gustava Adolfa. Regent šestileté královny Kristiny kancléř Oxenstierna byl sice vynikajícím organizátorem,

zato jeho vojenské nadání nebylo příliš valné. Jak tomu ovšem v historii často bývá, hořel touhou proslavit se především jako vojevůdce, a nejlepší evropská armáda kráčela pod jeho velením od jedné porážky ke druhé.

Umírající král ho pověřil úkolem připravit Kristinu na vládu, vychovával ji proto jako chlapce. Výuka začínala v šest hodin ráno a končila v šest večer. Kristina se učila šermovat a jezdit na koni, střílet a velet menším jednotkám. Učila se matematiku, zeměpis, historii a jazyky, pro něž měla zvláštní nadání: ve svých osmnácti jich prý už ovládala jedenáct včetně hebrejštiny. Silně ji uchvátila francouzská kultura, vzdělávala se proto především z francouzských knih. Od svých čtrnácti let se podílela na rozhodování státní rady, v osmnácti začala skutečně vládnout a roku 1650 (jako čtyřiaadvacetiletá) se dala korunovat.

Královna Kristina bývá považována za jednu z nevjzdělanějších žen své doby. Podporovala umělce a vědce – pozvala do Stockholmu např. filozofy Reného Descarta a Huga Grotia, pověřila Jana Amose Komenského reorganizací švédského školství, povolala ke svému dvoru mnoho významných umělců – pro své zájmy a schopnosti získala brzy přezdívku Sibyla Severu nebo také Desátá múza (je však možné, že se v tomto případě jednalo o narážku na její lesbickou orientaci, neboť za desátou múzu byla považována i řecká básnířka Sapphó z ostrova Lesbu).

Jisté je, že královna své okolí ráda provokovala. Cestovala v přestrojení za muže, odmítala se vdát, pohrdala zvyklostmi i zákony. Její zájmy ji stále více odváděly od vládnutí, okouzlení francouzskou kulturou vedlo k tajné konverzi ke katolickému náboženství, na niž ji připravovali dva italsí jezuité. To však nebylo slučitelné s vládou v zemi, jejímž státním náboženstvím se stalo luteránství. Měla spory s nejvyšší šlechtou, čelila výtkám, že svými zálibami neúměrně zatěžuje státní pokladnu, a kancléř Oxenstierna neustále naléhal, aby uzavřela dohodnutý sňatek se svým falckým bratrancem Karlem Gustavem.

Toto vše vedlo k tomu, že se královna Kristina roku 1654 vzdala vlády v Karlův prospěch a odjela ze země. Vzápětí svým krajanům připravila ještě větší šok: po příjezdu do Bruselu se veřejně přihlásila ke katolictví. Po abdikaci procestovala celou Evropu a nakonec se usadila v římském paláci Farnese, aby se mohla nerušeně věnovat dalšímu studiu věd a umění.

S Kristininým jménem bylo spojeno několik velkých skandálů (král Ludvík XIV. ji kvůli nim dokonce vykázal z Paříže), bohaté dary z „pražské“ kořisti a podpora umělců jí však všude otevíraly dveře. Nevídanou výsadou např. byla pozvání na večere k papežskému dvoru. Když pak roku 1689 v Římě jako třiašedesátiletá zemřela, byla pochována v bazilice sv. Petra ve Vatikánu – této pocty se dostalo jen papežům a hrstce lidí, kteří se zasloužili o katolickou církev. V jejím případě však šlo o výsměch

protestantům, kteří roku 1618 rozpoutali celoevropskou náboženskou válku, v níž se Kristinin otec, „lev Severu“, tolik proslavil.

9. kapitola

Záhadní svobodní zednáři

Tajných společností existuje celá řada, k těm nejznámějším patří řád svobodných zednářů, který působí i v současnosti. Traduje se o něm, že řídí běh tohoto světa a že od dob Velké francouzské revoluce stojí za většinou světových převratů.

Na mýty a legendy narazíme už při hledání kořenů této tajné společnosti. Někteří badatelé spojují zednáře se staroegyptskými a starořeckými mystériemi. Jiní s templáři, valdenskými nebo katary. Legendy tradované v samotném zednářském bratrstvu jdou až k Noemově arše, ba k Adamovi a stvoření světa. Serióznější hledači pravdy spojují zednáře se středověkými kameníky.

S postupným přechodem románské architektury v gotickou začínají vznikat i první stavitelské cechy, zvané hutě. Stejně jako jiná řemesla, měli i kameníci své patrony.

Za Diokleciánova panování byli Claudius, Nicostratus, Symphorianus, Castorius horliví křesťané a dobří mistři kameníci; vždy, když měli tesat červený mramor pro císaře, poznamenali kámen znamením kříže a dílo se jim šťastně dařilo. Pracovali s nimi i pohanští kameníci, kteří jejich práci nestačili, zvláště jeden

jménem Simplicius. Od Symphoriana se dozvěděl, že kameníci mají úspěch díky znamení kříže, a tak se nechal vzdělat v křesťanské víře a nakonec pokřtít biskupem Cyrilem. Stal se z něj horlivý křesťan. Za nějaký čas byli křesťané pochytáni a mrskáni biči s uzly. Protože nechtěli zapřít Krista, zabednili je do olověných truhel a vrhli do vod, a tak si vysloužili mučednický věnec.

Jiná legenda vypravuje o čtyřech kamenících (Severus, Severianus, Carpophorus a Victorinus), kteří odmítli vyrobít sochu pohanského boha Aeskulapa. Když je za to sřali, objevily se nad jejich hlavami zlaté korunky. Mnohem později funkci patrona kamenického cechu přejal sv. Tomáš, který údajně postavil chrám pro indického krále Gondorfa.

Zlatým věkem kamenického cechu se bezesporu stala gotika. Podle všeho vzniká ve Francii v polovině 12. století. Díky důslednému používání lomeného oblouku, křížové klenby a nového systému opěrných pilířů se mění půdorysy staveb i stavební postupy. Gotika je sama o sobě sakrálním stavebním slohem, již šíří francouzští cisterciáci a při jejich kláštorech a chrámech vznikají první stavební hutě. Jde o cisterciáky, z jejichž středu se díky reformě sv. Bernarda zrodilo legendami opředené bratrstvo templářských rytířů. Francouzský spisovatel Louis Charpentier spojuje templáře přímo s rozvojem či vznikem gotiky. Právě oni prý „dovezli“ tento nový magický styl ze zaslíbené země. Kromě klášterů se gotický styl začíná šířit i v nově vznikajících městech. V

nich se objevují první světští stavitelé, kteří podnikají tak razantně, až církevní architekti přenechávají tento obor v jejich rukou.

V době gotiky dochází ke vzniku odborných řemeslnických sdružení nazývaných cechy. Ty měly svou hierarchii, práva a povinnosti. Nejstarší podobou takového řemeslnického bratrstva jsou stavební hutě sdružující kameníky. O rozvoji jejich řemesla svědčí počet 250 členů cechu, kteří v Praze pracovali v letech 1436 – 1526.

Hutě měly také svá pravidla, podobná těm cechovním. Nejvýznamnějším v huti byl stavitel chrámu (*magister operis*), který všechny řídil. Technickými zástupci na stavbě byli tzv. parléři. Dále v huti pracovali mistři, tovaryši a učedníci. K huti přináleželi také kreslíři, kteří vyhotovovali nárysy jednotlivých částí díla i celku. Tovaryšské mzdy se platily podle smlouvy a od kusu. Pro kontrolu byl každý kus označen tovaryšovým znamením. K dennímu platu se počítalo i jídlo. Do stravy patřila snídaně, svačina a oběd. Pokud práce probíhaly v postním období, kameníci jenom obědvali.

Stavební řády vymezovaly i pracovní dobu. Tovaryši museli přicházet do díla před východem slunce a z díla odcházet hodinu před slunce západem. Což se za dlouhých dnů rovnalo až sedmnácti hodinám. Když se však dny krátily, zkracovala se i pracovní doba. Mistr mohl z práce odejít, kdy chtěl. V letním čase (od sv. Řehoře do sv. Václava) činila denní mzda hutního mistra

5 grošů míšeňských, parléř měl půl páta groše, tovaryš čtyři a zedník tři. V zimním období se mzda snižovala o jeden groš.

V hutí panovala přísná služební hierarchie. A tovaryši (o uřednících ani nemluvě, ti mohli pouze vykonávat pomocné práce) museli mistry žádat o svolení v nejrůznějších záležitostech.

Přijetí cizího mistra a tovaryše bylo u kameníků mnohem přísnější, než v jiných ceších. Když se tovaryš doučil, zavázal se zachovávat tajemství svého umění, seznal znamení, jehož původ a konstrukci vycházející z elementární geometrie musel při vstupu do cizí hutí vyložit podle klíče známého v hutích, který však byl před nezasvěcenými tajen. Schůze hutí se nazývaly kapituly a měli do nich přístup nejen mistři, ale i tovaryši. Spory mezi členy hutě rozsuzoval *magister operis*, a i když nebyl tolerován nesouhlas s jeho rozhodnutím, mohl být v krajním případě povolán přímý králův zástupce – *magister fabricae*. V Praze tuto funkci zastával arcibiskup. Jen jeho slovo platilo více než slovo mistra dílny. Za nejstarší kamenickou huť bývá v Čechách považována hradčanská, která měla výsadní postavení i mezi hutěmi, které později vznikaly v dalších českých městech. Ve sporech jednotlivých hutí měla hradčanská vždy rozhodující slovo. Jak už jsme naznačili, v uřednících a tovaryších vychovávaly hutě svůj dorost.

Uředníci byli vyučováni v geometrii a rýsování. Každému přidělili zvláštní značku, vrýsovanou do

obrazce, který vznikl opakováním jednoduché značky huti, tzv. kořene, nebo který vznikl rozvinutím kořene do přímek s jeho základními rovnoběžkami. Při povýšení na tovaryše byla tato značka učňům rozvinuta. Mistři ji poté mohli používat jako svůj erb. Tovaryši měli hodně cestovat, a tak získávat zkušenosti. Dokonce měli své vlastní oblečení a hole. Když přišel tovaryš na své pouti k cizí huti, musel třikrát zaklepat a správně zodpovědět tři otázky. Pak se mu sice otevřela brána huti, ale ani po této zkoušce nebyl přijat. Musel se prokázat svou značkou a na připraveném kameni složit zkoušku z geometrie. Prokazovali, že umějí rýsovat, což dokázali tak, že vyrýsovali kořen, který buď rozšířili, nebo „zpotencovali“, tj. vyrýsovali ho několikrát přes sebe a do takto připraveného podkladu vytesali svou značku a vyložili, jak k ní přišli. Pokud obstáli i v této zkoušce, byli vpuštěni do huti, která jim poskytla práci i ochranu.

Hutě si svá tajemství chránily a nechtěly pracovat s nevyučenými. Stavitel Jan Olomoucký měl vážný spor se vzbouřenými tovaryši, protože neměl výuční průkaz. Až po písemných dobrozdáních vynikajících mistrů se s ním tovaryši smířili. Stejně problémy měl i stavitel krále Vladislava II. Jagellonského Matěj Rejsek z Prostějova. Nebyl vyučeným bratrem z kamenické huti a neznal kamenické značky. Ač měl za sebou mnoho vynikajících prací, ve stavbě na kutnohorském chrámu sv. Barbory mohl pokračovat až poté, co jeho při s „regulárními“ kameníky urovnala královská komora.

Počátky moderního svobodného zednářství můžeme datovat velice přesně. Roku 1717, 24. června, tedy na den sv. Jana Křtitele (což je duchovní patron zednářů) se spojily čtyři londýnské lóže v jednu velelóži a zvolily svého prvního velmistra – Anthonyho Sayera. Právě Sayer měl podle romanopisce Josefa Svátka založit s pomocí hraběte Šporka první lóži na našem území. Ovšem tento údaj je historiky zpochybňován a nemáme pro něj žádné věrohodné doklady. Za několik let po prvním veřejném vystoupení v roce 1717 nacházíme lóže po celé Anglii a později po celé Evropě.

Řekli jsme si, že moderní svobodné zednářství vzniklo v roce 1717 spojením čtyř lóží v jednu velkolóži. To ale znamená, že nějaká organizační struktura musela existovat již před tímto datem. A také existovala. Svobodní zednáři totiž navazují na tradici tzv. kamenických bratrstev; odtud i název zednáři či po staročesku zedníci.

Středověká kamenická bratrstva organizovaná do stavebních hutí vytvořila nejkrásnější architektonické skvosty Evropy. Předávala si stavební postupy a návody, které byly před nečleny hutě (nezasvěcenými) přísně tajeny. Hierarchii, symboliku i specifické metody vzdělávání kamenických hutí převzali i moderní svobodní zednáři. Když se přestávají budovat velké církevní stavby, ztrácí hutě svou důležitost a končí období tzv. operativního zednářství, jež mělo své těžiště

v manuální práci a vytvářelo hmotné hodnoty v podobě staveb.

Operativní zednářství postupně přecházelo do zednářství spekulativního (spekulativní rozuměj jako filozofické či duchovní). Do původně stavebních společenství začali vstupovat i příslušníci jiných povolání, čímž se bratrstva začala přeměňovat na filozoficko-humanistická sdružení.

Jak již bylo řečeno, zednáři přebrali základní strukturu a symboliku od středověkých cechovních bratrstev.

Členem řádu svobodných zednářů se člověk může stát, když je osloven představeným nějaké lóže anebo jsou mu zednářské ideály natolik blízké, až sám vejde s lóží do kontaktu. Ve většině západoevropských zemí mají zednáři stálá sídla, kde je možné se informovat. Zednáře je možné kontaktovat dokonce i prostřednictvím internetu. Zájemce o členství bývá nazýván hledající: člověk, který hledá světlo poznání. Když dotyčný projde určitým zkušebním obdobím, kdy je zkoumán jeho charakter i pohnutky ke vstupu, je podroben přijímacímu rituálu. S přijetím musí souhlasit většina členů lóže. Pokud je hledající přijat, stává se učněm, což je první zednářský stupeň. Po určité lhůtě se z učedníka stává tovaryš a později mistr.

Hlavní zednářskou ideou je zdokonalování lidských kvalit. Zednářskou terminologií řečeno jde o práci na hrubém kameni a výstavba duchovního chrámu lidství,

neboli vytvoření společnosti fungující na spravedlivých principech.

Každému ze zednářských stupňů odpovídá i stisk ruky, hmat a slovo. Podle těchto tří tajných znaků se poznávají zednáři na celém světě a zároveň tak rozpoznají stupeň, v němž se dotyčný nachází. Zednáři se mezi sebou nazývají bratry. Při setkáních jsou zednáři oblečeni do zástěr a na ruku mají navlečeny bílé rukavice (značící čisté úmysly). K dalším symbolům patří vodováha, kružítko a kladivo – tedy opět kamenické nástroje.

Pokud zednář uzná za vhodné, může své členství v řádu prohlásit na veřejnosti, nikdy však nesmí prozradit jméno jiného svobodného zednáře. V západních zemích se dnes již tak ostražitě nepostupuje a zednáři vystupují mnohem otevřeněji než v Čechách, což je dáno jinými společenskými podmínkami a historickým vývojem. Tradičně se jedná o výhradně mužskou záležitost, ale jsou směry otevřené i ženám.

Zednáři jsou tolerantní, ale jsou témata, o nichž nesmí na svých setkáních hovořit: náboženství, politika a obchod. Přesto jsou obviňováni z tajných piklů, rejdů a zákulisní politiky. Věc se má se tak: Svobodné zednářství je ze zásady apolitickou organizací sledující ryze humanitární cíle. Nikdo však nikomu nezakazuje mít nějakou politickou orientaci. Stejně je to i s náboženským vyznáním. Členem řádu se může stát člověk jakéhokoli náboženského vyznání. Musí ale uznávat existenci

nejvyššího tvůrčího principu, který bývá zpravidla označován jako Velký Architekt. Zednáři mají svá tajemství, ale ta nespočívají v touze po majetku a světovládě.

Zednářské symboly nalezneme i na americké jednodolarové bankovce

Svobodnými zednáři se stala celá řada výjimečných osobností, politiků, umělců, spisovatelů apod., což jsou lidé veřejně číní. Pokud se laik dostane k podobnému soupisu, jistě nabude přesvědčení, že se jedná o rozsáhlou organizaci zasahující do všech struktur společnosti.

Také české svobodné zednářství má svou historii (skutečnou i legendární). Ta legendární souvisí s pražskou stavební hutí. Dochovaly se dokumenty, že ve 14. a 15. století v Praze fungovalo tajné bratrstvo Obruče a kladiva, jehož členem se prý stal i sám král Václav IV. Pak by byl tento panovník prvním doloženým nekameníkem, který se stal členem kamenického bratrstva. Po objevení těchto dokumentů (došlo k tomu v 19. století), se v Čechách působící zednáři přihlásili k odkazu svých středověkých předchůdců, mezi něž zahrnuli i Petra Parléře a další stavitele. Bratrstvo (Obruče a kladiva stálo i za podivuhodnou osmibokou kaplí Božího těla, kterou v roce 1403 nechal postavit Václav IV. na někdejším Dobyčím trhu (dnes Karlovo náměstí). Kaple přežila staletí, ale ne dekrety Josefa II., a tak se s ní dnes setkáme jen v dílech tuzemských klasiků.

Další legendární postavou českého zednářství je hrabě František Antonín Špork, který podle spisovatele Josefa Svátka přivedl zednáře do Čech. I když jde o pouhý dohad, za zmínku stojí Šporkovy vydavatelské aktivity, které byly trnem v oku jeho sousedím jezuitům i dalším údům církve katolické.

Největší rozkvět zažívalo svobodné zednářství v období první republiky, tedy v letech 1918 –1938. S myšlenkami zednářství souhlasil i první československý prezident T. G. Masaryk, který však zednářem nebyl, byť se to traduje. Svobodným zednářem se však stal jeho syn Jan Masaryk, stejně jako druhý čs. prezident Edvard Beneš. Mezi prvorepublikovými zednáři najdeme malíře Alfonse Muchu, básníka a senátora Viktora Dyka, spisovatele Karla Čapka, historika a diplomata Kamila Kroftu, vynálezce Františka Křížíka, sochaře Františka Bílka a mnohé další.

S příchodem nacismu bylo stejně jako mnoho jiných organizací zakázáno i svobodné zednářství a mnozí zednáři skončili v koncentračním táboře (např. dr. T. Sylaba) nebo byli popraveni. Zednáři patřili za protektorátu k nejvíce perzekuovaným skupinám.

Situace se o mnoho nezlepšila ani po druhé světové válce. I když v roce 1947 dochází k obnovení činnosti zednářských lóží, po únoru 1948 začínají problémy. Komunistický režim sice oficiálně zednáře nezakázal, ale trval na tom, že na každé lóžové práci bude přítomen agent Státní bezpečnosti. Aby zednáři nebyli takto

přinucení ke kolaboraci, rozhodli se svoji činnost tzv. uspat. Jméni a veškerý majetek zkonfiskoval režim. Zednářská otázka zazněla i při procesu s Rudolfem Slánským a tzv. protistátním spikleneckým centrem v listopadu 1952. Těžiště českých zednářů se tak přesunulo do exilu, kde z iniciativy emigrantů vznikají lóže. Z původních několika stovek svobodných zednářů se pádu komunismu dočkalo pouhých dvacet osm.

V dubnu 1990 vznikla v Čechách první obnovená lóže pod záštitou Velkého Orientu Francie. 17. listopadu 1990 byla na shromáždění v Martinickém paláci v Praze slavnostně otevřena další obnovená lóže. Ta získala uznání Spojené lóže anglické a měla podporu francouzského Velkého Orientu.

V souvislosti s pádem režimu byl rozšiřován materiál, v němž stálo, že za sametovou revolucí stáli zednáři v čele s Václavem Havlem. Toto tvrzení je značně spekulativní (byť Havlův otec byl zednář) a navíc trochu legrační, představíme-li si dvacet osm starých pánů, kteří bojují proti lidovým milicím a „piklí“. Ze stejného soudku pochází i legenda, podle níž byly důkazem Havlovy příslušnosti ke svobodným zednářům příliš krátké kalhoty, jež si oblékl na svou inauguraci.

Svobodní zednáři už dávno nejsou tajuplnou organizací, o níž panují nejrůznější legendy. Mají svoje internetové stránky, vycházejí o nich knihy a dokonce bylo nahráno i CD se skladbami hudebníků – svobodných zednářů – mimochodem první v české i světové historii.

V současné době působí v České republice přibližně dvacet zednářských lóží, které mají zhruba sedm set členů. Jak kdysi v rozhovoru pro Mladý svět prohlásil anonymní velmistr, jde jim o „dosažení humanity, tolerance a demokracie“.

10. kapitola

„Jsem vnučka Petra Velikého!“

Náš příběh započal v říjnu 1772 v Paříži. Francouzská metropole na Seinou bývala zvyklá na ledasjaké hosty, ale tenhle se očividně vymykal běžnému průměru. Byla to totiž mimořádně krásná a zřejmě i velice vznešená mladá dáma. Nechala si říkat poněkud exotickým jménem Aly Emetej, princezna z Vladimíru, a tvrdila o sobě, že je čerkeská kněžna. Francouzská šlechta neměla patrně o Čerkesech ani ponětí a netušila, že jsou jedním z kavkazských národů. Nicméně půvabná Aly Emetej se se svým doprovodem ubytovala v jednom z nejpřepychovějších paláců na ostrově Svatého Ludvíka a to byl pro místní honoraci dostatečný důvod, aby vzbudila její zvědavost. Navíc exotická východní kněžna se společnosti nijak nevyhýbala. Naopak už krátce po příjezdu do Paříže pořádala v pronajatém paláci bankety, na nichž v doprovodu svého údajného příbuzného barona Embse a svého správce barona Schenka vítala četné nóbl hosty. Přitom se zdaleka nejednalo jen o šlechtice, nýbrž i o neurozené leč zámožné měšťany. Nechyběli mezi nimi třeba obchodník ze čtvrti Saint-Denis Poncet či bankéř Mackay, kteří na delikátní prosby barona Embse neváhali spanilé mladičké kněžně vypomoci penězi. Nespatřovali

v tom žádné riziko. Vždyť se rozeslo, že tato půvabná Čerkeska má brzy dědit po svém prý pohádkově bohatém strýci z Persie.

Čím údajná Aly Emetej všechny tak okouzila? Polský hrabě Waliszewski, žijící v Paříži, ji popsal těmito slovy: *Je mladá, krásná a především vlídná; vlasy má popelavé... a měňavé oči, přecházející z modré do černé; ty oči dodávají její fyziognomii nezvyklý charakter a zasněný vzhled... Má vynikající chování, zdá se, že se jí dostalo pečlivé výchovy...*“

Další písemné svědectví o této pozoruhodné ženě nám zanechal ruský kníže Golicyn: *„Pokud můžeme soudit, je vnímavá, vznětlivá a velmi inteligentní; má spoustu vědomostí, dokonale mluví německy a francouzsky se správnou výslovností; tvrdí, že při cestách v cizině v sobě rozpoznala značný talent ke studiu jazyků. V krátké době se prý naučila anglicky a italsky a při svém pobytu v Persii zvládla arabštinu a perštinu.“*

V pařížském paláci čerkeské kněžny se nápadně často objevoval polský hrabě Oginski. Ale zdaleka nebyl jediným mužem, který se začal orientální krásce dvořit. Hrabě de Rochefort – Valcourt rovnou Aly Emetej vyznal lásku a zdálo se, že i jí se tento mladý šarmantní šlechtic zamlouvá.

Do této idyly nečekaně zasáhla zpráva o zatčení kněžnina údajného příbuzného barona Embse. Vyšlo najevo, že se vůbec nejedná o šlechtice, nýbrž o vlámského podvodníka, který nezaplátil jakési směnky.

Aly Emetej však dokázala svým šarmem a výmluvností zapůsobit na city královského soudce a Embs byl propuštěn na kauci. Ještě téhož dne opustili oba ještě se správcem Schenkem Paříž a uprchli do Německa.

Zamilovaný hrabě de Rochefort – Valcourt však odmítl vzít na vědomí, že jeho vyvolená je možná jen obyčejná prohnaná dobrodružka, pustil se za ní a brzy ji vypátral ve Frankfurtu nad Mohanem. Tady ji neprozřetelně představil knížeti von Limburg – Stirum, vládci jednoho z četných malých státeků, na něž bylo tehdy rozkouskováno celé Německo. Kníže rovněž podlehl půvabům krásné Čerkesky a bez ohledu na city svého přítele de Rocheforta ji rovnou nabídl ruku. Kněžna se však zpočátku zdráhala a vymlouvala na strašné tajemství, které je prý s ní spojeno. Teprve když von Limburg nedal jinak, vyhověla jeho naléhání a vypověděla mu svůj údajně pravdivý příběh.

Přiznala se, že se nejmenuje Aly Emetej, jméno si prý vymyslela, a není čerkeská kněžna. Ve skutečnosti prý je dcerou ruské carevny Alžběty I. a tím pádem vnučkou slavného cara Petra Velikého. Jejím otcem byl obyčejný kozák Alexej Razumovskij, z něhož Alžběta I. učinila svého favorita, postupně ho povýšila na komořího, divizního generála, rytíře řádu sv. Ondřeje a polního maršála. V roce 1749 se za něj dokonce tajně provdala, později ho však nahradila novým favoritem Ivanem Šuvalovem. Ačkoliv oficiálně byla Alžběta I. považována za bezdětnou, ze vztahu s Razumovským měla dvě děti,

chlapce a holčičku. Po narození prý tyto děti obdržely tituly prince a princezny Tarakanových.

Po carevčině smrti však byla její dcera nejdříve zavřena do kláštera a později poslána na Sibiř. Ani Alžbětin synovec Petr III., ani jeho manželka Kateřina II. nestáli o eventuální konkurentku. Princezně Tarakanové se ale podařilo z vyhnanství uprchnout, dostala se na perský panovnický dvůr a odtud pak konečně do Evropy, kde shání podporu, aby se mohla ucházet o ruský trůn.

Kníže von Limburg o slovech své vyvolené nepochyboval a přísahal, že učiní vše, aby ji pomohl na ruský trůn. Jenže tu byli ještě další ochotní zájemci, kteří chtěli princezně Tarakanové pomoci k carské koruně. Byli to polští šlechtici v exilu, kteří s nelibostí sledovali, jak se jejich země dostává do závislosti na Rusku. Carevna Kateřina II. dokonce Polákům vnutila za krále svého bývalého milence Stanislava Augusta Poniatowského, jenž se stal jen slabou povolnou loutkou v jejích rukou. Když v roce 1768 vypukla rusko-turecká válka, část polské šlechty toho využila a povstala proti ruskému protektorátu. Kateřina II. však s pomocí rakouské císařovny Marie Terezie a pruského krále Fridricha Velikého povstalce porazila a všechny tri země si pak za odměnu v srpnu 1772 „ukously“ pořádný kus Polska.

Část bojovně naladěné polské šlechty byla nucena odejít do exilu, kde se připravovala na další ozbrojený boj. Jedním z těchto emigrantských spiklenců byl i mladý

hrabě Domanski, který si na krásné ženy potrpěl a brzy se objevil v blízkosti údajné princezny Tarakanové. Na rozdíl od knížete von Limburg ho vábila nejen její nevšední krása, ale i možnost, že by se mohla ucházet o ruský trůn a odstranit tak Poláky nenáviděnou carevnu Kateřinu II. Vždyť je-li vskutku dcerou Alžběty I., má na něj mnohem legálnější nárok než nynější panovnice. Ostatně už v minulosti několikrát právě Poláci vnutili Rusům nového cara. Stačí si vzpomenout na oba Lžidimitrije, vydávané za zemřelé, nebo snad zavražděného syna cara Ivana Hrozného Dimitrije. Připomeňme si jejich osud a vraťme se na chvíli ještě hlouběji do minulosti.

Někdy počátkem roku 1604 se v Polsku objevil asi sedmadvacetiletý zběhlý pravoslavný mnich Grigorij Otrepjev. Vstoupil do služeb knížete Wisniowieckého a odhalil mu „velké tajemství“. Prý ve skutečnosti není bývalým mnichem Otrepjevem, ale synem cara Ivana IV. Dimitrijem, kterému se podařilo uniknout vrahům a skrýt se v pravoslavném klášteře. Knížete mnichova historka zaujala a odvezl údajného careviče ke královskému dvoru do Krakova. Samozvaný „Dimitrij“ byl přijat papežským nunciem Rangonim i samotným polským králem Zikmundem III. Vasou. Slíbil jim, že bude poslušným synem papežského stolce, to znamená, že tedy přejde od pravoslaví ke katolické víře, ale žádal za to pomoc při získání carského trůnu.

Král sice uvěřil příběhu tohoto Lžidimitrije, ale otevřeně ho podpořit nechtěl, protože by to znamenalo válku s Ruskem. Nicméně rozhodl, že nebude bránit žádnému Polákovi, který by chtěl s Otrepjevem táhnout na Moskvu. Takový Polák se skutečně našel ve velmoži Jerzym Mniszkovi, jenž se doslova topil v dlužích a domníval se, že když Lžidimitrij uspěje a stane se carem, mohlo by ho to zbavit finančních starostí. Pohotově zasnoubil údajného careviče se svou dcerou Marinou a ten velkomyslně přislíbil, že mu po nástupu na ruský trůn vyplatí milión zlatých a navíc mu věnuje knížectví Smolenské a Severské a města Novgorod a Pskov. Mniszek pak najal asi 1600 žoldnéřů, s nimiž se Lžidimitrij v srpnu 1604 vypravil na východ.

Úspěch tohoto mladého podvodníka byl nečekaný. Ruské venkovské obyvatelstvo ho vítalo jako skutečného careviče a na Dněpru se k němu přidali kozáci. Pro obyčejné Rusy byl totiž car téměř bohem a jako takový byl nezranitelný. Což se samozřejmě týkalo i jeho synů. Historka o tom, že se synovi Ivana IV. podařilo uniknout vrahům a nyní se vrací, aby se ujal trůnu, jim zněla velmi pravděpodobně. Podobný vztah zaujali ke Lžidimitriji bojaři, pro které byl tehdy panující car Boris Godunov pouhým povýšencem bez rodokmenu, kdežto nyní přicházel skutečný Rurikovec, oprávněný následník trůnu. Dokonce na stranu Otrepjeva přešel i kníže Basmanov, který byl v čele carského vojska poslán, aby útočníky zastavil.

V kritické chvíli, v dubnu 1605, car Boris Godunov zemřel. Na trůn sice usedl jeho šestnáctiletý syn Fjodor II., ale toho po několika týdnech bojaři uvěznil a pak dali uškrtit. Lžidimitrijovi už nic nebránilo, aby všemi pozdravován slavnostně vstoupil do Moskvy.

Bojaři dokonce přivedli z kláštera vdovu po Ivanovi Hrozném Marfu, která v Otrepjevovi údajně poznala svého mrtvého syna, a tak mohl být nový car Dimitrij 21. července 1605 ve Spasském chrámu v Kremlu slavnostně korunován.

Jenže pak začal tento podvodník a samozvanec vršit jednu chybu za druhou. Především se neobklopil moskevskými bojary, kteří asi tušili, o koho ve skutečnosti jde, ale Poláky, jež začal dosazovat do státních funkcí. Zejména pak proti sobě popudil veřejné mínění, když se 8. května 1606 s velkou pompou oženil s Marinou Mnizzkovou, kterou Moskvané nenazvali jinak než „ta kacírská děvka“. Krátce po velkolepé svatbě došla bojarům trpělivost a vedeni Vasilijem Šujským vtrhli s vojáky do Kremlu. Lžidimitrij se pokusil zachránit skokem z okna paláce, ale při dopadu se zranil a byl rozvášněným davem spolu s ukrajinskými střelci, kteří ho chránili, na místě ubit. Jeho tělo bylo pak vystaveno na vyvýšeném tzv. Lobném místě na Rudém náměstí, odkud bývaly vyhlašovány carské příkazy, aby všichni poznali, že tento podvodník je skutečně mrtev. Když druhého dne po jeho smrti postihl Moskvu uprostřed května nenadálý mráz, uvěřili všichni, že je to pomsta zabitého cara.

Bojaři proto dali jeho tělo spálit a prach vystřelili z děla směrem na Polsko, odkud Lžidimitrij přišel.

Iniciátor svržení Lžidimitrije, dlužno dodat i jeden z těch, kteří mu původně na trůn pomáhali, bojar Vasilij Šujskij se nechal hned 1. června 1606 korunovat jako nový car. Brzy však Polsko vycítilo příležitost, vsadilo na pověrčivost Rusů a na Moskvu vyrazil s deseti tisíci polských žoldnéřů další samozvanec Lžidimitrij II. Znovu se téměř do písmene opakoval stejný scénář jako v případě Lžidimitrije I. Další podvodník hlásal, že je synem cara Ivana IV. Dimitrijem, kterému se podvkrát podařilo zázračně uniknout smrti. Nicméně ruské obyvatelstvo ho už nevívalo s takovou důvěrou jako v případě prvního samozvaného uchazeče o carský trůn. Moskva mu tentokrát neotevřela brány a vojsko Lžidimitrije II. se po vítězné bitvě u Bolchova zastavilo a utábořilo ve vsi Tušino na dohled kremelských věží. Právě proto ho začali jeho protivníci nazývat „tušinským zlodějem“. Nakonec přišel o podporu Poláků a zabila ho jeho vlastní tatarská stráž.

Princezna Tarakanová, bez ohledu na to, zda se jednalo o pouhou podvodnici či skutečnou dceru Alžběty I., tyto dávné reminiscence na oba Lžidimitrije oživila. Když se vůdce polského exilu kníže Karol Radziwill dozvěděl o nové milence hraběte Domanského, okamžitě jí napsal nadšený dopis, v níž ji už oslovoval jako budoucí carevnu: „*Na počínání Vaší Výsosti pohlížím*“

jako na zázrak způsobený Prozřetelností, která bdí nad naší nešťastnou vlastí a sesílá jí tak velkou hrdinku.“

Shodou okolností tehdy zachvátilo celé Povolží a oblast Uralu povstání kozáka Jemeljana Pugačova. Tento vůdce mužiků se vydával za cara Petra III., zavražděného manžela Kateřiny II. „Podařilo se mi uniknout smrti,“ tvrdil nevolníkům. „Lide Rusi, následuj mne a ztrestej bezbožnou choť, která usilovala o mé bezživotí!“ Ale sotva se generálu Suvorovi podařilo zradou Pugačova zajmout a povstání utopit v krvi, vynořil se pro změnu v balkánské Černé Hoře řecký lékař Stefano, který o sobě rovněž prohlašoval, že je ruským carem Petrem III. Ať už se tedy v případě princezny Tarakanové jednalo o mazanou podvodnici či skutečnou dceru Alžběty I., bylo zřejmé, že v atmosféře náchylné uvěřit samozvancům má jistou šanci opravdu získat ruský trůn nebo alespoň zpochybnit vládu tehdejší carevny Kateřiny II.

Kníže Radziwill kul železo, dokud bylo žhavé. Nelenil, pozval Tarakanovou do Benátek a vyzval ji, aby odtud vyplula v jeho doprovodu do turecké metropole Konstantinopole. Zde pak měla se sultánovou pomocí vyhlásit svoje nároky na carskou korunu. V té době totiž bylo Turecko s Ruskem ve válce a Poláci s ním najisto počítali jako se spojencem. Navíc jedna Radziwillova přítelkyně se v dopise Tarakanové dokonce zaručovala podporou francouzského krále Ludvíka XV.

Zamilovaný kníže von Limburg ani nepostřehl, že mu jeho princezna mezitím zahýbá s hrabětem Domanskim a

kuje pikle s polskými šlechtici. Byl proto poněkud šokován, když se dozvěděl, že ho opouští a míří do Benátek. Nicméně uznal její politické zájmy a ze samé lásky jí daroval spoustu peněz na cestu. Navíc jí písemně přiznal právo nosit titul kněžny von Limburg – Stirum pro případ, kdyby zemřel dříve než ona. Což znamenalo, že tím automaticky získávala nárok i na jeho malé knížectví. Však asi sami, milí čtenáři, víte, že láska někdy dokáže pravé divy.

V polovině května 1774 dorazila princezna Tarakanová do Benátek. Tentokrát si kvůli utajení dávala říkat hraběnka von Pineberg. To podle jednoho panství, které bylo součástí limburského knížectví, v němž panoval její nápadník. V kouzelném městě na laguně uvítal půvabnou princeznu kníže Radziwill, hluboce se před ní jako před budoucí ruskou carevnou uklonil a na gondole ji dovezl na francouzské vyslanectví, kde si s požehnáním Ludvíka XV. zřídili exiloví Poláci svůj hlavní stan. Že se právě tady ubytovala i Tarakanová, svědčilo o tom, že Francie nepřímo uznala její nároky na ruský trůn.

Princezna se ve vyslancově paláci okamžitě cítila jako doma a denně v přítomnosti knížete Radziwilla a hraběte Domanského přijímala desítky hostů. Často byl u ní vítán ředitel jisté benátské banky Martinelli a to ze zcela prozaických důvodů. Polští šlechtici opustili svoji vlast jen s nejnútnejším majetkem a neměli prostředky na vydržování narůstajícího dvora budoucí ruské carevny.

Proto je měl podpořit právě Martinelli. Jenže ten k tomu byl ochoten jen několik týdnů. Pak princezna v doprovodu Poláků raději odplula k druhému břehu Jadranu do starobylé Ragusy, kterou my známe spíše pod jejím srbochorvatským názvem Dubrovnik. Tady se pak nastěhovala do venkovského sídla zdejšího francouzského konzula.

Ale i zde žila poměrně rušným životem a denně se u ní scházeli jak polští šlechtici, tak také místní honorace. Tarakanová s nimi debatovala nejen o svých nárocích na ruský trůn, ale rovněž o evropské politice, o potřebě evropské diplomatické rovnováhy a nutnosti velkých reforem ve své zemi. Navíc si dokázala získat srdce Poláků, když prohlásila, že usedne-li na carský trůn, „*vynasnaží se napravit křivdy a zločiny spáchané na Polsku* „.

Nedalo se jí upřít, že měla velmi široký rozhled, dobré znalosti ruských poměrů a vyjadřovala se na svůj věk, údajně jí bylo teprve dvaadvacet let, velmi obratně. Pokud snad někdo měl nějaké pochybnosti o jejím původu, sama je rozptýlila, když knížeti Radziwillovi ukázala závěť svého údajného dědečka Petra Velikého a také poslední vůli Alžběty I. Někdejší carevna o ní psala jako o své dědičce, která měla usednout pod záštitou Karla Ulricha Holštýnského, pozdějšího Petra III., na ruský trůn. Tyto dokumenty zcela nepochybně svědčily o oprávněnosti nároků princezny Tarakanové. Zda však byly pravé, nebo se jednalo o pouhé padělky, takové

otázky Radziwilla příliš netrápily. Za důležitý pokládal fakt, že vůbec existovaly, a s ním také spojoval svoje politické záměry.

Pak však došlo v konzulově vile k nepříjemnému incidentu. Žárlivý hrabě Domanski totiž jedné noci postřelil jistého zřejmě příliš dotěrného mladíka. Vypukl z toho skandál a Tarakanová rázem ztratila v Raguse veškeré sympatie. Navíc o ní po jednom rozhovoru zapochyboval i kníže Radziwill. Bavit se s princeznou o Pugačovově povstání a zeptal se jí, zda tento muž skutečně může být carem Petrem III. Tarakanová to rozhodně popřela a tajemně naznačila, že ví, kdo je ve skutečnosti vůdcem nevolnické vzpoury. Když na ní Radziwill naléhal, odpověděla: *Je to můj bratr. Jmenuje se princ Tarakanov.*“

To už bylo i na jinak důvěřivého Radziwilla příliš. Když pak Rusové uzavřeli s Turky mír a exiloví Poláci tak ztratili eventuálního spojence, přestali se o Tarakanovou zajímat vůbec. Princezna osaměla a zbyl jí jen zamilovaný Domanski a nezbytný houf věřitelů, kteří ji všude doprovázeli v naději, že jednou zbohatne a své dluhy uhradí.

Zdálo se, že Tarakanové se její sen o ruském trůnu definitivně zhroutil. Důvtipná krasavice si však věděla rady. Dozvěděla se, že vody Středozemního moře právě brázdí ruská flotila, které velí admirál Alexej Orlov, starší bratr milence Kateřiny II. Grigorije Orlova a jeden ze strůjců svržení Petra III. Podle toho, co se v italských

šlechtických kruzích povídalo, prý Alexej Orlov upadl v očích náladové carevny v nemilost. Princezna se toho rozhodla využít a napsala mu obšírný dopis, v němž mu vyjevila, že je vnučkou Petra Velikého a skutečnou dědičkou ruského trůnu. Dále zdůraznila, že oprávněnost jejích nároků uznává i francouzský král a turecký sultán a nabídla admirálovi, že ho učiní svým prvním ministrem, pokud přejde na její stranu.

Když se nedočkala odpovědi, opustila v doprovodu hraběte Domaského Ragusu – Dubrovnik a 30. října 1744 připlula do Neapole. Tady se jí kupodivu ujal britský vyslanec sir William Hamilton, známý především jako sběratel antických starožitností. Snad proto, že si vždycky potrpěl na krásné ženy a nedokázal jim nic odepřít, poskytl přístřeší i Tarakanová a jejímu doprovodu. Z Neapole se pak princezna vydala do Říma, kde se jí dokonce začal dvořit jeden kardinál. Vypadalo to, že oprávněnost jejich nároků na ruský trůn uzná i papež. Zkrátka Tarakanová si svým půvabem a výmluvností vždycky dokázala muže omotat kolem prstu.

Mezitím se však začala o ni zajímat také sama carevna Kateřina II. Admirál Alexej Orlov jí totiž poslal dopis, který dostal od Tarakanové. Panovnice vši Rusi si ho s velkým podivením přečetla, rozhořčila se a rozhodla se svou konkurentku zničit. Brzy nato dostal admirál Orlov následující carevnin příkaz: *„Přečetla jsem si dopis, který vám poslala ta podvodnice... Dejte nám vědět, kde se zdržuje v současnosti. Přilákejte ji někam,*

odkud ji budete moci snadno odvést na loď a pod přísnou stráž přivést sem. Je-li dosud v Raguse, pověřuji Vás vysláním jedné nebo několika lodí s předložením požadavku na vydání osoby, jež sis takovou opovázlivostí přisvojuje jméno, na které nemá nejmenší nárok; v případě neposlušnosti (chci říci v případě, že vydání řečené osoby bude odmítnuto) Vás vybavuji pravomocí vyslovit hrozby; bude-li nutno sáhnout k trestu, smíte město bombardovat; bude-li však možné zmocnit se jí bez rozruchu, spokojím se s tím...“

Jak je vidět, Kateřina II. byla ochotna kvůli likvidaci své konkurentky dokonce riskovat válečný konflikt. Jak je vidět, ruská politika se vždycky vyznačovala značnou razancí bez ohledu na případné možné následky.

Admirál Orlov obdržel carevnin příkaz v době, kdy kotvil v italském Livornu. Tarakanová mezitím opustila Řím a odjela do Pisy. Tady jí dostihla Orlovova prosba o audienci. Princezna nepojala žádné podezření, naopak si myslela, že se admirál na základě jejího dopisu chopil příležitosti. Vskutku, Alexej Orlov se k ní od prvního okamžiku choval jako ke skutečné panovnici. Hluboce se jí poklonil, jednal s ní nadmíru uctivě a den co den jí v Pise navštěvoval, zdvořile přitakáváje jejím nárokům a plánům. Co víc, stejně jako mnozí jiní muži podlehl jejímu kouzlu a zamiloval se do ní. Hrabě Domanski byl, zdá se, zapomenut a Tarakanová měla nyní oči jen pro jediného ctitele, šaramantního a dvorného admirála Orlova.

Zvlášť, když dokonce přísahal na to, že ji s pomocí své válečné flotily osobně dosadí na ruský trůn a celý svůj život jí chce věrně stát po boku.

Po několikátýdenním dvoření se admirál na oko osmělil a zeptal se Tarakanová, zda by se ona, vnučka Petra Velikého a dědička panovnického rodu Romanovců, mohla provdat za obyčejného carského důstojníka Orlova. Kráska nedokázala odolat pokušení a vše souhlasila. A dokonce přijala admirálovu nabídku, aby se jejich svatba konala na jeho vlajkové lodi, tedy na „ruské zemi“. Při veškeré své prohnanosti neprohlédla rafinovanou léčku a důvěřivě naletěla. Však to znáte, někdy se i ten největší chytrák spálí.

V určený den vstoupila princezna Tarakanová v nádherných zlatem a perlami zdobených svatebních šatech a s doprovodem sluhů na ruský koráb. Místo rozdychtěného admirála však na ni čekali námořníci, kteří se jí chopili a přes její nářky ji surově odvěkli do podpalubí. Alexej Orlov okamžitě velel vytáhnout kotvy a napnout plachty. Splnil příkaz carevny a zmocnil se „té podvodnice“.

V Livornu a v celém Toskánsku vyvolalo odvěčení proslulé Tarakanové pobouření a protesty. Ale protože zde vládli Habsburkové a Marie Terezie byla spojenkyní Kateřiny II., brzy zase celý rozruch utichl. Tarakanová se během plavby několikrát pokusila skočit do moře, ale vždy jí v tom včas zabránili. Sotvaže 12. května 1775 zakotvila admirálská loď v Kronštatu, byla v železech i

se svými sluhy odvezena do Petrohradu do vězení v Petropavlovské pevnosti, označované také jako „ruská Bastila“. Carevna ji od samého počátku považovala za významného vězně a vyšetřováním jejího případu pověřila dokonce svého vicekancléře Alexandra Golicyna.

Ten byl také první, kdo Trakanovou v její vězeňské kobce navštívil. Jak sám později napsal, našel ji „ve stavu nejvyššího rozhořčení, protože si nedokázala představit, že by ji mohli uvěznit na takovém místě. Dala najevo své překvapení a otázala se mne, proč se s ní zachází tak krutě. Neprodleně jsem jí vyložil důvody jejího oprávněného věznění a nabádal jsem ji, aby řekla celou pravdu a jmenovala své spoluviníky. Nařídil jsem, aby jí otázky kladli ve francouzském jazyce, protože jsem nepředpokládal, že by uměla rusky.“ Vicekancléře také překvapil špatný zdravotní stav Tarakanové a poznamenal, že „má suchý kašel, ale také často zvrací a chrlí krev“.

Při výslechu údajná princezna uvedla, že se jmenuje Alžběta a že si nepamatuje na své rodiče a ani nezná místo svého narození. Vychována prý byla v severoněmeckém Kielu u jisté paní Pérettové. Když jí bylo devět let, odvezli jí do Ruska až na perské hranice, kde ji údajně z rozkazu cara Petra III. drželi v jedné malé vesnici. Asi po roce se jí s jednou služkou podařilo uprchnout a dostat se do Bagdádu. Zde náhodou potkali bohatého Peršana jménem Hamet, který se ztracené dívky

ujal. Později se seznámila s perským princem Galim a odjela s ním do Isfahánu, kde o ni všichni pečovali jako o významnou osobu. Právě od prince Galiho se dívka dozvěděla, že je dcerou zesnulé ruské carevny Alžběty a jejího milence Alexeje Razumovského. Když pak v Persii vypukly nepokoje a princ Gali musel uprchnout, vzal ji s sebou. Přes Rusko se tajně dostali do Evropy, šest týdnů pobývali v Královci, pak nějakou dobu žili v Berlíně a konečně se dostali do Londýna. Odtud se pak sama Tarakanová, vydávající se za čerkeskou kněžnu, vydala s najatým doprovodem do Paříže.

Už na první pohled její údajný životní příběh silně připomínal barvitý dobrodružný román. Nicméně francouzský historik Charles de Larivière, který se tímto případem později zabýval, nevyklučuje, že Tarakanová skutečně mohla být dcerou carevny Alžběty I. a Razumovského a její vypravování mohlo mít reálný podklad. Sama vězenkyně se v kobce Petropavlovské pevnosti jistě pod tlakem okolností vyjadřovala mnohem opatrněji. Opakovaně prohlašovala, že sama nikdy netvrdila, že je vnučkou Petra Velikého, nýbrž že teprve perský princ Gali jí odhalil její totožnost. Rovněž silně zlehčovala svoje spojení s exilovou polskou šlechtou, která byla tehdy považována za úhlavního nepřítele Ruska.

Vicekancléř Golicyn své hlášení carevně uzavřel těmito slovy: „*Vězenkyně doufá v carevninu shovívavost; prohlašuje, že vždy cítila náklonnost vůči Rusku a že se*

za všech okolností snažila odvrátit zlé úmysly vůči této zemi – což jí vyneslo roztržku s Radziwillem. Jak tvrdí, právě proto, že tak ohnivě hájila Rusko před Radziwillem, byl důsledkem jejich rozchod.“

Zoufalá Tarakanová se z vězení dokonce dvakrát obrátila dopisem přímo na Kateřinu II. a žádala ji o osobní setkání. Rovněž tak napsala dva dopisy vicekancléři Golicynovi. Vždycky se přitom podepsala jako „Alžběta“. Jenže tím pouze vyvolala další záchvat carevnina rozhořčení a hněvu. „Kníže,“ napsala Kateřina II. svému vicekancléři, „dejte vzkázat té ženské, že jestli má snahu ulehčit svému osudu, ať přestane s tou komedií, kterou hraje pořád dál, když vám napsala ty dopisy a ještě se podepsala jako Alžběta. Naříd'te, ať jí vyřídí, že nikdo ani na chvíli nepochybuje, že je obyčejná dobrodružka a že ji radíte, aby hezky rychle přiznala, kdo jí ten nápad nakukal, kde se ve skutečnosti narodila a odkdy ty své rejdy provozuje. Zajed'te za ní a vážně jí domluvte, ať s tou svou komedií skoncuje. Je to zlodějská potvora. Opopážílivost listu, který mi adresovala, přesahuje všechny meze, takže začínám věřit, že nemá všech pět pohromadě.“

V Petrohradě se zatím šířily nejrůznější pověsti o skutečném původu Tarakanové. Britský vyslanec u carského dvora dokonce tvrdil, že je dcerou pražského hostinského, což ona sama rezolutně popřela. V Čechách prý, podle vlastního doznání, nikdy nebyla. Podle dalších pověstí měla být Polkou nebo dcerou norimberského

pekaře. Jaká však byla skutečná pravda, to už se nikdo nikdy nedozvěděl.

Tarakanová trpěla vysokými horečkami a stále silnějším kašlem doprovázeným chrlením krve. 3. prosince 1775 se dala zaopatřit katolickým knězem a následující den vydechla naposled. Kníže Golicyn uvedl, že „*ta, která si přisvojila slovný titul a původ, patřící Jejímu Veličenstvu, zemřela 4. prosince, aniž cokoliv přiznala a kohokoliv označila, což svědčí o tom, že to byla zatvrzelá hříšnice.*“ Někteří historici jsou přesvědčeni, že naopak tvrzení o těžké nemoci údajně teprve třiaadvacetileté Tarakanové si carští dvořané prostě vymysleli. Ve skutečnosti prý byla na carevnin příkaz zavražděna.

Pohřbena byla na hřbitově v Petropavlovské pevnosti i s dítětem, které se jí ve vězení narodilo. Zda se toto dítě narodilo mrtvé, či zemřelo brzy po narození, nebo mu dokonce někdo „pomohl na onen svět“, zůstane už navždy tajemstvím. Stejně tak se můžeme jen dohadovat, zda jeho otcem byl admirál Orlov, nebo hrabě Domanski.

Údajná princezna Tarakanová zůstala jednou z nejpozoruhodnějších záhad 18. století. A my můžeme pouze spekulovat, zda skutečně mohla být zákonitou dědičkou ruského trůnu. Mnohé v jejím chování svědčí pro to, že byla jen obyčejnou, byť mimořádně chytrou podvodnicí. Nicméně nevybírává reakce ruské carevny Kateřiny II., která ji chtěla odstranit stůj co stůj, se zdá naznačovat pravý opak.

11. kapitola

Aféra s náhrdelníkem

Aféra s brilantovým náhrdelníkem propukla roku 1785 a způsobila, že se jméno Marie Antoinetty, dcery císařovny Marie Terezie a manželky francouzského krále Ludvíka XVI., ocitlo v blátě. Svým způsobem tento skandál připravil i půdu revoluci, jež vypukla o čtyři roky později.

Hlavní role v tomto dramatu patřila mimořádně schopné podvodnici Jeanne de Valois, hraběnce de La Motte. Stefan Zweig napsal, že se narodila venkovskému šlechtici Jacquesu de Saint-Rémy, pijanovi, profesionálnímu pytláku a tyranovi všech okolních sedláků. Nezmínil se však o tom, že Jeannin otec byl přímým potomkem Henriho de Saint-Rémy, levobočka krále Jindřicha II., a měl tudíž v žilách jisté procento krve vymřelé královské dynastie Valois. Původu dělal pramalou čest, Jeannu i její dva sourozence zplodil s jakousi služkou a nikterak se o ně nestaral. Děti běhaly špinavé a bosé po polích, kradly, za kus chleba pásly krávy a toulaly se.

Jeanně bylo kolem osmi let, když ji u cesty za burgundskou vsí našla markýza de Boulainvillier, žena pařížského soudce. Urozená a soucitná dáma cestovala ze

Štrasburku do Saverna, otrhaných dětí u cesty viděla dost a dost, toto ji však zaujalo podivně formulovanou žádostí. „Darujte almužnu vnučce francouzských králů“, oslovila Jeanne s nacvičeným trikem paní markýzu a ta, dojatá tragickým osudem, umístila na své náklady děvče do slušného penzionátu.

Jeanne se vyučila švadlenou a ve věku, kdy se začala žensky zaoblovat, byla umístěna do kláštera pro šlechtické dívky. Dlouho v něm nevydržela, jednoho dne přelezla zeď a utekla. To prý už vyrostla v hezskou blondýnku s modrýma očima a pěkným poprsím. V Barsur-Aube se do ní zahleděl důstojník od žandarmů Nicolas de La Motte, který ji vzal roku 1780 k oltáři a měsíc poté se stal otcem dvojčat. Byl to nejspíš čestný muž, klidný a povolný, avšak Jeannina nepokojná krev, její touha po bohatství i pramalé morální zábrany jej svedly na scestí.

Mladá žena se nejprve vydala za svou ochránkyní, markýzou de Boulainvillier, a našla ji na zámku Saverne ve společnosti galantního církevního knížete Louise de Rohan. Zde se nechala velmi světským kardinálem svést, což nemá pro další události podstatný význam; jisté ale je, že přes Rohana vedla cesta k zaplacení dluhů domácnosti La Mottových i k hodnosti kapitána dragounů pro Jeannina chotě. V nové hodnosti začal pan de La Motte sám sebe titulovat hrabětem a Jeanne, která jej napodobila, k tomu připojila nadmíru zvučný i nápadný predikát de Valois. Poté se La Mottovi

odstěhovali do Paříže a projali si dům, který byl spíše palácem. Chtěli si vynahradit předchozí skrovnou existenci a snili o bohatství ještě větším. Pokoušeli se oslnit společnost, dávali hostiny na vypůjčeném stříbře, přičemž zabředávali do dluhů. Věřitelé, zaslepení nejprve titulem hraběnky z Valois, pak pohádkami o „restitucích“ od královny a nakonec zneklidnění, že po splátkách není vidu ani slechu, začali naléhat. Jeanne de La Motte nezbylo než začít hledat štěstí na výsluní, v tomto případě na královském dvoře ve Versailles. Nejspíš doufala, že si vyprosí přízeň královny Marie Antoinetty, získat audienci ale nebylo jednoduché; na protekci či rentu čekaly nepřehledné řady prosebníků...

Paní de La Motte to nevyvedlo z míry, rozjela se do Versailles, s cítem pro režii zamířila do nejhustšího shluku dvořanů a tam upadla do předstíraného bezvědomí. Pan de La Motte začal zdánlivě bezhlavě pobíhat kolem, vykřikovat hlasitě manželčino jméno a volal o pomoc tak dlouho, až dosáhl zvýšení stávající renty!

Na dluhy to zdaleka nestačilo, hraběnka omdlela tedy zanedlouho znovu, tentokrát v předpokojích hraběnky d'Artois, manželky králova bratra. Ani to na uspokojení věřitelů nebylo dost. Třetí mdloba zastihla paní de La Motte v Zrcadlové galerii versailleského zámku, v přelidněném sále si však královna ničeho nevšimla a celá komedie nebyla k ničemu.

Omdlévat do nekonečna se nedalo a vidina vězení pro dlužníky také nebyla lákavá, proto paní de La Motte de Valois rozehrála velkou hru *va banque*. Musela najít zlatou slíпку, pořádně bohatého člověka, na jehož důvěřivosti by se dalo vydělat jmění. Nikoliv náhodou si vzpomněla na Jeho Eminenci, kardinála de Rohan. Vyjela k němu ne už jako nedávno vyzdvižená chudinka, ale jako dáma ode dvora, která se těší přízni, ba i přátelství Jeho Veličenstva.

Kníže Louis de Rohan, kardinál, královský almužník a člen Francouzské akademie, přijal rozkošně pikantní hraběnku a s radostí i pýchou ji představil svému novému příteli, učiteli i mistru, božskému a tajemnému Alessandrovi de Cagliostro, po němž pařížská společnost doslova šílela.

Cagliostro-Balsamo byl v Rohanových službách už pár let, dovedně hrál na strunu jeho ješitnosti i víry v nadpřirozeno; vyvolával mu duchy velkých kardinálů-ministrů, Richelieua, Mazarina, Fleuryho, a ti knížete ujišťovali, že jej čeká místo po jejich boku! Pan de Rohan přemýšlel o způsobu, kterým by se do předpovídaných výšin vynesl, a samozřejmě jej napadlo to, k čemu měl jeho naturel nejbližší. O králi Ludvíku XVI. se vědělo, že má mnohem raději lov či zámečnické a kovářské práce než intimní chvíle s Marií Antoinettou, o královně zase, že miluje hru na pastýřské idylky. Doba navíc byla prosycená rafinovanou erotikou, tak dobře zachycenou na Fragonardových plátnech či v Laclosově románu

Nebezpečné známosti. Královna, která udávala v rokokových selankách tón, upadala, ač osobně nevinná, vinou svého okolí do mnoha podezření a Jeho Eminence usoudila, že pro elegána i zběhlého milovníka jako on není nemožné stát se jejím milencem. Pak by, podobně jako Jules Mazarin, dosáhl nejvyšší moci. Obdivován milenkou i světem by vedl Francii na vrchol slávy...

V cestě ovšem stála jedna překážka, totiž to, že Marie Antoinetta pana de Rohan bytostně nesnášela! Tato dcera císařovny Marie Terezie si dobře pamatovala na skandály, které kníže jako vyslanec ve Vídni tropil. To, že se Jeho Eminence po návratu z lovu vyválela se dvěma holkami v zarostlém vídeňském příkopu, by Paříž přešla s úsměvem, v podunajské monarchii se ale takové chování netrpělo. Ani Rohanovy lechtivé anekdoty nesklízely ve vídeňských salónech takové salvy smíchu, navíc si pan vyslanec dovolil žertovat na účet mladé arcivévodkyně, příští francouzské královny! Korunu všemu nasadil poznámkou v jednom listě: *Její koketerie připravuje milenci snadnou cestu, aby uspěl...*“ napsal do Paříže.

Císařovna Marie Terezie nechala Rohana roku 1774 z postu vyslance pro nevhodné chování odvolat, on ale získal o tři roky později výnosný úřad velkého almužníka, který chtěla Marie Antoinetta dát jinému, čímž upadl do nemilosti definitivně.

Mnohé z toho Jeanne de La Motte věděla a občas před Rohanem utrousila poznámku či důvěrnou historku, pochopitelně vylhanou nebo odposlechnutou,

kteřá dokládala, jak blízkou přítelkyní Jejího Veličenstva ona je. Pan kardinál začal zvolna věřit, že paní de Valois je tou pravou osobou, která by mu mohla získat královninu přízeň. Dokonce o to paní hraběnku požádal, ta však ctnostně pravila, že se kníže musí nejprve zřít veselé společnosti a začít žít příkladným životem muže církve.

„Promluvíím o vašich bohulibých úmyslech s Jejíím Veličenstvem“, slíbila nakonec, „a vy pak královně předáte jistou sumu, neboť její osobní pokladna je prázdná“.

Tehdy vstoupil na scénu další aktér, rodinný přítel La Mottových a milenec paní domu, bývalý policista, nyní hraběčin sekretář, Marc-Antoine Rétaux de Villette. Ten hbitě vyrobil první falzum v tomto příběhu, královnin list Rohanovi.

Jsem okouzlena, že jste se odvrátil od hříchu. Nemohu vám zatím poskytnout žádanou audienci. Až to okolnosti dovolí, dám vám vědět. Buďte diskrétní,“ stálo v listě.

Kníže jásal, a když se objevil u dvora, byl by přísahal, že na něm oko Jejího Veličenstva spočinulo mnohem milostivěji. Štědře se Jeanně odměnil a začal financovat královniny dobročinné skutky, přičemž peníze pochopitelně končily v domácnosti La Mottových. Jenže za čas žádal kardinál hmatatelnější důkaz královské přízně a hraběnce nezbylo než vymyslet další akt. Svého chotě poslala pod arkády pařížského Palais-Royal, místa

plného heren a lehkých děvčat. Právě tady našel Nicolas de La Motte v červenci 1784 tu, kterou hledal. Dívku kolem šestadvaceti let, vysokou, mírně při těle, s římským obličejem, dlouhou šíjí, hezkými zuby s většími horními řezáky, blondýnku s modrýma očima a poněkud převislým dolním rtem, jedním slovem osobu, která by mohla za jistých okolností připomínat královnu Marii Antoinettu. Dívka se jmenovala Marie-Nicole Leguay-Dessigny, byla modistkou a za patnáct tisíc livrů slíbila, že sehraje roli, jejíž obsah a dosah nejspíš vůbec netušila. Dostala jméno slečny d'Oliva, módní šaty, kadeřníka, pilně se učila gesta, chůzi i slova a 11. srpna ji hraběnka, její choť i sekretář Rétaux odvezli do Versailles. Nikoliv do zámku, jen do Venušina hájku v zahradách, navíc až za tmy. Tam dostala do ruky růži, na obličej domino, tedy škrabošku, a čekala, až sem Jeanne přivede pana de Rohan.

Iluze byla dokonalá. Marie-Nicole podala Jeho Eminenci růži a pronesla pár slov, kardinál se vrhl „královně“ k nohám, ona poděšeně vykřikla a uprchla, načež Rétaux ztropil hluk. La Mottová popadla Rohana za ruku a s dramatickým výkřikem, že se sem blíží královnina švagrová, jej vedla pryč... Bylo to dokonalé, byť v závěru improvizované, neboť církevní kníže si počínal poněkud ohnivě. Vzápětí poslal hraběnciným prostřednictvím královně 150 000 livrů na chudé...

Kdyby nyní La Mottovi s penězi od kardinála zmizeli, nic by se nedělo; hra však vypadala slibně, s

jídlem rostla chuť a hraběnka doufala, že získá ještě víc. V prosinci 1784 se dozvěděla mimořádně zajímavou zprávu o velkých těžkostech královských klenotníků Boehmera a Bassengeho, kteří vytvořili z nejkrásnějších diamantů jeden z nejnákladnějších klenotů v lidské historii, brilantový náhrdelník božské krásy i astronomické ceny. Nebylo snadné najít kupce na klenot v ceně milion šest set livrů. Odmítla ho hraběnka du Barry, španělský král i král francouzský a šperk začal být neprodejný. Marii Antoinettu sice uchvátil, ona však prohlásila, že Francie, v té době válčící na moři s Anglií, potřebuje víc válečné lodě než náhrdelník.

Jestli Vaše Veličenstvo odmítne, nezbude mi než se utopit v Seině,“ vzdychal pan Boehmer, královna jej však přísně napomenula: *„Vstaňte, nemám ráda takové výkřiky, čestní lidé nemají zapotřebí prosit na kolenou. Král mi chtěl náhrdelník darovat, už jsem jej odmítla. Víc o tom nemluvte. Zkuste ho rozebrat, prodat a netopte se!“*

Nedlouho poté navštívila paní hraběnka de La Motte, v jejíž hlavě už nabýval obrys trůfalý plán, klenotnickou firmu Boehmer a Bassenge, kde si nechala slavný šperk ukázat. Vyjádřila obdiv, naznačila královninu touhu po šperku a slíbila, že se pokusí rozhodnutí Jejího Veličenstva změnit. Zoufalým klenotníkům, kteří nakoupili řadu diamantů na úvěr, připadala jako anděl spásy. Nedlouho poté dostal kardinál na své statky do Alsaska list, další Rétauxovo falzum, v

němž královna žádala kardinála o pomoc: podrobnosti prý mu v Paříži sdělí její milá přítelkyně, paní de La Motte. Jeho Eminence skočila do kočáru, hnala se cesta necesta a z Jeanniných úst vyslechla, kterák velice ráda by královna onen nádherný šperk měla. Kdyby Její Veličenstvo našlo spolehlivého přítele a ručitele, koupilo by náhrdelník na dvou až tříleté splátky...

„Vsaďme se, že královna by udělala ministrem člověka, který by dokázal zařídit, aby se ten náhrdelník stal do týdne součástí její toalety,“ dodala paní hraběnka.

Kardinál ke své škodě žádal o radu jediného muže, Balsama – Cagliostra. Ten se poradil s orákulem, které pravilo, že takové jednání je hodno prince a zpečetí královnin vděk i jeho vzestup... Po takové věštbě už mohla Mottová klenotníkům oznámit, že má kupce.

Koncem ledna 1785 podepsal kardinál kupní smlouvu na milion šest set tisíc livrů ve čtyřech splátkách na dva roky, na níž dodatečně sekretář Rétaux připsal:

„Souhlasím. Marie Antoinetta Francouzská“

Nikdy sice královnino písmo neviděl, nemohl je tedy napodobit, navíc použil formu, jíž se skutečná královna nikdy nepodepisovala, naivní Rohan však byl naprosto slepý. Dne 1. února mu klenotníci přivezli náhrdelník a on jej předal paní de La Motte, čímž byl osud bájného šperku zpečetěn. Ještě téhož dne jej trojice podvodníků rozebrala a za krátký čas se brilianty začaly prodávat v Anglii...

Trvalo půl roku, než Rohan znejistěl a začal se ptát po důkazech královnina vděku, i tehdy se dal ale ukolébat Jeanninými pohádkami, která je královnino postavení choulostivé. Pak nadešel čas první splátky a paní hraběnka kardinálovi pravila, že Její Veličenstvo nemá peníze, že prosí o pomoc. Ani Rohan takovou sumu neměl a do tří dnů, jež zbývaly, mu nikdo nechtěl půjčit, čímž se stalo, že klenotníci nic nedostali. Zaražený Boehmer vyrazil 3. srpna 1785 do Versailles, královnu nezastihl a celý zoufalý se svěřil její předčítateli paní Campanové. Ta se podivila, klenotníkovi sdělila, že Marie Antoinetta takový šperk nemá a nikdy neměla, pak ale vše pustila z hlavy a královně referovala až po pěti dnech. Ta povolala oba klenotníky k sobě, vyslechla je, udiveně zavrtěla hlavou a nařídila, ať písemně informují krále, načež se o vše přestala zajímat.

Když dostal Ludvík XVI. od klenotníků memorandum, okamžitě vytušil, že jde o kolosální podvod. Stejný názor měl i baron de Breteuil, ministr králova dvora, a strážce pečeti de Miromesnil. Ten vytušil nebezpečí skandálu, radil k maximální diskrétnosti, jenže Breteuil Rohana nenáviděl a vycítil příležitost svého soka zničit. Tvárného krále přesvědčil, aby nechal kardinála 15. srpna 1785, v den Nanebevzetí Panny Marie, kdy byl Rohan v kněžském rouchu připraven celebrovat velkou mši v kapli versailleského zámku, zatknout. Impozantnější provalení aféry na veřejnost se dalo jen stěží vymyslet!

Věci nabyly neuvěřitelný směr a spád. Kardinála vyslechli za přítomnosti pana de Breteuil král i královna, přičemž Její Veličenstvo rozhořčeně zvolalo:

„Pane, jak jste se mohl domnívat, že jsem si vybrala k takové věci vás a navíc prostřednictvím takové ženy!“

Při pohledu na kupní smlouvu král ihned poznal, že podpis je falešný a královna nevinná.

„To snad není ani možné! Takové dětinství! Marie Antoinetta Francouzská. Královna je přece dcerou z rakouského císařského rodu! Všechno je falešné, písmo i podpis!“

Veřejnost ovšem byla jiného názoru a královna se ocitla ve špíně skandálu až po vrch svého korunovaného čela. Rohan sice odešel do vězení, 16. srpna byla zatčena hraběnka de La Motte a pak i hrabě Cagliostro, v Bruselu dostihla policie slečnu d'Oliva, v Ženevě zatkla Rétauxe, jenže král dopustil, aby jeho úředníci spáchali další chybu. Místo zvláštního tribunálu přenechal aféru soudu pařížského parlamentu, v němž většina soudců představovala opozici vůči koruně!

Soud, jež začal 31. května 1786, dospěl k závěru až v prosinci. Kardinála de Rohan, obviněného z urážky majestátu, tedy zločinu hrdelního, osvobodil a zprostil křivých nařčení. Kníže byl vypovězen, přišel o úřad velkého almužníka a jeho rod náhrdelník splácel až do roku 1863! Královniny dopisy soud prohlásil za padělky, pana de La Motte, jediného, který včas zmizel, odsoudil v nepřítomnosti na doživotní galeje. Rétaux de Villette byl

navždy vypovězen z Francie, slečna d'Oliva od dvora (u něžž tato modistka nikdy nebyla...!) a hrabě Cagliostro byl zproštěn obžaloby v plném rozsahu. Hněv spravedlnosti dopadl jen na Jeanne de La Motte. Obnášel bičování, vypálení písmene „V“ (jako „voleuse“, tj. zlodějka) na obě ramena, oholení hlavy, veřejné pokání s provazem na krk a doživotní vězení.

Ráno vyvedli La Mottovou z cely a dva katovi pomocníci ji řvoucí odtáhli vyslechnout rozsudek. Vyškubla se jim, a když soudní kancelista předčítal, co vše ji čeká, dostala záchvat vzteku i zoufalství. Pokusila se rozbít si hlavu o dlažbu, v křečích se válela po podlaze, křičela a pěti lidem prý trvalo dobrých deset minut, než ji zvládli. Pak byla vynesena na nádvoří Conciergerie, kde ji uvázali vleže na prkno. Během dvanácti ran prutem proklínala kardinála Rohana, a než jí pařížský kat Charles Henri Šanson vypálil na rameno první cejch, stihla, ač svázaná, pokousat jednoho pacholka. Před druhým pálením se vyškubla, roztrhla si košili a vyzývavě odhalila ňadra. Ten prudký pohyb způsobil, že se železo nepřitisklo na rameno, ale na hrud'. Neomdlela; ještě když ji odváželi na káře do vězení, pokusila se vrhnout pod kola. Po celou tu dobu neprosila jediným slůvkem o milost!

Paříž zatím tleskala soudcům, kteří osvobodili Rohana. Kardinála i Cagliostra vynesl z Bastily dav na ramenou. Lilie královského majestátu pocákalo bláto procesu, úcta k hlavám monarchie byla pryč, za aférou

doutnal uhlík, z něhož se měl zrodit po třech letech plamen velké revoluce...

Hraběnka de La Motte strávila ve vězení deset měsíců, pak se jí podařilo utéci. Unikla do Anglie, kde krátce po pádu Bastily vydala pamflet, v němž Marii Antoinettu obvinila z nejhorších zvráceností. O rok později za poněkud podivných okolností zemřela. Jedni tvrdili, že ji zavraždili francouzští agenti, jiní říkali, že vypadla při jedné orgii opilá z okna, romantická verze pak tvrdila, že odcestovala pod jménem hraběnky Hachetové do Ruska a zemřela až roku 1826 na panství kněžny Golicynové.

12. kapitola

Byl Mozart otráven?

Skon dílem velkého, ale pouze 150 centimetrů vysokého skladatele Wolfganga Amadea Mozarta je dodnes obestřen závojem tajemství. Četné legendy ho spojují s poslední hudební objednávkou – mší za zemřelého. Skladatele prý v bytě navštívil neznámý „*vysoký hubený muž v šedém obleku*“, vypadající jako sama smrt, a požádal ho, aby složil pro zákazníka, jenž si přál zůstat v anonymitě, rekviem. Mozart, který opět zápasil s penězi, objednávku přijal. Navíc se v té době ucházel o místo kapelníka vídeňského Svatoštěpánského dómu a potřeboval se vykázat církevní hudbou. Nabídka na rekviem mu tedy jednoznačně přišla vhod. Netušil, že mši za zemřelého bude vlastně skládat pro sebe.

V polovině srpna 1791 se Mozart se svou manželkou Konstancií vypravil do Prahy na korunovaci Leopolda II. českým králem. V Praze byl tehdy přítomen i jeho konkurent dvorní kapelník Antonio Salieri, který dirigoval hudbu při slavnostním příchodu královského páru do katedrály sv. Víta a všechny velké koncerty. Samozřejmě bydlel na Pražském hradě, zatímco Mozart našel útočiště, podobně jako při své předcházející návštěvě české metropole, na smíchovské Bertramce, vile

své přítelkyně zpěvačky Josefiny Duškové. Svůj čas zde dělil mezi biliár, kuželky a komponování nové opery Kouzelná flétna, která měla být uvedena koncem září ve Vídni.

Nebyl to však už ten zábavný a bezstarostný Mozart, jak ho jeho pražští přátelé znali z dřívějších let. Byl podrážděný, bázlivý a často zaváděl řeč na smrt. Při oslavách korunovace se směl před královským párem předvést jen dvakrát. Poprvé dirigoval ve Stavovském divadle svoji tak úspěšnou operu Don Giovanni a o pár dní později premiéru opery La clemenza di Tito. Zatímco v prvním případě znovu sklidil bouřlivý aplaus, nová opera byla hotový propadák. Většina diváků se zjevně nudila a potlesk byl jen vlažný. Přátelé Mozarta uklidňovali, že to bylo složením obecnostva; většinu vstupenek dostala prominentní honorace, mezi níž prý bylo jen málo skutečných hudebních znalců. Pro skladatele to však byla jen slabá útěcha.

Zcela jinak dopadla premiéra Mozartovy Kouzelné flétny uvedená 30. září ve Vídni. Představení mělo velký úspěch, jednu z repríz navštívil i sám Salieri a prý se o této opeře vyjádřil velmi uznale. Mozart však měl daleko k radosti. Zatímco jeho Konstancie odjela hned po premiéře do mondénních lázní Badenu, skladatel vysedával ve vídeňské hospodě U stříbrného hada, popíjel víno a tupě zíral před sebe. Zdejší sluha později vypravoval, že „Mozart byl neobyčejně bledý, napudrované světlé vlasy měl rozcuchané a cůpek

nepořádně zapletený.“ Prý mu ani víno příliš nechutnalo a při jedné příležitosti si posteskl: „*Cítím, že brzy bude dohráno. Přepadá mě chlad, který si nedovedu vysvětlit.* „Jako by v pouhých pětatřiceti letech tušil přicházet vlastní smrt!

V polovině října se vydal do Badenu pro Konstancii. Viditelně mu nebylo dobře a neustále před ní omílal, že ho někdo otrávil. Svě manželce řekl slova, z nichž jí doslova zamrazilo: *Já vím, že mi někdo podal aqua toffana a přesně předem vypočítal den mé smrti a na něj objednal rekviem. Skládám ho sám pro sebe.*“

Na vysvětlenou dodejme, že *aqua toffana* byl tehdy ve Vídni velmi populární jed, který zabíjel, když byl po delší dobu podáván v malých dávkách. Mozart si svoji fyzickou slabost vysvětloval působením jedu.

Konstancie mu chtěla jeho představy rozmluvit a přesvědčovala ho, aby přerušil práci na rekviem. Skladatel ji skutečně poslechl, ale jen proto, aby složil Kantátu pro svobodné zednáře. Sám také 18. listopadu 1791 dirigoval její první uvedení na zasedání své lóže a spolu s ostatními bratry – zednáři rovněž zpíval závěrečný sbor. Tenhle úspěšný večer s přáteli zcela rozptýlil jeho chmurné myšlenky. „Vidím, že jsem musel být nemocný, když jsem přišel na tak zvrácenou myšlenku, že mi někdo podal jed,“ řekl celý rozradostněný po návratu ze schůze zednářské lóže manželce. A hned jí poručil, ať mu podá notové záznamy mše za zemřelé, aby mohl pokračovat v komponování.

Tři dny nato musel ulehnout s horečkou. Ruce a nohy mu otekly a sebemenší pohyb mu způsoboval nepříjemné bolesti. V posteli už zůstal trvale a rád si vyslechl zprávy, že všechna představení Kouzelné flétny jsou vyprodaná. 4. prosince ho navštívila Konstanciina nejmladší sestra Sofie. Mozart ji křečovitě chytil za ruku: „*To je dobře, milá Sofie, že jste tady. Musíte tu zůstat i dneska v noci. Musíte mě vidět umřít.*“

Vyděšená Sofie se ho pokusila uklidnit, ale Wolfgang Amadeus ji přerušil: *Já už smrt cítím na jazyku a kdo by tu byl s mou nejdražší Konstancií, kdybyste tu nezůstala?*“

Stejně jako jindy přišel Mozartův žák Süßmayer, aby mu pomáhal při rozepisování rekviem. K večeru se nemocnému přitížilo a Konstancie poslala pro doktora Thomase Closseta, mimochodem jednoho z nejvýznamnějších vídeňských lékařů, který pečoval i o zdraví státního kancléře knížete Václava Kounice. Doktor Closset předepsal Mozartovi octový obklad na čelo a spánky, po němž se pacient celý roztrásl chladem. Stále si přál slyšet bubny ze svého rekviem a pokusil se je napodobit ústy. Náhle zmlkl a upadl do bezvědomí. Smrt nastala 5. prosince 1791 v jednu hodinu ráno. Do protokolu o ohledání mrtvého uvedl lékař jako příčina úmrtí „*vyšokou horečku s vyrážkou*“.

Osmadvacetiletá vdova Konstancie byla smrtí svého manžela zcela zdcena a nebyla schopná se o cokoliv postarat. Organizování pohřbu se proto ujal rodinný přítel

baron Gottfried van Swieten. Protože Mozartovi měli tehdy doma jen šedesát zlatých, navrhl pohřeb třetí třídy, tedy ten nejjednodušší, který přišel zhruba na dvanáct zlatých. Přitom Mozart rozhodně neměl malé příjmy. V posledních letech života dosahovaly jeho každoroční příjmy 3000 až 4000 zlatých. Jen při objednávce opery *Dona Giovanniho* mu byla v Praze vyplacena záloha ve výši 1000 zlatých, přičemž průměrný roční plat univerzitního profesora tehdy představoval 300 zlatých. Jenže ani Wolfgang Amadeus, ani Konstancie neuměli s penězi příliš hospodařit a v jejich domácnosti se všechny byt' sebevětší honoráře velmi rychle rozkutálely.

Už následující den, 6. prosince, se venku před kaplí sv. Kříže Svatoštěpánského dómu konalo vysvěcení těla zesnulého. Krátkého obřadu bez hudby se zúčastnila jen hrstka skladatelových přátel a žáků. Samotná Konstancie chyběla, protože se po manželově smrti úplně nervově zhroutila a musela ulehnout. Po obřadu byla rakev nejdříve přenesena do márnice. Kolem šesté hodiny večerní ji pak naložili na vůz tažený koňmi a odvezli na nedávno zřízený předměstský hřbitov v St. Marx vzdálený pět kilometrů za vídeňskými hradbami. Několik Mozartových žáků se chtělo vydat za pohřebním vozem, ale kočí hnal koně příliš rychle, a tak se svého úmyslu vzdali.

Druhý den pak byla rakev s tělem geniálního skladatele opět beze svědků uložena s pěti dalšími rakvemi do společného hrobu. Nebyla v tom neúcta k

významné hudební osobnosti, jak se stále ještě traduje. Popsaný pohřeb rozhodně nebyl nijak neobvyklý. Prostě jen odpovídal tehdy platným pohřebním předpisům, jak je stanovil reformátorský císař Josef II. ve snaze ulehčit Vídeňanům od placení přehnaně drahých pohřbů. Mozart měl svým způsobem dokonce štěstí, protože šetrný panovník původně navrhoval pochovávat mrtvé nikoliv v rakvích, ale v pytlích. Pro odpor veřejnosti však musel od svého návrhu ustoupit.

Náhlá a nečekaná Mozartova smrt vyvolala velký ohlas a od první chvíle se spekulovalo o tom, že byl možná otráven. V Berlíně vydávaný týdeník *Berliner Musikalischer Wochenblatt* zveřejnil už 12. prosince 1791 následující zprávu: „*Mozart je mrtvý. Přijel z Prahy churavějící a od té doby stále chřádl, říkalo se, že trpí vodnatelností, zemřel ve Vídni na konci minulého týdne. Protože tělo po smrti oteklo, dokonce se věřilo, že byl otráven...*“

Tyto pověsti šířila i sama nervově otřesená Konstancie, která vytrvale připomínala Mozartova slova z října 1791: „*Určitě mi podali jed! Nemohu se té myšlenky zbavit.*“ V souvislosti s touto domněnkou se někteří lékaři domnívali, že Mozart byl otráven malými delší dobu podávanými dávkami rtuti. Pachatelem měl být skladatelův konkurent dvorní kapelník Salieri, který prý žárlil na jeho talent a umělecké úspěchy. Další domněnka spatřovala pachatele zločinu ve svobodných zednářích, kteří Mozarta, vlastně svého „bratra“, zabili,

protože v opeře Kouzelná flétna údajně prozradil jejich tajemství.

Tvrzení, že vraždu spáchali svobodní zednáři, lze však poměrně snadno vyvrátit. Vždyť pokud by o nich opera Kouzelná flétna opravdu něco tajného prozrazovala, musel by terčem jejich msty být především autor libreta Emanuel Schikaneder, stejně jako Mozart příslušník zednářské lóže. Jenže libretista a divadelní podnikatel Schikaneder zemřel až v roce 1812, kdy mu bylo jednašedesát let, a nikdo mu nikdy o život neusiloval.

Zbývá tedy Salieri. Mohl tento ve Vídni žijící a uznávaný italský skladatel způsobit smrt svého kolegy a uměleckého soka?

Možnou odpověď poskytlo jeho vlastní doznání. Koncem roku 1823, tedy dvaatřicet let po Mozartově smrti, se prý bývalý dvorní kapelník Antonio Salieri, pobývajícím tehdy v ústavu pro duševně choré, přiznal k tomu, že Wolfganga Amadea otrávil jedem. Dokonce se měl v této souvislosti pokusit o sebevraždu. Tato informace se tehdy velice rychle rozšířila po Vídni a dokonce o ni najdeme zmínku v Beethovenových zápisnících. Bylo to však od Salieriho kající doznání viny před vlastní smrtí, nebo jen blábol nepřičetného třiašedesátiletého starce?

Protože se mezitím pověsti o jeho přiznání rozrostly do aféry, kterou se zabývala celá Vídeň, vydali 25.

června 1824 Salieriho ošetřovatelé Georg Rosenberg a Amadeus Porsche následující prohlášení:

„My, podepsaní ošetřovatelé, prohlašujeme před Bohem a před lidmi, že jsme byli v zimě 1823 povoláni ke stálé pomoci a péči o cavaliera Salieriho, dvorního kapelníka, a že jsme ho od počátku těžké nemoci, kterou stále trpí, nenechali ani na okamžik samotného a když se jeden z nás vzdálil, druhý ho střežil. Dosvědčujeme, že s ohledem na jeho slabost nebylo nikomu kromě lékařů a nás dovoleno ho spatřit, nesměla ho navštívit ani jeho rodina. V důsledku toho vzhledem k otázce, zda jmenovaný cavaliere Salieri v nemoci pověděl, že otrávil slavného skladatele Wolfganga Mozarta, prohlašujeme: Při své cti a svědomí jsme nikdy neslyšeli, že by několikrát jmenovaný cavaliere Salieri vypověděl či nějak zmínil nějakou okolnost, jež by se k tomu vztahovala.“

Dodejme, že Antonio Salieri ani nemohl, upřímně řečeno, mít žádný motiv k Mozartově vraždě. Vždyť zaujímal váženější a daleko lépe honorované místo než Mozart, navíc byl vídeňskou společností uznáván a ctěn. Naopak Wolfgang Amadeus neustále trpěl pocitem zneuznání a nedocenění. Zároveň měl silnou averzi vůči všem italským hudebníkům, kteří byli podle jeho mínění u vídeňského císařského dvora nezaslouženě přeceňováni a zvýhodňováni. Právě Salieri jako Ital představoval v Mozartových očích hlavní překážku jeho umělecké kariéry. Už jenom proto, že zastával funkci dvorního kapelníka, po níž velice ctižádostivý Wolfgang Amadeus

z celého srdce toužil. Pokud by tedy měl jeden z nich sáhnout na život toho druhého, byl by to spíše Mozart, kdo by mohl usilovat o to, aby se Salieriho zbavil. Samozřejmě to je jen nesmyslná myšlenková konstrukce.

Už první Mozartův životopisec, druhý manžel jeho choti Konstancie Georg von Nissen napsal v roce 1828: *„Mozartův chorobopis nijak nedokazuje otravu. Kdyby padl za oběť jedu, muselo by se to stát dvěma cestami: buď rychle, nebo pomalu. Rychle to nebylo a kdyby byl otravován pomalu, musel by mít úplně jiné stavy.“*

Wolfgang Amadeus Mozart tedy určitě nebyl otráven. Jaká však byla skutečná příčina jeho smrti?

Už jeho ošetřující lékař doktor Thomas Closset později označil za skutečnou příčinu skladatelovy smrti zánětlivou revmatickou horečku. Bohužel tehdy používané léčebné metody jako pouštění žilou a podávání dávících prostředků byly zcela nevhodné.

S Clossetovou diagnózou se však neshoduje většina pozdějších medicínských hypotéz. Podle jedné z nich prý Mozart trpěl chronickým zánětem ledvin a příčinou smrti byl zápal plic, na který se tehdy při neexistenci antibiotik běžně umíralo. Jiná teorie naopak tvrdí, že trpěl Basedowou nemocí, jak by měly naznačovat jeho vystouplé oči. Zemřel prý na těžkou hyperfunkci štítné žlázy. Potíž je v tom, že při takové chorobě se nápadně hubne, zatímco Mozart na sklonku života nabíral do tloušťky. Další teorie se vrací k onemocnění ledvin.

Podle nich geniální skladatel zemřel na jejich selhání, tedy na uremii.

Poměrně nedávno, v roce 2000, přišel americký lékař John Hirschman ze Seattlu s domněnkou, že příčinou Mozartovy smrti byla trichinelóza. Skladatel prý snědl syrové vepřové maso obsahující larvy svalovce, které mu podala jeho manželka Konstancie, o níž je známo, že nebyla příliš dobrou kuchařkou. Všechny příznaky skladatelova onemocnění počínaje horečkou, vyrážkou až po bolesti kloubů a otoky odpovídají podle Hirschmana právě trichinelóze.

S tímto vysvětlením však zásadně nesouhlasí přední rakouský patolog profesor Hans Bankl. Ten se naopak domnívá, že původní diagnóza doktora Closseta – zánětlivá revmatická horečka – byla správná. Mozartův organismus byl však oslaben řadou předcházejících onemocnění. Například v roce 1767 prodělal neštovice, které bývaly tehdy těžkou chorobou, na niž se běžně umíralo: v zimě 1770 až 1771 ho postihl zánět jater a opakovně trpěl revmatickým zánětem kloubů. Série těchto onemocnění spolu s jeho enormním pracovním nasazením, které by vyčerpalo i silnější organismus, přivedla psychické deprese a zdravotní krizi, která se kumulovala v druhé polovině roku 1791 a končila smrtí.

A pokud jde o anonymního zadavatele rekviem, jehož přízrak poznamenal závěr Mozartova života, nehledejme za ním nic tajemného. Ve skutečnosti byl tímto zadavatelem hrabě Franz von Walsegg, který si rekviem

objednal pro svou manželku, zesnulou v únoru 1791. Aby si Mozarta zavázal, dokonce mu předem vyplatil zálohu, což marnotratný skladatel a jeho rozhazovačná manželka jen uvítali.

13. kapitola

Skutečný příběh hraběte Monte Crista

K příběhu vězně z pevnosti If inspirovaly Alexandra Dumase staršího dvě věci: nejprve návštěva ostrůvku Monte-Cristo, jenž leží v půli cesty mezi italskými břehy a Korsikou, jižně od Elby, a poté četba jedné historiky v knize, jež se jmenovala *Policie bez závoje*. Sám o tom říkal:

„Byl to dvacetistránkový příběh nazvaný Diamant a pomsta, napsaný byl dokonale idiotsky... Avšak je pravda, že v té skořápce se ukrývala perla, perla beztvářá, perla surová, perla bezcenná, která čekala na svého stvořitele...“

Z oné ukryté perly vznikl druhý nejslavnější román Velkého vypravěče, jenž začíná takto:

„Dne 24. února 1815 ohlásila hlídka z Nôtre-Dame de la Garde trojstěžník Faraon, připlouvající ze Smyrny. Terstu a Neapole. Jako obvykle z přístavu okamžitě vyplul lodivod, prosmýkl se kolem pevnosti If a mezi mysem Morgion a ostrovem Rion přirazil k lodi...“

Ze starého přístavu v Marseille, kde *Faraon* zakotvil, plují dnes stovky návštěvníků, jejichž cílem je ostrovní pevnost If, viditelná ostatně pouhým okem, neboť ji od

břehů dělí necelé dvě míle. Láká je sem příběh Edmonda Dantèse, alias hraběte Monte-Crista, a většinou jim je jedno, že ani on, ani abbé Faria na Ifu nikdy vězni nebyli! Dumas si zvolil Marseille jako dějiště první části románu snad proto, že v časech, kdy se děj odehrává, se tu účtovalo s Napoleonovými přívrženci mnohem tvrději než v jiných městech Francie. Pevnost If, postavená v letech 1524 – 1528, sloužila jako žalář politických vězňů až do roku 1851, leč skutečný příběh, z nějž Dumas čerpal, nezačal tady, ale v Paříži. Roku 1828 jej jednomu knězi svěřil na smrt nemocný muž, kterého trápilo svědomí. Dokonce ho i duchovnímu nadiktoval a zápis na každé straně stvrdil podpisem. Když muž zemřel, poslal kněz zápis pařížské policii. Policejní archivy pak vydaly svědectví o dalších okolnostech, jež s případem souvisely...

V roce 1807 žil v Paříži muž jménem Picaud. Jeho křestní jméno podklady příběhu pletou, jednou uvádějí François, častěji však Pierre; možná měl obě. François Pierre byl švec, dosti prosperující, neboť napoleonská vojska táhla už třetí rok Evropou, vítězila a pár bot voják prošlapal „za cestu z Paříže do Remeše“. Picaud byl spokojený, odvody se na něj nevztahovaly, navíc jej čekala svatba a ne ledajaká! Měl si brát krásnou a bohatou Therèse Figorouxovou, jíž dávali sto tisíc franků věna! Právě pospíchal na radnici, pak ještě musel do kostela, bylo toho tolik na zařizování...! Mířil přes náměstí Sainte-Opportune, když tu na něj zavolalo z

kavárničky pár přátel. Nu což, řekl si Picaud, sklenka a pár minut povídání neuškodí. Tím spíše, že se měl čím chlubit! Majitel kavárničky byl jeho kamarád a krom toho pocházel ze stejného kraje, z Provence, od Nîmes.

„Bud' zdrav, Picaude, vypadáš, že je ti do skoku!“ prohodil uvnitř kavárník Mathieu Loupian.

Jak by ne, *mon cher Loupian*, budu se ženit!“ opáčil Picaud.

„A kdopak je ta, co ti jednou nasadí parohy?“, zajímal se další z Picaudových kamarádů jménem Allut.

Když Loupian uslyšel jméno nevěsty, závistivě povzdychl nad výší věna, které mělo Picauda postrčit o notný stupeň vzhůru.

„Však jí to splatím láskou a štěstím,“ smál se ještě François-Pierre a dodal, že svatba je už příští středu, mše se bude sloužit v Saint-Leu a že jsou všichni pozvaní na hostinu!

Pak odběhl a Loupian s Allutem se nemohli z překvapení vzpamatovat.

„Má kliku, trouba!“ řekl jeden.

„Tak pěknou a tak bohatou!“ přikývl druhý.

„Takovej nýmand!“ kroutil hlavou Allut.

Loupianem lomcovala závist a snad i žárlivost, podobně jako románovou trojicí Danglars, Mondego a Caderousse v kavárně marseilleského přístavu.

„Vsadím se,“ povídá najednou Loupian, „že tu svatbu zdržím.“

A když Allut zavrtěl nevěřičně hlavou, pokračoval:

„Mám skvělej nápad. Za chvíli sem dorazí komisař. A já mu namluvím, že si myslím, že je Picaud anglickej agent. Sbalej ho, vyslechnou, naženou mu strach a za těch vosum hodin dojde nevěstince trpělivost.“

„Loupiane, to je svinstvo,“ na to Allut, „neznáš Picauda. Jestli to praskne, můžeš se těšit!“

Dva další hosté jménem Chaubart a Solari to sice pokládali za náramnou švandu, Allut ale spoluúčast rázně odmítl.

„No co,“ šlehl po něm jedovatě Loupian, „já se nedivím, že máš parohy, protože jsi kapoun a není s tebou sranda!“

„Jsem čestný člověk a ty žárlivec. Jednou na to doplatíš,“ ohradil se Allut, zaplatil a odkráčel.

Těm, co na terase zbyli, Loupian slíbil, že to bude šprým, nad nímž se potrhají.

Za pár hodin do kavárny dorazil na skleničku policejní komisař a se zájmem kavárníka vyslechl. Nebylo divu, napoleonská policie stále pátrala po nitkách dohasínajících emigrantských spiknutí a tohle mohl být případ, který skýtal horlivému úředníkovi naději na pochvalu. Sepsal tedy hlášení, jež dorazilo instanční cestou a ve svodce až na ministerstvo. Tam usoudili, že onen Picaud by mohl být spojkou mezi royalistickým západem a jihem! Že za maskou ševce se možná skrývá figura stejně významná, jako před lety Pichegru či Cadoudal!

V noci z neděle na pondělí si tajná policie pro Picauda přišla a zatkla jej tak profesionálně, že nikdo nic neviděl a neslyšel. Od toho okamžiku se po ševci slehla zem. Nevěsta, rodiče, pár přátel, ti všichni jej hledali, ptali se úřadů, leč marně. Byla to záhada a naděje, že se zmizelý objeví, pomalu umírala. Loupian, Allut i ostatní dva, kteří tušili, či věděli, mlčeli; další se přestali ptát, když proskočily zvěsti, možná záměrně roztroušené, že byl Picaud zatčen jako státu a císaři nepřátelský agent...

Přešlo dlouhých sedm let, v nichž i úředníci zapomněli, že Picaud skončil po marných výsleších v pevnosti Fénestrelle. Roku 1814 ale Napoleon I. abdikoval, na francouzský trůn usedl král Ludvík XVIII. a politickým vězňům z doby císařství se konečně otevíraly cely...! Tehdy, někdy kolem půlky dubna, vyšel z Fénestrellu i Picaud. Zestárlý, s podlomeným zdravím, stále nechápající, co se stalo, kdo a proč tak převrátil šťastnou budoucnost v beznadějných sedm let. V té hrůze však měl přece jen trochu štěstí, vězení nebylo samovazbou, v níž úpěl románový Edmond Dantès, a François-Pierre se mohl stýkat s ostatními. Navíc se jako sluha dostal na Fénestrellu k uvězněnému milánskému duchovnímu z vyšších vrstev, který si Picauda oblíbil. On sám byl prý boháč, a co mohl, skryl před příbuznými, kteří jej v neštěstí opustili. Když umíral, učinil Picauda dědicem jak sedmi milionů livrů na bankovních kontech, tak i ukrytého pokladu, obsahujícího diamanty v ceně

kolem sto dvaceti tisíc franků a tři miliony v kovu. Skoro jako abbé Faria.

Picaud vyšel roku 1814 z Fénestrellu a vydal se pod jménem Joseph Lucher přes Turín do Milána. Poklad našel, peníze v bankách převedl a zajistil si tak rentu šest set tisíc franků. Pak se, podobně jako Dantes, který si změnil totožnost na Monte-Crista, vydal do Paříže. Dorazil prý přesně na den osm let poté, co jej zatkli, jenže v Paříži těžce onemocněl. Prostonal Napoleonův návrat z Elby i porážku u Waterloo a uzdravil se až poté, co Ludvík XVIII. definitivně usedl na trůn. Pak ale vedly jeho první kroky do okolí náměstí Sainte-Opportune, kde před osmi lety žil. Opatrně se vyptával, kdo si pamatuje ševce Picauda a co se s ním stalo. Dozvěděl se, že švec zmizel, byl prý zatčen jako agent, v čemž možná měli prsty jeho přátelé...

To byl první záblesk světla do dosud temných příčin krutého osudu Picauda-Luchera, a zároveň krutá rána, po níž přišla hned druhá. Milovaná Therèse prý na Picauda čekala dva roky, pak se provdala za kavárníka Loupiana. Jako Mercedes za Fernanda Mondega...

Loupian tedy dosáhl, po čem toužil, sňatkem s Picaudovou nevěstou se z něj stal boháč, postoupil do vyšší společenské třídy a nedlouho poté opustil místa, kde by mu mohl někdo Picauda připomenout! Teď měl jednu z nejskvělejších a nejnavštěvovanějších kaváren na pařížských bulvárech.

Picaud-Lucher se ptal po dalších bývalých známých, všichni se ale už dávno odstěhovali, jen o Antoinu Allutovi kdosi věděl, že se vrátil zpět do svého rodiště, do Nîmes. Bývalý vězeň nemeškal, oblékl kněžský šat, změnil si jméno na abbé Baldini, vsedl do nejbližšího dostavníku a vyrazil na jih podobně jako Monte-Cristo, putující v převleku za abbé Busoniho. V Nîmes se ubytoval v dobrém hostinci, chvíli po Allutovi pátral, objevil jej a poté se k němu vypravil. Představil se jako duchovní, jenž byl do roku 1814 vězněn v Neapoli za politický zločin, a dodal, že se tam poznal s vězněm, který bohužel roku 1811 zemřel.

„Byl to třicetiletý hoch, stále tesknil po své zemi a před smrtí prominul všem, kteří mu ublížili. Nevěděl, proč se ocitl ve vězení. Pocházel z Nîmes a jmenoval se Pierre Picaud.“

Allut nedůvěřivě pokýval hlavou a neřekl ani tak, ani onak. Abbé Baldini pokračoval:

„Ve vězení prokázal mnohé služby bohatému Angličanovi a ten mu před smrtí dal diamant v ceně padesáti tisíc franků. Když Picaud umíral, řekl mi, že měl jediné přání, znát jména těch, kvůli nimž trpěl. Ve snu prý mu Bůh pravil, že jeho kamarád Antoine Allut z Nîmes ta jména zná. Mne prosil, ať vezmu diamant k sobě a Allutovi jej dám výměnou za jména. Ta pak mám napsat na olověnou desku a vložit mu ji do hrobu.“

Historika to byla spíchnutá horkou jehlou, při pohledu na drahokam však Allut zapomněl na obezřetnost tím

spíš, že se do hovoru vložila jeho žena. Události se začínaly shodovat s návštěvou Monte-Crista, převlečeného za abbého Busoniho, v domácnosti Caderoussových. Abbé Baldini, stejně jako za abbého Busoniho přestrojený Dantès, vyňal diamant. Antoine Allut kámen pozoroval a v hlavě se mu mísila chtivost se zbytkem opatrnosti, který velel mlčet. V té chvíli, stejně jako Caderoussova Karkonta, vstoupila Allutova žena. Zасыpala svého muže pichlavými výčitkami a připomněla mu se zlobnou venkovanskou závistí, jak jeho bratr a sestra zbohatli díky štědrosti muže, kterého zachránili před utonutím v Rhôně.

„Teď se nosí jak pávi a nad námi ohrnují nos. Můj Bože, já z toho budu mít smrt. Abych se neukázala na ulici!“ dštěla ta žena jed.

„Tím spíše, madame, že váš choť odmítá dědictví padesáti tisíc franků, které mu odkázal umírající přítel,“ přisadil si abbé a celý příběh zopakoval.

Allut by snad zvítězil sám nad sebou, jenže teď musel kromě pokušení a svědomí bojovat s ženou zlou jak saň. Navíc jej rozpálila připomínka bratrova štěstí. Touha po penězích zvítězila a on vyprávěl o scéně, k níž v periferní kavárničce došlo, načež prozradil jména Mathieua Loupiana, Gervaise Chaubarta a Guillhelma Solariho. Abbé, možná trochu pobledlý, předal Allutovi prsten s diamantem, a rozloučil se.

Sotva zmizel, pádili manželé Allutovi ke klenotníkovi, který šperk prohlédl, načež těm dvěma

chudákům řekl, že má cenu třiašedesáti tisíc franků. Byl ochoten jej vzít do komise a po odečtení provize okamžitě vyplatit padesát pět tisíc!

Allutova žena lesku peněz podlehla stejně jako románová Karkonta, rozhazovala, fintila se a všem dávala najevo, že ona je něco lepšího. Avšak po čtyřech měsících zjistila, že klenotník její diamant prodal tureckému kupci za sto dva tisíc franků! Popadl ji náramný vztek, došla si na něj i s chotěm, nadala mu do zlodějí, on se jí však vysmál. Podrobnosti toho, co se stalo vzápětí, nejsou známy, klenotník však byl nalezen zavražděný i oloupený a Allut se ženou zmizeli z Nîmes. V Marseille se nalodili a odpluli do Řecka...

V té době už byl Picaud-Lucher zpět v Paříži a v hlavě mu uzrával plán pomsty. Nebyl tak rafinovaný prokombinovaný a elegantní, jako odplata, kterou zvolna chystal Monte-Cristo, patřil spíše do horroru... A příběh nabral nové obrátky.

Loupianově mondénní kavárně se jednoho dne objevila stará dáma se zvláštní historkou. Vyprávěla o chudákovi, který o vše za Napoleonova režimu přišel, mohl by teď sice žádat odškodnění, avšak zahořkl a nemá jiné přání než pracovat jako číšník u lidí, kteří by s ním zacházeli vlídně. Loupian souhlasil, ať prý dotyčný přijde, pak se uvidí. Ukázalo se, že takový chudák to zase není, když byl ochoten platit za stravu a podnájem sto franků. Představil se jako Prosper a tvrdil, že je opuštěný, že chce být mezi lidmi, rád by v provozu kavárny

nezištně pomohl za symbolickou mzdu, jež by se odečetla z nájmu a nákladů na jídlo... Jistě tu zpočátku vládla určitá nedůvěra, jenže nový podnájemník a pomocník byl tak ochotný, vstřícný a navíc mu nic z kasy neuvízlo za nehty!

Kavárník Loupian se dál stýkal s oběma muži, kteří spolu s ním Picauda udali, se Solarinim a Chaubartem. Jednoho dne však Chaubart do kavárny nepřišel, a když se neobjevil ani nazítří, prohlásil Solarini, že k němu zaskočí. Vrátil se navečer udýchaný a s očima navrch hlavy: Chaubarta prý kdosi na Pont-des-Arts probodl dýkou. Policie našla v ráně zbraň, na jejíž rukojeť vrah napsal:

„Číslo jedna.“

Pak někdo otrávil kavárníkova psa; Prosper tvrdil, že viděl jednoho zákazníka, jak zvíře předtím krmí podezřelými suchary. O dva týdny později posel oblíbený papoušek paní Loupianové. A od zvířat se začalo neštěstí přenášet na lidi.

Loupian měl z prvního manželství syna a šestnáctiletou dceru, které se dvořil jeden markýz tak úspěšně, že slečně dceři začala být těsná šněrovačka. Pan markýz se ovšem choval jak se sluší, požádal o ruku, domluvily se ohlášky i obřad, ženich dokonce objednal svatební hostinu pro pět stovek hostů.

Nadešel ten šťastný den a šťastný pár řekl knězi své ano, zaujali hosté místa u stolů, novomanželka i rodiče usedli rovněž, chyběl však ženich, který po obřadu pod

nějakou záminkou na chvíli zmizel. Nikdo se nezneklidňoval, vždyť číšník přinesl dopis, v němž stálo, že se markýz musel z králova rozkazu kamsi odebrat, že se však k desáté večerní vrátí. Nevěsta sice byla mrzutá, hosté i tchán ale planuli nadšením nad významným postavením milého pana zetě.

Když došlo na dezert, roznesli číšníci každému z hostů malou obálku. V každé byl stejný lístek a na něm oznámení, že novomanžel není markýz, ale propuštěný galejník a podvodník, který se už touto dobou nalézá někde daleko... Zděšení, neštěstí nevěsty, otce i nevlastní matky, rozměr společenského skandálu a posměšky mnohých, kteří předtím Loupianům lichotili, si lze těžko představit. Podobnou scénu, jen mistrovsky vygradovanou, můžete ostatně najít v Dumasově románu, kde si dceru bankéře Danglarse bere bývalý galejník, vystupující v Monte-Cristově režii jako markýz Andrea Cavalcanti.

Zdrcený Loupian netušil, odkud rána přišla, myslel si, že jeho dcera a on naletěli. Za čtyři dny, byla právě neděle a kavárník vyjel i s rodinou na venkov trochu se vzpamatovat, propukl v jeho bytu požár. Shořel celý dům a jeho majitel dal kavárníka k soudu, neboť vše nasvědčovalo, že požár vznikl nedbalostí. Když Loupianovi poplatili škody i soudní výlohy, ocitli se téměř na mizině. Naštěstí tu byl věrný podnájemník, číšník a pomocník Prosper, který prohlásil, že je v nouzi neopustí. Šel s nimi bez mzdy, spokojil se jen s chlebem,

ještě jim ze skrovných úspor pomohl, aby si mohli pronajmout kavárničku. Už nebyla na bulváru, ležela zastrčená na periférii...

Do téhle kavárničky chodil osudem stíhaného Loupiana občas navštěvovat starý přítel Solarini. Jednoho večera jej ale po cestě domů přepadly kruté bolesti. Přivolaný lékař konstatoval otravu, které muž po několika hodinách strašných křečí podlehl. Rakev s tělem podle zvyku vystavili a do druhého dne se na ní objevil papír se stručným textem:

„Číslo dvě“.

Loupianův syn se už delší dobu pohyboval ve společnosti, která mu neprospívala, a tahle parta si jednoho večera vymyslela taškařici. Že prý vyloupí sousední obchod, odnesou pár láhví likéru; jen tak, pro zábavu a dobrodružství, neboť na druhý den řádně zaplatí. Přiopilému mladíkovi se nápad náramně zalíbil. Vypáčili zámek, zrovna brali láhve, když tu se na ně vrhla někým upozorněná policie a Eugene Loupian stanul před soudem za krádež a vloupání. Dostal dvacet let galejí...

Proces zasadil Loupianům poslední ránu. Therese Loupianová, již kdysi Picaud tolik miloval a kterou si měl brát, chřadla hanbou, bolestí a ranami osudu. Brzy zemřela, a ježto skonala bezdětná, musel manžel vrátit i ten skromný zbyteček záviděníhodného věna! Zůstal sám, bez prostředků, jen s dcerou s outěžkem, kterou po skandálu se svatbou nikdo nechtěl. Pouze Prosper, který

rodinu v neštěstí nikdy neopustil a všechny utěšoval tak, až se stal spíš rodinným přítelem, Loupiana chlácholil. Konejšil rovněž dceru, dokonce tak, že se stal jejím milencem, lze-li tak nazvat vztah, kdy se mu oddávala za peníze jako děvka. Jenže co jí zbývalo? Otec po smrti její nevlastní matky přišel téměř o rozum a žít nebylo z čeho...

Jednoho temného večera se Loupian procházel stromořadím parku u Tuillerií, když tu se ze stínu proti němu vynořil muž. „Loupiane, pamatuješ si na rok 1807?“, zvolal. „Vzpomínáš si na zločin, který jsi spáchal?“

„Na zločin?“, podívil se duchem nepřítomný a poděšený Loupian.

„Na odporný zločin. Na to, jak jsi ze žárlivosti dostal do temnice svého přítele Picauda! Už si vzpomínáš?“

„Ach!“, zvolal Loupian, „Bůh mě za to trestá.“

„Ne Bůh, ale Picaud sám. Ten, který probodl Chaubarda, otrávil Solariniho, namluvil tvou dceři galejníka, nastrojil past na tvého syna, podpálil ti dům, poslal tam zloděje a tebe zabije, jako zabil tvého psa! Picaud se ti mstí, utrápil tvou ženu a z tvou dceři udělal svou kurvu! Podívej se na mne. Já, tvůj číšník Prosper, jsem ten Picaud, kterého jsi zničil. A až tě najdou, budeš mít na prsou napsáno, že jsi číslo tři!“

S těmito slovy rozběsněný Picaud vytasil dýku a Loupiana probodl. Chvilí vychutnával pohled na oběť, pak se otočil a zamířil k bráně Tuillerijských zahrad. V té

chvíli ucítil ránu, po níž jej obestřely mrákoty. Přišel k sobě se spoutanýma rukama a ucpanými ústy, oči měl zavázané a někdo jej vlekl pryč. Když mu spadla páska z očí, zjistil, že je v jakési místnosti, tmavé, vlhké, dávno nevětrané, slabě osvětlené a skoro holé. Ležel svázaný a nad ním se tyčil nějaký muž.

„Tak co, Picaude,“ promluvil konečně únosce, „jaké jméno máš teď? To, co ti dali na Fénestrellu? Už nejsi abbé Baldini? Co jsi? Číšník Prosper?“

Picaud mlčel, hlodal v něm však nepoznaný strach.

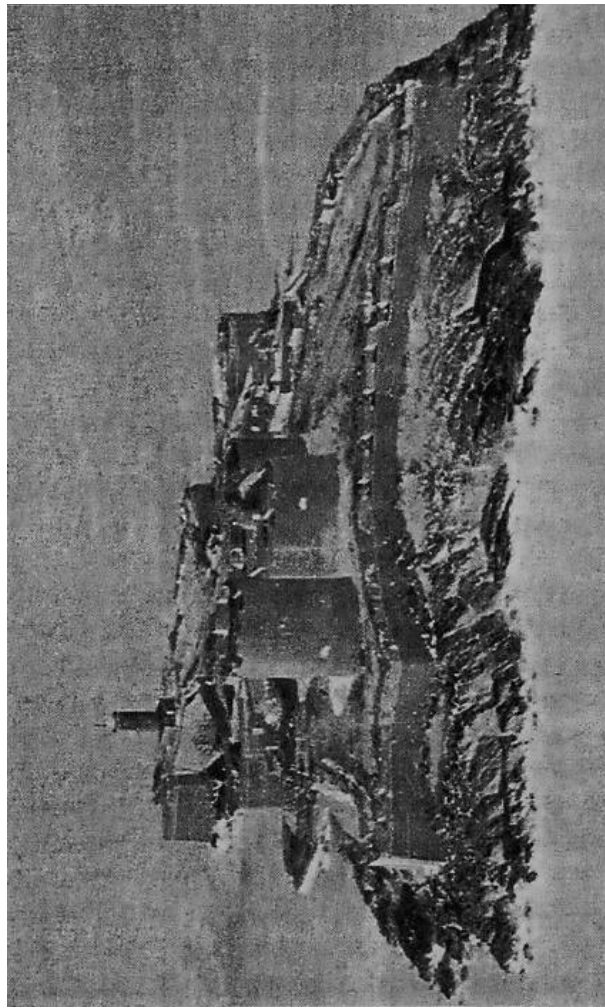
„Bavil jsi se, vid’!“, pokračoval stojící muž. „Bavila tě ta hrůza, kterou jsi kolem sebe rozséval. Deset let života jsi zasvětil pomstě na třech lidech a všech kolem nich. Spáchal jsi zločiny horší než oni, a teď si trochu té hrůzy užiješ i ty!“

„Kdo jsi?“ vypravil ze sebe Prosper-Picaud.

„Tvůj komplic! Ten, který ti za hrst mizerného zlata prodal jména svých přátel. Ten, kterého jsi přivedl do neštěstí. Kvůli tomu diamantu jsem zradil přátele, zabil klenotníka a musel prchat. Žena mi zemřela v bídě, mne chytili a poslali na galeje. Přikovali mi kouli k noze a já celou dobu myslel jen na to, jak toho proklatého abbého Baldiniho najdu! Jsem Antoine Allut!“

Pak stejně vášnivě dodal, že když se dostal z Toulonu, hledal abbého v Neapoli, tam jej ale nikdo neznal. Pátral tedy po Picaudově hrobu, ani ten však neexistoval. Nakonec zjistil, že Picauda roku 1814 propustili a že tedy nejspíš žije. Tehdy mu začalo svítat a

vyrazil hledat Loupiana i své bývalé kamarády, dozvěděl se ale jen o vraždách, požáru a podivných nehodách, které kavárníka stíhaly jedna za druhou.

Pevnost If kde byl vězněn Dumasův románový hrdina

„Dneska večer jsem ho chtěl varovat,“ obořil se na Picauda, „ale ty nebo ďábel jste mě předešli. A teď zaplatíš za všechno!“

Picaud v nejmenším nečekal, že ve chvíli, kdy završí pomstu a bude zase žít pro něco jiného, pohodlně a v hojnosti s oněmi milióny v bankách a dalšími ve zlatě, se vše takhle zvrtně.

„Milióny,“ napadlo jej, „dal jsem mu diamant za desítky tisíc. Určitě mě za přiměřenou odměnu pustí.“

Jenže v něm zahlodal červ lakoty; přece má právo po letech bídy užívat bohatství. Proč by je měl dát Allutovi? Ne, Picaud neměl velkorysost a eleganci Monte-Crista...

„Nic mu nedám,“ řekl si, „přece o mých šestnácti milíonech franků neví. Čím většího chudáka budu dělat, tím levněji vyvážnu. Nakonec to odbude hrstka drobných!“

To, co následovalo, připomínalo scénu, v níž se Monte-Cristovi lidé zmocní Danglarse a bankéř-bankrotář musí vyměnit poslední zbytky bývalého bohatství za jídlo... I Picaud dostal časem hlad a prosil Alluta o něco k snědku.

„Kolikpak zaplatíš za chleba a vodu?“ posměšně se zeptal Allut.

„Nemám peníze.“

„Ale máš! Dokonce šestnáct miliónů!“

Allutova přesná informace sice vyvedla Picauda z míry, on ale platit nemínil. Co se mu honilo hlavou? Lakotná snaha nepřijít o své jmění? Nebo obava, že Allut

z něj vymámí peníze a on skončí jako žebrák? Či že shrábne peníze a jeho stejně umoří hlady?

„Poslouchej,“ řekl Allut slábnoucímu Picaudovi. „Dám ti jíst dvakrát denně. Pokaždé zaplatíš pětadvacet tisíc franků. To je moje poslední slovo!“

Monte-Cristo se nad baronem Danglarsem slitoval a propustil jej, Allut to ale neudělal. Picaud slábl, hlad, žízeň i psychické utrpení dělaly své. Přestával reagovat, upadal do naprosté apatie, nebo blábolil jako člověk, který ztratil rozum. Věznitel nakonec začal mít strach, že mu oběť zemře a on zůstane bez groše. Začal se vztekat, nahlas si nadával, rozzuřil se. Vztek a chamtivost jej ovládly stejně jako tehdy, když zjistil, jak naletěl klenotníkovi, který prodal jeho diamant za dvojnásobek. Vrhhl se na Picauda s nožem v ruce, bodal a bodal, dokud neumdlel...! Když konečně přišel k sobě, zhrozil se nad tím, co z jeho vězně zbylo. Pádil pryč, utekl z Paříže, odplul do Anglie. Teprve těsně před smrtí prozradil příběh, v němž nebylo kladného hrdiny, jen špína, zloba, nenávisť a surovost...

14. kapitola

Kdo byl Kašpar Hauser

Příběh nalezence, kterému říkali Kašpar Hauser, se svého času stal prvořadou evropskou senzací. „Kašpar Hauser nebyl z tohoto světa. Byl k nám dovezen, ale pocházel z jiné planety, možná z jiného vesmíru,“ napsal o něm slavný německý filozof Ludwig Feuerbach. Rozhodně věděl, co píše. Vždyť právě jeho otec, vynikající právník Anselm von Feuerbach, prezident apelačního soudu v německém Ansbachu, se případem Kašpara Hausera velmi podrobně zabýval.

Začněme však pěkně od začátku. Jednoho červnového dne roku 1828 se v Norimberku objevil asi sedmnáctiletý po selsku oblečený mladík, který se choval velmi podivně. Špatně chodil, mluvil asi jako dvouleté dítě a třímal dopis adresovaný rytmistrovi Wessenigovi. Když ho lidé do domu tohoto důstojníka dovedli, překvapený Wessenig se z listu dočetl, že chlapec je nalezenec, který chce sloužit ve vojsku. Dopis nebyl podepsán. Rotmistr si zprvu myslel, že si mladík napsal dopis sám, ale ten, když mu dali pero a papír, dokázal napsat velkým dětským písmem pouze „*Kašpar Hauser*“. Wessenig z toho usoudil, že to zřejmě bude hochovo jméno.

Nalezenec ze všeho nejdříve skončil jako tulák v městském žaláři, aniž proti tomu nějak protestoval. K všeobecnému překvapení jedl pouze chleba a pil jen vodu a cokoli jiného odmítal. Zřejmě jinou potravu vůbec neznal. Podivný mladík, který přišel neznámo odkud a nedokázal se s nikým domluvit, se rázem stal norimberskou atrakcí. Davy zvědavců ho chodily do žaláře okukovat jako nějaké cizokrajné zvíře. Přivolaný soudní lékař, který chlapce vyšetřil, shledal, že „není ani pomatený ani slabomyslný“. Dále usoudil, že dotyčný Kašpar Hauser, „*byl zřejmě bezbožným způsobem násilně držen stranou od všeho lidského a společenského vzdělání*“.

Po měsíci rozhodla městská rada, aby byl chlapec předán do péče profesora norimberského gymnázia Georga Friedricha Daumera, muže s nesporným pedagogickým a také literárním talentem, jehož básně zhudebnil dokonce známý skladatel Johannes Brahms. Profesor Daumer zjistil, že nalezenec se velmi rychle učí. Brzy byl schopen si vybavovat obrazy ze své minulosti, aniž ovšem dokázal říci cokoli určitého o svém původu. Vzpomínal jen na sklepení s nízkým stropem, kde byl jeho jediným společníkem dřevěný kůň, zřejmě jediná hračka, kterou v životě poznal. Velkým dojmem na něj zapůsobila prohlídka norimberského hradu. V rozrušení ze sebe vysoukal, že v takovém „*velkém, velkém domě bydlel*“. Nesouvisle vyprávěl i další podrobnosti a popsal

například jakousi fontánu na dvoře a obrazovou galerii uvnitř zmíněného domu.

Krátce poté se kdosi pokusil Kašpara Hausera zabít.

Bavorský král Ludvík I. který vypsál odměnu za objasnění původu nalezence Kašpara Hausera

Došlo k tomu 17. října 1829. Když šel mladík na záchod, neznámý muž, jemuž neviděl do obličeje, ho na chodbě domu napadl sekyrkou, lehce zranil na čele a poté utekl přes zahradu. Vražedný útok vyvolal velký ohlas v celém Bavorsku. Král Ludvík I. nařídil, aby nalezenec dostal policejní ochranu a zároveň vypsali odměnu 10 tisíce zlatých pro toho, kdo objasní jeho původ. Z bezpečnostních důvodů chlapce přestěhovali nejdříve do domu obchodníka Biberacha a když se zde z nepochopitelných důvodů pokusil o sebevraždu, umístili ho u soudce Gottlieba von Tucher, shodou okolností švagra proslulého filozofa Georga Hegela.

To už si o případu norimberského nalezence, jehož původ byl zcela zahalen tajemstvím a on sám se choval s naivitou malého dítěte, povídalo nejen celé Německo, nýbrž celá Evropa. V Berlíně dokonce vydal policejní rada Merker publikaci, v níž zcela vážně tvrdil, že Kašpar Hauser je ve skutečnosti prohnáný podvodník, který zneužívá důvěřivosti norimberských měšťanů. Vražedný útok byl podle něj záměrně zinscenován, aby znovu probudil zájem o údajného nalezence.

V květnu 1831 se v Norimberku objevil anglický lord Stanhope, jenž se o Kašpara Hausera a jeho osud velice zajímal. Už při prvním setkání ho obdaroval drahocenným prstenem, sliboval mu, že najde jeho rodiče a bude s ním cestovat po Evropě. Nakonec se Stanhope stal chlapcovým pěstounem, avšak pod záminkou, že se musí na čas vrátit do Anglie, ho v prosinci 1831 opustil a

svěřil učiteli Johannu Georgu Meyerovi z Ansbachu. V tomto městě se mladíkovi velmi věnoval prezident zdejšího apelačního soudu, už v úvodu zmíněný doktor Anselm von Feuerbach, který mu dokonce opatřil místo soudního písaře.

Také von Feuerbach pátral po nalezcově minulosti a o svých zjištěních sepsal v roce 1832 tajnou zprávu pro matku bavorského krále Ludvíka I. Karolinu. Jeho závěr byl vskutku šokující: *„Kašpar Hauser je manželské dítě knížecích rodičů, které bylo odstraněno, aby se jiným, kterým stál v cestě, otevřela cesta k úspěchu. Dítě bylo vydáváno za mrtvé. Ale zatím žije v osobě ubohého Kašpara.* „Byl to jen fantastický dohad, nebo se soudcův úsudek opíral o nezvratitelná zjištění? V každém případě byla tato tajná zpráva zřejmě poslední von Feuerbachovou písemnou prací. V polovině roku 1833 totiž prezident apelačního soudu zemřel. Mnozí lidé už tehdy tvrdili, že jeho smrt nebyla náhodná.

Rovněž Hauserův osud se měl během následujících šesti měsíců osudově naplnit. Dne 14. prosince 1833 byl Kašpar vylákán na odpolední procházku do ansbašské zámecké zahrady. Tady ho kdosi přepadl a bodl nožem do hrudi. Mladík se navzdory strašné bolesti dovlekl do bytu svého opatrovníka, ukazoval na svoje zranění a vyřázel nesouvislé věty: *„Zámecká zahrada – šel – muž – nůž mít – váček dát – bodnul – já běžel, co mohl – váček tam ještě ležet...* „Přestože byl raněn, naléhal na Meyera, aby se s ním vrátil do zámecké zahrady a pomohl mu

najít jakýsi váček. Skutečně se jim zmíněný kožený váček podařilo najít, ale pak se Kašpar Hauser zhroutil. Učitel Meyer ho s pomocí dalších lidí odnesl zpátky domů, kde jeho svěřenec 17. prosince přes veškerou lékařskou péči na následky bodné rány zemřel. Poslední Kašparova slova prý byla: „*Příšera – větší než já.*“

Ještě před svou smrtí stačil vypovědět, že mu jakýsi středně vysoký, zhruba padesátiletý muž s knírem slíbil prozradit informace o jeho rodičích a původu. Místo toho ho nečekaně bodl loveckým nožem. V nalezeném váčku byl vložen papírek, na němž bylo zrcadlovým písmem napsáno: „*Hauser vám zcela přesně sdělí, jak vypadám a odkud pocházím. Pocházím od – bavorské hranice – na řece – Chci vám dokonce ještě říci jméno: M. L. Ö.*“

Policejní vyšetřování celého případu bylo stejně bezvýsledné jako v případě prvního útoku na Hausera ještě v Norimberku. Tak jako tehdy nebyla nalezena sekyrka, kterou byl Kašpar zraněn, také tentokrát policisté marně hledali vražednou zbraň. Zřejmě si ji atentátník vzal s sebou. Několik svědků potvrdilo, že v době vraždy spatřilo neznámého muže s kloboukem staženým do obličeje a se zvednutým límcem. Ale Hauserův ošetřující lékař Horlacher tvrdil, že „bodná rána mohla být stejně dobře způsobena cizí jako vlastní rukou“. Nejednalo se tedy o sebevraždu? Této myšlenky se kupodivu chytli učitel Meyer a lord Stanhope, kteří se najednou od Hausera distancovali a nazvali ho sebevrahem a podvodníkem. Měli k tomu nějaké důvody,

o nichž veřejnost nevěděla, nebo za náhlou změnou jejich stanoviska bylo cosi jiného?

Už necelý rok po smrti Kašpara Hausera vyšla ve francouzském Štrasburku německá brožura podepsaná jistým Josephem Heinrichem Garnierem, který ztotožnil zavražděného s následníkem trůnu bádenského knížectví. Zdá se, že se ve svých závěrech shodoval s mrtvým von Feuerbachem. Ten totiž ve své tajné zprávě matce bavorského krále uváděl: *„Existuje jen jeden jediný dům, na nějž ukazují nejen mnohé sbíhající se důvody podezření, ale který je také zvláště nápadný zcela mimořádnou okolností, totiž – i pero se vzpírá zapsat tuto myšlenku – B. dům. Nanejvýš nápadně, v rozporu s obecným očekáváním, vyhasl najednou v mužské linii starý rod rodiny Z., aby udělal místo jedné zcela vedlejší větvi, která vypučela z nerovného manželství. Mužští potomci však nevymřeli v bezdětné, ale – což je velmi podivné! – v rodině dětmi obdařené. A co je ještě podezřelejší: dva synové se narodili, ale oba zemřeli, a zemřeli jenom oni, zatímco děti ženského pohlaví se až do dnešního dne společně těší výbornému zdraví.“*

Matce bavorského krále muselo být zřejmé, že B. dům je Bádensko a rodina Z. je velkovévodský rod Zähringernů, z něhož ostatně sama pocházela. Bádenský kurfiřt Karel Friedrich byl dvakrát ženatý. Přirozený nárok na trůn měli jeho mužští potomci po linii pocházející z jeho prvního manželství s Karolínou Luisou Hessensko-darmstadtskou. Podle kurfiřtovy závěti v

případě, že by všichni mužští členové rodu vymřeli, budou dědici trůnu potomci jeho druhé manželky hraběnky Hochbergové. Takováhle možnost se zdála krajně nepravděpodobná, vždyť Karel Friedrich měl z prvního manželství hned tři syny. A přesto k ní došlo. Nejstarší syn Karel Ludvík nešťastně zahynul v roce 1801 ve Švédsku pod převrženým kočárem. Po smrti Karla Friedricha v roce 1811 proto usedl na trůn jeho pětadvacetiletý vnuk Karel, syn Karla Ludvíka.

Už před časem ho francouzský císař Napoleon oženil se svou adoptivní neteří Stefanií Beauharnaisovou. Ve skutečnosti byla neteří prvního manžela císařovny Josefíny generála Alexandra de Beauharnaise popraveného v roce 1794 jakobíny. Karel měl se Stefanií celkem pět dětí, ale přežily ho jenom tři dcery. Nejstarší hoch zemřel krátce po narození údajně na krvácení do mozku, druhý – Alexander – po dosažení jednoho roku. Proto když v pouhých dvaatřiceti letech velkovévoda Karel zemřel, usedl na trůn jeho neženatý strýc Ludvík. Pouze dočasně. V roce 1830 zemřel i on jako poslední mužský příslušník rodu Zähringernů a na trůnu ho vystřídal syn hraběnky Hochbergové z jejího prvního manželství – Leopold.

Anselm von Feuerbach a po něm i Joseph Heinrich Garnier byli přesvědčeni, že se tak stalo komplotem. Nejstarší syn velkovévody Karla po narození nezemřel a v knížecí hrobce u bádenského Pfozheimu bylo místo něj

počováno jiné dítě. Ve skutečnosti korunní princ žil a byl to – Kašpar Hauser.

Napoleon Bonaparte, adoptivní strýc pravděpodobné matky Kašpara Housera

Je zajímavé, že stejného názoru byla i chlapcova matka Stefanie rozená Beauharnaisová. Po pádu svého strýce císaře Napoleona a smrti svého chotě měla na bádenském dvoře velmi těžkou pozici. Považovali ji za francouzského přivandrovalce, který je tady pouze trpěn. Právě tehdy si uvědomila podivné okolnosti provázející smrt jejího nejstaršího syna. Vždyť ani ji a dokonce ani kojnou do blízkosti umírajícího chlapce nepustili a jeho mrtvolku nesměla z nepochopitelných důvodů spatřit. Proto když se od lorda Stanhopa při jeho návštěvě v Bádensku dozvěděla o Kašparu Hauserovi, chtěla se s ním sejit a na vlastní oči si ověřit, zda nalezenec není jejím synem. Lord Stanhope jí sice setkání se svým svěřencem slíbil, ale nikdy své slovo nedodržel. Proč, na to je možná snadná odpověď. Zabránil tomu sám velkovévoda Leopold, který seděl na bádenském trůnu a neměl zájem, aby se našel jeho právoplatný držitel.

Stefanie se proto rozhodla, že se v doprovodu jedné dvorní dámy vydá do Ansbachu sama. V dubnu 1832 město anonymně navštívila, když se kvůli utajení před cizineckou policií ubytovala v jedné vesnici před Ansbachem. Když pak Kašpara opravdu spatřila, byla prý jeho podobností svému zesnulému manželovi natolik šokována, že málem omdlela. Je však podivné, že dál už nečinila nic, aby se k Hauserovi přihlásila jako ke svému synovi a pokusila se pro něj získat bádenský trůn. Nechtěla to učinit, nebo nemohla?

Ze zcela jiných důvodů vážila cestu do Ansbachu, aby nalezenec uviděla, také manželka panujícího velkovévody Leopolda Žofie Švédská. Chtěla se totiž přesvědčit, zda Kašpar Hauser má něco z podoby Zähringernů a není-li ve skutečnosti korunním princem. Protože kdyby tomu tak doopravdy bylo, znamenalo by to pro ni už druhou ztrátu trůnu v životě. Poprvé to totiž zažila v roce 1809, kdy byl její otec Gustav IV. Adolf z rodu Vasa státním převratem donucen vzdát se švédské koruny a odejít s celou rodinou do zahraničí. Opakování něčeho takového samozřejmě nechtěla Žofie za žádnou cenu připustit. Proto patrně právě ona mohla mít prsty ve vraždě Kašpara Hausera.

Za celým komplotem však původně stála asi její tchyně hraběnka Hochbergová. Zřejmě zcela plánovitě odstraňovala Zähringerny a otevírala cestu na trůn pro svého syna Leopolda. Poté, co ukradla prvorozeného syna velkovévody Karla a nahradila ho mrtvolkou cizího dítěte, otrávil jeho druhého syna Alexandra a nakonec patrně i samotného velkovévodu. Možná to podnikala za tichého souhlasu Karlova strýce Ludvíka, který byl pro ni svou homosexuální orientací zárukou, že se nikdy neožení a nebude mít děti, jejichž existence by bránila jejím plánům.

V souvislosti s Ludvíkem bývá zmiňován jeho důvěrný přítel a zřejmě i milenec, původně knihkupecký pomocník Johann Heinrich Hennenhofer. Navzdory tomu, že nikdy nesloužil v armádě, dostal hodnost

majora, stal se vrchním adjutantem velkovévody a později byl dokonce povýšen do šlechtického stavu. Podle Josepha Heinricha Garniera právě on měl skrývat ve sklepeních různých zámků Kašpara Hausera, vlastně korunního prince, později ho přivést do Norimberku a nakonec se stát jeho vrahem.

Jenže nic z toho se nepodařilo prokázat a zůstalo jen u planých dohadů. Dochovaly se však četné dopisy, jimiž se Hennenhofer snažil dosáhnout zákazu nebo stažení Garnierova spisku, v němž byl Kašpar Hauser označen za skutečného korunního prince a Hennenhofer za jeho vraha. Je zvláštní, že se tomuto nebezpečnému nařčení nebránil soudní cestou, jak by asi učinil každý skutečně nevinný člověk. V jednom z těchto dopisů Hennenhofer vysvětluje, že pomáhal zemřelému velkovévodovi „hlavně tam, kde ho boží zmocněnec, svědomí, takřka nutil k hrůzným odhalením vůči mně“.

Vražda údajného Kašpara Hausera mohla mít ovšem i širší mezinárodně politický rozměr. Vždyť pokud by se prokázalo, že velkovévoda Leopold sedí zcela neoprávněně na bádenském trůnu, mohlo by to ohrozit i samu existenci malého knížectví. Na části jeho území si totiž dělaly nárok sousední Bavorsko a Rakousko. Jakákoliv destabilizace tak mohla přivodit krizi a s ní možná zánik tohoto německého státečku.

Později se dokonce zjistilo, že místo dědice trůnu mohl být v knížecí hrobce v Pforzheimu pochován jistý Johann Ernst Blochmann, syn dělníka Christofa

Blochmanna z Karlsruhe zaměstnaného u hraběnky Hochbergové. V matrice je u tohoto dítěte sice zaznamenáno datum narození a křtu, záznam o úmrtí však schází. Johann Ernst však pravděpodobně zemřel týden po narození a nahradil v rakvi zcela zdravého, ale ukrytého následníka trůnu. Podle jiné informace vylovil v roce 1826 jeden rybář z řeky Rýna láhev, v níž byl papír s prosbou o pomoc a podepsaný podivným jménem S. Hanes Sprancio. Někteří badatelé se domnívají, že se mělo jednat o přesmyčku podpisu „Sein Sohn Caspar“ (Jeho syn Kašpar). Mohl být autorem tohoto vzkazu kdesi uvězněný Kašpar Hauser?

Tajemství norimberského nalezence ještě dlouho po jeho smrti vzrušovalo veřejnost a vyvolávalo nové a nové dohady. Jeho příběh inspiroval i několik literárních děl, z nichž nejpozoruhodnější byl později dokonce zfilmovaný román známého německého spisovatele z přelomu 19. a 20. století Jakoba Wassermana *Kašpar Hauser aneb Netečné srdce*. Spoluautor záhadologické „bible“ *Jitro kouzelníků*, francouzský chemik a také publicista Jacques Bergier dokonce vyslovil domněnku, že Kašpar Hauser byl ve skutečnosti na Zemi vysazený mimozemšťan. Nepochybně ho k tomu inspiroval v úvodu této kapitoly zmíněný citát filozofa Ludwiga Feuerbacha. Jenže tento myslitel chápal svým výrokem o „jiné planetě“ a „jiném vesmíru“ cosi jiného než dnešní fandové sci-fi příběhů a kosmických záhad. Kašpar Hauser si vzhledem ke své dlouhodobé nucené izolaci uchoval až takřka do

dospělosti mentalitu malého dítěte, které si teprve musí zvykat na náš svět a nechápe jak různé fyzikální úkazy, tak také lidské chování plné lží a nespravedlností. Tento ještě ryzí a ničím nezkalený pohled na život nepochybně zaujal už Feuerbachova otce Anselma, který se Kašparovi velice věnoval.

Kašpar Hauser zůstal záhadou, jak o tom svědčí nápis na pomníku zbudovaném v zámecké zahradě v Ansbachu v místech, kde byl smrtelně pobodán neznámým útočníkem: „Hic occultus occulto occisus est“ (Zde byl tajemný zabit tajemným). Čas však přece jen tu a tam vynese na povrch cosi, co by mohlo přispět k objasnění osudu záhadného nalezence. V roce 1982 byl v zámku Pilsach v Horní Falci otevřen dlouho zazděný sklep. Právě zde prý měl být údajně ukrýván mladičkový Kašpar Hauser. Ke všeobecnému překvapení tady našli pod schody dřevěného koně, o němž sám nalezenec vypravoval. Potvrzuje to hypotézu o vyměnění a uneseném dědici bádenského trůnu?

Výběr z literatury

- Amelunxen C., Napoleonův klan, Praha 1998
Antické válečné umění, Praha 1977
Antický Řím, Bratislava 1967
Bankl H., Život a smrt slavných, Praha 2004
Bauer J., Ježíš. Tajemný muž z Betléma, Praha 2000
Bauer J., Záhady českých dějin I – V, Brno 2000 –
2002
Bauer J., Sex v dějinách, Třebíč 2003
Bauer J., Vládci českých zemí. Historie
panovnického trůnu Čech a Moravy, Praha 2004
Bauer J., Tajnosti královských trůnů aneb Milenky,
levobočci a nevěry, Třebíč 2005
Bergier J., Mimoszemšťané v dějinách, Praha 1992
Berka K., Aristoteles, Praha 1966
Bordonove G., Ludvík XIII. „Král tří mušketýrů“,
Praha 2001
Burian J., Cesty starověkých civilizací, Praha 1973
Burian J., Hannibal, Praha 1967
Cavendish R., Dějiny magie, Praha 1994
Cronin V., Ludvík XIV. Král Slunce. Praha 1999
Čornej P., Kučera J. P., Vaniček V. a kol., Evropa
králů a císařů, Praha 1997
Dacaux A., Velké záhady minulosti, Praha 1993

- Davies N., Evropa, Dějiny jednoho kontinentu, Praha 2000
- Dějiny světa (Larousse) III, IX, Praha 1997-9
- Dorazil O., Vládcové v dějinách Evropy, Praha 1992
- Dupuy R. E. a T. N., Historie vojenství I, Praha 1996
- Englund P., Nepokojná léta. Historie třicetileté války, Praha 2000
- Frais J., Slavné prohry, slavná vítězství koruny české, Praha 1998
- Gherke H. J., Alexander Veliký. Osobnost světových dějin, Praha 2002
- Halliburton R., Sedmimílové boty, Praha 1973
- Hammanová B., Hlava plná hudby. Život Wolfganga Amadea Mozarta, Praha 1998
- Hora-Hořejš P., Toulky českou minulostí 4, Praha 1995
- Janáček J., Valdštejn a jeho doba, Praha 1978
- Johnson P., Dějiny anglického národa, Praha 1998
- Kan A. S., Dějiny skandinávských zemí, Praha 1983
- Kdy, kde, proč a jak se stalo. Nejdramatičtější historické události, které změnily svět, Praha 1999
- Kefer J., Syntetická magie, Praha 1991 Kladivo na čarodějnice, překlad J. Lenková, Praha 2000
- Kolektiv: Toulky minulostí světa 1 – 7, Praha 1999 – 2005
- Komenský J. A., Labyrint světa a ráj srdce, Praha 1940
- Kosidowski Z., Čo rozprávali evanjelisti, Bratislava

- Kosina J., Velikáni našich dějin, Praha 1926
Kovařík J., D'Artagnan a ti druzí, Třebíč 1998
Kovařík J., Hrabě Monte-Cristo a ti druzí, Třebíč
1999
Kronika lidstva, Bratislava 1992
Leitnerová T., Královské skandály, Praha 1994
Leitnerová T., Prodané dcery Habsburků, Praha 1995
Livius T., Dějiny od založení města IV – VI, Praha
1973-6
Maurois A., Dějiny Francie, Praha 1994
Morus: Světové dějiny sexuality, Praha 1969
Nový zákon, přeložil F. Žilka, Praha 1951
Obermeier S., Richard Lví srdce. Král, rytíř,
dobrodruh, Praha 1999
Polišenský J., Jan Amos Komenský, Praha 1963
Politické dějiny světa v datech I, Praha 1980
Ravik S., Velká kniha světců, Praha 2002
Roberts J. M., Ilustrované dějiny světa II – III, Praha
1999
Spěváček J., Václav IV, Praha 1986
Swiderková A., Helada králů, Praha 1972
Šindelář B., Hon na čarodějnice, Praha 1986
Švankmajer M., Kateřina II. Lesk a bída impéria,
Praha 2001
Toufar R., Svět záhad a tajemství, Brno 2002
Trilling W., Hledání historického Ježíše, Praha 1993
von Uthmann J., Atentáty – vraždy s čistým
svědomím, Praha 1998

- Vavřínek V., Alexandr Veliký, Praha 1967
Weinfurter K., Odhalená magie, Praha 1922
Weinfurter K., Tajné síly přírody a člověka, Praha
1948
Yates F. A., Rozekruciaňské osvícenství, Praha 2000
Zamarovský V., Dějiny psané Římem, Praha 1967
Žemlička J., Přemysl Otakar 1., Praha 1999
Žemlička J., Století posledních Přemyslovců, Praha
1998

O autorech

Jan Bauer (1945), spisovatel a publicista. Je autorem zhruba šesti desítek knih převážně žánru literatury faktu. Zabývá se především popularizací naší národní historie. V posledních letech vydal například pětisvazkové Záhady českých dějin, dvoudílné Tajemné počátky českých dějin, třísvazkové Tajnosti královských trůnů, Sex v dějinách, Velkou knihu o jménech nebo encyklopedickou publikaci Vládci českých zemí (Historie panovnického trůnu Čech a Moravy). Autorsky se podílí na mnohosvazkovém projektu Toulky minulostí světa. Za svou literární tvorbu obdržel mj. cenu Masarykovy akademie umění a cenu nakladatelství MOBA.

Aleš Česal (1976), spisovatel a historik. Soustavně se věnuje mapování bílých míst v naší i světové historii. Založil časopis Fantastická fakta, kam pravidelně přispíval. Je autorem nebo spoluautorem knih Tajemná síla země, Utajené dějiny Čech 1 – 2, Toulky českým tajemným 1 – 2, Záhady a tajemství staré Prahy, Tajemná města – Praha , Tajemná města – Plzeň, Magická řemesla, Královský pitaval aneb Královraždy v dějinách.

Josef Frajs (1946), spisovatel. Je autorem několika desítek románů a novel, z těch nejznámějších např. Muži z podzemního kontinentu, Válka mezi labutěmi, Osmý

den týdne či Penzion pro svobodné dámy. Napsal také více než dvacet divadelních her např. parodický muzikál Syn pluku či muzikál Báječné místo k narození. Věnuje se rovněž filmové a válečné historii (Obrazové životopisy, Trojhvězdi nesmrtelných, Slavné prohry, slavná vítězství koruny české) a v poslední době se mimo jiné podílí na mnohosvazkovém projektu Toulky minulostí světa.

Roman Herzinger (1968), publicista a fotograf. Žurnalistice se věnuje od poloviny 90. let, kdy začal působit jako šéfredaktor v časopise Fantastická fakta plus. Je autorem mnoha článků z oboru přírodní medicíny a historie. Výsledkem dlouholetého zájmu o zvyky a tradice našich předků se stala kniha Magická řemesla, kterou napsal spolu s A. Česalem. V současné době řídí časopis Přírodní lékař.

Jiří Kovařík (1950), historik, spisovatel a příležitostný překladatel. Specializuje se na starší vojenské a francouzské dějiny, zejména na napoleonské války. Skutečným osudům románových hrdinů A. Dumase věnoval knihy D'Artagnan a ti druzí a Monte Christo a ti druzí. Publikace 1812 – Napoleonovo ruské tažení získala cenu M. Ivanova a kniha Richard III. – Vrah, či oběť? cenu E. E. Kische. Nedávno dokončil pětisvazková Napoleonova tažení, nyní se zabývá třísavazkovým projektem Rytířské bitvy a osudy.

Obsah

Úvod	3
Nač zemřel Alexandr Veliký	7
Hannibal ante portas	18
Tajemství betlémské hvězdy	32
Hříšní králové sodomští	57
Nechtěná světice	81
„Nenecháš čarodějnici naživu!“	92
Otazníky kolem učitele národů	105
Co nám ukradli Švédové	125
Záhadní svobodní zednáři	142
„Jsem vnučka Petra Velikého!“	155
Aféra s náhrdelníkem	174
Byl Mozart otráven?	187
Skutečný příběh hraběte Monte Crista	198
Kdo byl Kašpar Hauser	216
Výběr z literatury	230
O autorech	234
Obsah	236